

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας
Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Πτυχιακή Εργασία

**“Τοπική Ιστορία: Γλωσσικές ετερότητες και συμβίωση στην Κρύα
Βρύση Γιαννιτσών”**

Φοιτήτρια: Χατζή Κυριακή- Ιωάννα

ΑΕΜ: 3659

Επόπτης: Ανδρέου Ανδρέας

Β' Βαθμολογητής: Ηλιάδου- Τάχου Σοφία

Φλώρινα, Μάϊος 2017

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	4
Περίληψη.....	5
Εισαγωγή.....	6
Τοπική Ιστορία.....	7

Κεφάλαιο 1ο

1.1) Κρύα Βρύση: Ιστορικά και εξέλιξη του χωριού.....	9
1.2) Μετακινήσεις φυλών και σύνθεση του πληθυσμού.....	11
1.3) Ιστορικά γεγονότα.....	13
1.4) Αποξήρανση της λίμνης.....	14
1.5) Μια βόλτα στην Κρύα Βρύση.....	14
1.6) Οικολογικό πάρκο.....	15
1.7) Εξωκλήσι του Αγίου Νικόλα.....	15
1.8) Πολιτιστικοί Σύλλογοι.....	16

Κεφάλαιο 2ο

Ντόπιοι-Μακεδόνες

Ⓢ 2.1.1) Εισαγωγή.....	17
Ⓢ 2.1.2) Καταγωγή Σλάβων.....	17
Ⓢ 2.1.3)Όνομα και γλώσσα.....	18
Ⓢ 2.1.4)Μακεδονία και κάθοδος Σλάβων.....	18
Ⓢ 2.1.5) Εθνολογική σύνθεση Μακεδονίας.....	18
Ⓢ 2.1.6) Βουλγαρία και Σερβία: Ο κίνδυνος των γειτονικών χωρών.....	19
Ⓢ 2.1.7) Περίοδος Μεσοπόλεμος.....	20
Ⓢ 2.1.8) Τα γεγονότα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.....	21
Ⓢ 2.1.9) Τρακατρούκες.....	21
Ⓢ 2.1.10) Ήθη και έθιμα.....	22

Πόντιοι

Ⓢ 2.2.1) Εισαγωγή.....	24
Ⓢ 2.2.2) Τα πρώτα ελληνικά στοιχεία στη Μικρασιατική χερσόνησο.....	25
Ⓢ 2.2.3) Διασπορά του Ποντιακού Ελληνισμού.....	25
Ⓢ 2.2.4) Ήθη και έθιμα.....	26

Βλάχοι

ⓐ	2.3.1) Όνομα και προέλευση.....	28
ⓐ	2.3.2) Διασπορά των Βλάχων και μητροπολιτικές εγκαταστάσεις.....	29
ⓐ	2.3.3) Κουτσοβλαχικό ζήτημα.....	30
ⓐ	2.3.4) Προσφορά Βλάχων.....	31
ⓐ	2.3.5) Μογλενίτες Βλάχοι.....	31
ⓐ	2.3.6) Ήθη και έθιμα.....	31

Κεφάλαιο 3

	Παράρτημα.....	33
ⓐ	3.1) Συνεντεύξεις Ποντίων.....	34
ⓐ	3.2) Συνεντεύξεις Βλάχων.....	52
ⓐ	3.3) Συνεντεύξεις Εντόπιων.....	65
ⓐ	3.4) Συμπεράσματα συνεντεύξεων.....	75
	Βιβλιογραφία- Ιστοριογραφία.....	79

Ευχαριστίες

Στα πλαίσια της πτυχιακής μου εργασίας θα αποτελούσε παράληψη αν δεν ευχαριστούσα τους ανθρώπους που μου παρείχαν σημαντική βοήθεια για την υλοποίησή της.

Αρχικά, ευχαριστώ τον επόπτη καθηγητή κ. Ανδρέου Ανδρέα για τη συνεργασία, την εμπιστοσύνη και την καθοδήγηση που μου έδειξε όσον αφορά την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας.

Δεν θα μπορούσα να μην εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στους ανθρώπους που με βοήθησαν να φέρω εις πέρας το ερευνητικό κομμάτι της εργασίας μου. Η συμβολή τους ήταν πολύ σημαντική και καθοριστική αλλά και οι πολύτιμες πληροφορίες που μου παρείχαν συνέβαλαν στην διεκπεραίωση αλλά και στην δημιουργία ενός αξιόλογου αποτελέσματος. Πιο συγκεκριμένα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Λύσανδρο Αμιτζόγλου, τον κ. Παπατσουφλίδη Βασίλειο και τον κ. Τσουφλίδη Δημήτριο που με κατηύθυναν όσον αφορά τους ανθρώπους των συνεντεύξεων για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα αλλά και με διευκόλυναν με τις γνώσεις και τα δεδομένα που κατείχαν οι ίδιοι και μου τα μετέφεραν όσο καλύτερα μπορούσαν.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόψυχα τους γονείς μου, Γεώργιο και Βασιλική, οι οποίοι στήριξαν τις σπουδές μου στις δύσκολες εποχές που διανύουμε με οποιονδήποτε τρόπο μπορούσαν για να αποκτήσω την καλύτερη μόρφωση αλλά και με υποστήριξαν και με εμπιστεύτηκαν σε τυχόν δυσκολίες που μπορεί να αντιμετώπισα στην διάρκεια των τεσσάρων ετών φοίτησής μου αλλά και μου στάθηκαν ιδιαίτερα στην εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία μελετά την περίπτωση της Κρύας Βρύσης και συγκεκριμένα την εθνολογική σύνθεση και τη συμβίωση μεταξύ των διαφόρων φυλών και πως εξελίχθηκαν στη διάρκεια των χρόνων. Στη σημερινή εποχή είναι πολύ σημαντική η αποδοχή της ιδιαιτερότητας του καθενός αλλά και η καλύτερη συμβίωσή μεταξύ τους για την επιβίωση αλλά και την ευημερία τους στις δύσκολες εποχές που διανύουμε. Το μείγμα των φυλών που υπάρχει στην Κρύα Βρύση και που σχηματίστηκε από τις μετακινήσεις ανά διαστήματα των διαφόρων φυλών κατά βάση εξαιτίας της αποξήρανσης της λίμνης, στην αρχή μπορεί να αντιμετώπιζαν κάποιες προστριβές και αντιπαράθεσεις με τον ερχομό τους στο χωριό είτε όσον αφορά την επικοινωνία είτε ως προς την συμβίωσή τους, παρ' όλα αυτά όμως η συνεχής συναναστροφή τους, βελτίωσε τις σχέσεις τους ώσπου να φτάσουν τελικά στο ευχάριστο και αδελφικό κλίμα που επικρατεί σήμερα.

Λέξεις κλειδιά: Τοπική ιστορία, Κρύα Βρύση, Φυλές, Νότιοι, Βλάχοι, Πόντιοι, Συμβίωση, Επικοινωνία.

Abstract

The present paper studies the occasion of Kria Brysi and specifically the ethnological composition and cohabitation between different breeds and how develop over the years. Nowadays it's very important the acceptance of particularity and diversity of each other and the better cohabitation for survival and their prosperity. The mix of breeds that exists in Krya Brysi and was formed by the movements from time to time the breeds basically due to the drainage of the lake in the beginning may have been faced some frictions and controversies with their coming in the village either with regard to communication either in terms of cohabitation, nevertheless the constant encounter improve their relationships until they eventually reach the point where they are today.

Key words: Topical history, Krya Brysi, Breeds, Locals, Vlachs, Pontians, cohabitation, communication.

Εισαγωγή

Κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει την απόλυτη αλήθεια για τις ρίζες ή την ταυτότητά της μεγάλης “φυλής” των Ελλήνων. Είναι σίγουρο ότι δεν είμαστε όλοι ίδιοι. Μπορεί όλοι να αγαπάμε την πατρίδα μας την Ελλάδα, αλλά τιμούμε την ιδιαίτερη καταγωγή μας. Πιο δυνατός συνδετικός κρίκος από την ποτισμένη με αίμα “ρίζα” δεν υπάρχει (Γιάννης Ντρενογιάννης, Νοέμβριος 2009).

Η ιστορία της Μακεδονίας είναι πολυσύνθετη και παρουσιάζει μεγάλη ιδιοτυπία. Κάθε καταγωγή έχει διαφορετική εξέλιξη στον ελλαδικό χώρο. Η συζήτηση γύρω από τις καταγωγές αλλά και γύρω από τις λιγότερο διαδεδομένες γλώσσες άρχισε να διεξάγεται δειλά τα τελευταία χρόνια και αυτό γιατί η κυρίαρχη ιδεολογία στη χώρα μας αντιμετωπίζει την ύπαρξη αυτών των γλωσσών με καχυποψία λόγω των συνεχών επιδρομών και της προπαγανδιστικής πολιτικής από τις γειτονικές μας χώρες κυρίως από τον 19ο και 20ο αι. Είναι γεγονός η γλωσσική ετερότητα σε όλη την επικράτεια της Ελλάδας και αυτό που πρέπει να κάνει η Ελλάδα είναι να την προστατέψει από τον αφανισμό στο βαθμό βέβαια που το επιθυμούν και οι ίδιοι οι ομιλητές των γλωσσών αυτών.

Είναι σημαντικό να γνωρίζει κανείς την ιστορία του τόπου του, πόσο μάλλον να αντιληφθεί τις ρίζες του, ώστε να κατανοήσει τον τόπο προέλευσής του μέσω των προγόνων του και να κατανοήσει τα ταξίδια και τις αιτίες που τους οδήγησαν στην εγκατάστασή τους στον συγκεκριμένο τόπο. Η νέα γενιά υστερεί σε αυτό το θέμα γιατί σαν λαός δεν έχουμε μάθει να διαβάζουμε σωστά και να ενδιαφερόμαστε για την ιστορία μας με αποτέλεσμα σιγά σιγά να χάνεται η παράδοση αλλά και η γλώσσα της ιδιαίτερης καταγωγής του καθενός.

Στη συγκεκριμένη εργασία θα προσπαθήσω να αναλύσω τις γλωσσικές διαφορές μεταξύ των κατοίκων της Κρύας Βρύσης Γιαννιτσών αλλά και θα προβάλλω τις σχέσεις συμβίωσης που επικρατούσαν παλιότερα κατά την περίοδο εγκατάστασής τους στην περιοχή και το πως εξελίχθηκαν στη διάρκεια των χρόνων. Στην εργασία περιγράφονται η ιστορία, τα ήθη και έθιμα, ο τόπος προέλευσης αλλά και η γλώσσα αυτών των ομάδων της Κρύας Βρύσης. Οι 3 κυρίαρχες ομάδες που ζουν κατά κύριο λόγο στη Κρύα Βρύση είναι οι ντόπιοι, οι Βλάχοι και οι Πόντιοι.

Επέλεξα το συγκεκριμένο θέμα γιατί θεώρησα ότι είναι χρέος μου να μελετήσω για την εθνολογική σύνθεση του χωριού μου αλλά και είναι πολύ ενδιαφέρον να μάθω την ιστορία των ριζών μου αλλά και αυτών που συνυπάρχουν γενικότερα στην Κρύα Βρύση καθώς διεύρυνα τις γνώσεις μου σε πράγματα που πριν δεν γνώριζα.

Τοπική Ιστορία

Η τοπική ιστορία¹ έχει ως αντικείμενο πτυχές των τοπικών κοινωνιών. Ως κέντρο της μελέτης της τοποθετείται η ιδέα της τοπικότητας. Στις μέρες όμως η τοπικότητα δέχεται πολλές πιέσεις λόγω της παγκοσμιοποίησης. Μέσω της τοπικής ιστορίας περιγράφονται η ζωή, οι χαρακτήρες των ανθρώπων αλλά και η ιστορία και εξέλιξη του τόπου τους.

Η μελέτη του χώρου, η αντίληψη της χρονικής εξέλιξης, η βίωση των μεταβολών της καθημερινής ζωής, η κατανόηση των αλλαγών στην κοινωνία αποτελούν τους βασικούς στόχους της Τοπικής ιστορίας σε επίπεδο τόπου και γενικής ιστορίας σ' ένα ευρύτερο επίπεδο χώρου.

Η Ιστορία αποτελούσε βασικό διδακτικό αντικείμενο ήδη από τη λειτουργία των πρώτων σχολείων. Ως γενική ιστορία αποδίδεται η έτοιμη γνώση, κάτι που οι μαθητές πρέπει απλά να το κατανοήσουν και να το κρατήσουν στη μνήμη τους και αποκτάται μέσα στη τάξη. Αντίθετα ως τοπική ιστορία αναφέρεται, η ιστορία την οποία οι μαθητές δημιουργούν μόνοι τους μέσα από τα ευρήματα που οι ίδιοι ανακαλύπτουν και την επιτόπια έρευνα. Είναι επομένως μια βιωματική δραστηριότητα και έχει ως συνέπεια την έξαρση του ενδιαφέροντος των μαθητών σε μεγαλύτερο βαθμό καθώς είναι κάτι με το οποίο σχετίζονται και τους αφορά.

Όπως επισημαίνει ο Beek, η ιστορία δεν είναι μια ευθύγραμμη εξελισσόμενη πορεία που κινείται εντελεχειακά, αλλά μια πολύπλευρη και πολύπλοκη εμφάνιση του εκάστοτε νέου μέσα από αυτό που προηγήθηκε. Παρόλο που ο όρος “τοπική” ιστορία ως “η Ιστορία του τόπου μας” φαίνεται απλός και κατανοητός, όταν ζητηθεί να προσδιοριστούν τα όρια του “τόπου μας”, τότε δημιουργείται αυτόματα ο προβληματισμός, αν αφορά την ιδιαίτερη πατρίδα του καθενός, το συγκεκριμένο χώρο ζωής, μια ευρύτερη περιοχή ή ίσως ένα γεωγραφικό διαμέρισμα.

Η έννοια “τοπική ιστορία” περιλαμβάνει ως υπάλληλες την “Ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας”, την “ιστορία της περιοχής”, την “Ιστορία της ευρύτερης περιφέρειας” και είναι δυνατόν να εκφραστεί και ως “πολεο-ιστορία”. Στη γερμανική βιβλιογραφία της διδακτικής της Ιστορίας γίνεται διάκριση ανάμεσα στην Ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας και στη τοπική ιστορία.²

Ο Χαρίλαος Ντούλας γράφει το 1988 στο αφιέρωμα της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων για τη διδακτική της Ιστορίας: “Τοπική ιστορία είναι το ιστορικό εκείνο υλικό που βρίσκεται στη γειτονική περιοχή και είναι ήδη γνωστό, οικείο στα παιδιά ή μπορεί να γνωσθεί κυρίως ως αποτέλεσμα εργασιών και επιτόπιας έρευνας”. Με την διδασκαλία της τοπικής ιστορίας κεντρίζεται και το συναίσθημα αφού αναφέρεται σε θέματα του τόπου καθώς συνδέεται με διαδικασίες που

---

¹ Γεώργιος Κορναράκης, *Διατριβή: Ο ρόλος της διδασκαλίας της τοπικής ιστορίας στην καλλιέργεια δημιουργικής σκέψης: εμπειρική ψυχολογική έρευνα σε μαθητές Γ' Γυμνασίου*, Πανεπιστήμιο Κρήτης (2005), σελ. 190-191.

² Μαρία Βαϊνά, *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, Gutenberg, Αθήνα (1997), σελ.37.

αφορούν βιώματα και επικοινωνιακές σχέσεις.

Η τοπική ιστορία σύμφωνα με τη Δια βίου μάθηση εντάσσεται στη ζώνη βιωματικών δραστηριοτήτων ως ένα πεδίο μελέτης και έρευνας. Η τοπική ιστορία βοηθά το μαθητή να αντιμετωπίζει ερευνητικά το περιβάλλον διατυπώνοντας έλλογες υποθέσεις εργασίας, να παρατηρεί, να περιγράφει, να συγκρίνει και να εξηγεί τους λόγους για τους οποίους τα πράγματα πήραν τη παρούσα μορφή τους στο συγκεκριμένο χώρο, να ενεργοποιείται δημιουργικά στις προσπάθειες διατήρησης της πολιτικής φυσιογνωμίας του τόπου του, να καλλιεργεί κίνητρα για ατομική και συλλογική δράση μέσα και έξω από το σχολείο, να αναπτύσσει ερευνητικές δεξιότητες.

Κρύα Βρύση: Ιστορία και εξέλιξη του χωριού

Εικόνα 1.1) Χάρτης Νομού Πέλλας

Η Κρύα Βρύση βρίσκεται στο ΝΑ τμήμα του Νομού Πέλλας (ΒΔ της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας). Διαθέτει άριστο ρυμοτομικό σχέδιο πόλης. Σχεδιάστηκε με τη σημερινή του μορφή το 1955. Ανήκει διοικητικά στο Δήμο Πέλλας με έδρα την πόλη των Γιαννιτσών. Γύρω από την Κρύα Βρύση υπάρχουν τα χωριά: Άγιος Λούκας, Εσώβαλτα, Ακρολίμνη, Σταυροδρόμι. Η Κρύα Βρύση προήλθε από τη συνένωση των δύο οικισμών της Πλάσνας (δυτικό τμήμα) και Πρίζνας (ανατολικό τμήμα). Η επωνυμία της Κρύας Βρύσης βασίζεται στην ύπαρξη μόνο μιας βρύσης, που αποτελούσε και την μόνη ύδρευση, που είχε πόσιμο νερό και αρκετά δροσερό κατά τις μέρες του καλοκαιριού.

Από το 1860 έως το 1927 νότια της πόλης των Γιαννιτσών υπήρχε ένας οικισμός με το όνομα Πλάσνα. Ανήκε στην κοινότητα των Βάλτων. Τη 2η δεκαετία του 20ου αι. μετονομάστηκε ο συνοικισμός Πλάσνα σε Κρύα Βρύση με διάταγμα στις 20/08/1927. ΦΕΚ Α,179 και αναγνωρίστηκε σαν κοινότητα στις 4/04/1934. , στον οποίο μετοίκησαν και ορισμένοι κάτοικοι του γειτονικού οικισμού Πρίζνα (κατοικήθηκε από τον 4ο αι. π.Χ μέχρι έως τον 4ο αι. μ.Χ).

Εικόνα 1.2) Πανοραμική φωτογραφία της σημερινής Κρύας Βρύσης.

Η κωμόπολη της Κρύας Βρύσης είναι κτισμένη σε τόπο που παρουσίασε σημαντικές εδαφολογικές μεταβολές: θάλασσα, λιμνοθάλασσα, λίμνη, αποξήρανση, γόνιμη πεδιάδα.

Εικόνα 1.3) Η ζωή των ανθρώπων με τη παρουσία της λίμνης.

Εικόνα 1.4) Καλύβες γηγενών.

Εικόνα 1.5) Η λίμνη των Γιαννιτσών

Μετακινήσεις φυλών και σύνθεση του πληθυσμού

Σύμφωνα με την πρώτη απογραφή το 1928 μαρτυρείται η ύπαρξη 285 κατοίκων, 20 οικογένειες γηγενών και 15 τουρκαλβανών όπου ένας από τους πρώτους κατοίκους ήταν και ο Αβδούλ μπέης (αλβανικής καταγωγής) για τον οποίο εργάζονταν και οι κάτοικοι που ήταν ντόπιοι Έλληνες στα κτήματά του πέρα από τις εργασίες τους ως ψαράδες και κτηνοτρόφοι.. Από το 1890 έφθασαν μερικές οικογένειες Βλάχων. Το 1927 στους λιγοστούς γηγενείς προστέθηκαν οι πρώτοι Πόντιοι και από το 1936 άρχισε η καθολική εγκατάσταση προσφύγων και Μικρασιατών καθώς και Βλάχων και Σαρακατσάνων από την Ήπειρο και τη Μακεδονία. Το 1940 αριθμούνται 2.914 κάτοικοι. Από το 1990 με το άνοιγμα των συνόρων της Αλβανίας, οικονομικοί μετανάστες αλλά και Αλβανοί ήρθαν στην περιοχή για εργασία. Ακόμη στην Κρύα Βρύση ζουν εδώ και πολλά χρόνια 7 οικογένειες αθιγγάνων. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001 η Κρύα Βρύση είχε πληθυσμό 10.977 κατοίκους. Σήμερα η Κρύα Βρύση αριθμεί 6.866 κατοίκους, οι οποίοι ασχολούνται με την καλλιέργεια της πλούσιας και εύφορης γης και είναι χωρισμένη σε συνοικίες-γειτονιές ως εξής: ΒΑ τα “Τουρκοφώνικα”, Ανατολικά τα “Βλάχικα”, ΝΑ τα “Αψαλιώτικα”, ΝΔ τα εντόπικα και ΒΑ ο “Νέος συνοικισμός”.

ΟΝΟΜΑ ΟΙΚΙΣΜΟΥ			ΤΥΠΟΣ
ΝΕΟ	ΠΑΛΑΙΟ		ΟΙΚΙΣΜΟΥ
Κρύα Βρύση	Πλάσνα/Πρίσνα	Απογραφές 1923:- προσφύγων 1928: 24 10-20 οικογένειες ντόπιων φαραδών & κυνηγιών Το 1926 καταφθάνουν οι πρώτοι Βλάχοι με καταγωγή από την Κόνιτσα, την Ηγουμενίτσα, τα Γιάννενα (οι πιο πολλοί από την Αετομηλίτσα Ιωαννίνων) & 11 οικογένειες από τη Β.Ηπειρο 192728: Εγκαθίστανται οι πρώτες 3040 οικογένειες Ποντίων (μετακινήθηκαν από τον Άγιο Γεώργιο Γρεβενών). Στη συνέχεια 15 από τη Γουμένισσα, 10 και μετά άλλες 30 από την Κιβωτό Γρεβενών. Το 1935 πήραν κλήρο 93 προσφυγικές οικογένειες που ή είχαν εγκατασταθεί νόμιμα από την ΕΑΠ ή είχαν εκχερσώσει μόνοι τους γη Οι περισσότερες οικογένειες που ήρθαν από τον Άγιο Γεώργιο Γρεβενών κατάγονταν από τα χωριά Καγιάμπασι και Γιούναλα Ορντούς σαντζακιού Τραπεζούντας. Επίσης, αρκετές οικογένειες κατάγονταν από χωριά της Οινόης σαντζακιού Τζάνικ Τραπεζούντας (Κερίς, Ντερέμπασι, Τσάγκερις, Τσοκτσέ) 193738: Ως απαραίτητοι εγκαθίστανται 75-79 οικογένειες από την Άμαλο, 14 τη Νέα Ζωή, 28 από τα Μεσαία Σιντικής, 15 από το Ελευθεροχώρι Πιερίας (προέρχονταν από την Ποντιακή ενδοχώρα), το Νομό Δράμας (ιδίως από το Παρανέστι), χωριά των Γρεβενών, της Καβάλας & του νομού Πέλλας (Σωτήρα, Λύκοι). Πολλές οικογένειες κατάγονταν από το Βιλαέτι Σεβάστειας. Περίπου 50 οικογένειες από τα χωριά του Μελέτ ή Μεσούντιε σαντζακιού Σεμπίν Καραχισάρ (κυρίως από τα Φάλτατσα & το Μπουρούκ, λιγότερες από τα Γιαφσάν, Μουσουλού, Τσοράχ, Μαντέν). 2-3 από το Κόβτεπε Εμπές Σεμπίν Καραχισάρ & από το Ίσκιλε Έρμπα σατζακιού Τοκάτης, από 3 οικογένειες από το Τουζσούζ & το Αμπατζί Αμάσειας & μεμονωμένες οικογένειες από το Κιοσουρούφ, το Καβακτούργιουρτ, τη Γιάιλα, τη Γίλχουτζα Κάβζας Καζά Πάφρας σαντζακιού Τζάνικ) Μερικές οικογένειες από το Ακ - νταγ -Μαντέν Υοσγάτης Βιλαετιού Άγκυρας (από τα χωριά Τοκούζ, Καρατίρ, Αππουραχμανλί, Εβτζί, Τσίχρισσι) & 2 από το Μπακίρ Μαντέν του Ντιαρμπεκίρ, 8 οικογένειες από την Αν.Θράκη (Καλλίπολη, Εξαμίλι) που μετεγκαταστάθηκαν από χωριά της Αριδαίας, 10 από τον Καύκασο (οι περισσότεροι από τη Νέα Ζωή), 3 από Κωνσταντινούπολη (εγκατεστημένοι στον Καύκασο) & 45 οικογένειες από την υπόλοιπη Μ.Ασία (Σελεύκεια, Γιάλοβα, Κουκλουτζά) 193740: Καταφθάνουν περίπου 70 οικογένειες Ρωσοπροσφύγων (20 τουλάχιστον από αυτές ήταν πρόσφυγες από τον Πόντο). Άλλες 26 οικογένειες Ρωσοπροσφύγων μετακινήθηκαν στην Κρύα Βρύση κυρίως από χωριά του Κιλκίς	Μεικτός οικισμός Μετά το 1945 εγκαθίστανται μόνιμα Βλάχοι από τις Πρέσπες, την Αετομηλίτσα και τη Βόρεια Ήπειρο

Πίνακας 1) Εγκατάστασης Προσφύγων³ (Κολιαδήμου Αγνή,Πρόσφυγες στο Νομό Πέλλας: 1912-1967, ΑΠΘ (2014). σελ. 517-518.

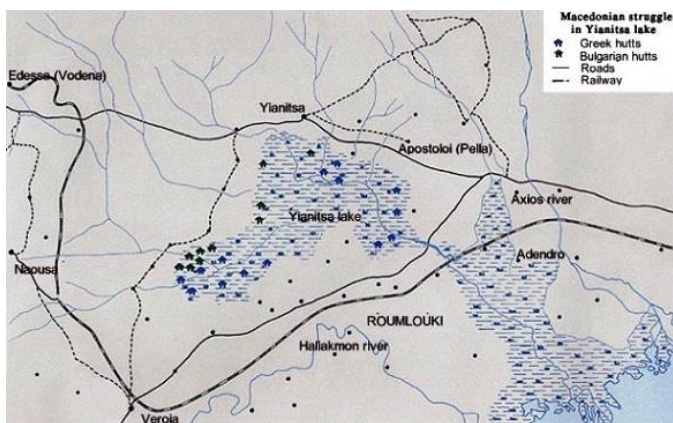
³ Κολιαδήμου Αγνή,Πρόσφυγες στο Νομό Πέλλας: 1912-1967, ΑΠΘ (2014), σελ.499-500.

Εικόνα 1.6) Μάχη στη λίμνη των Γιαννιτσών στη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνα.

Ιστορικά γεγονότα

Από το 1904-1908 διαδραματίστηκαν πολλά ιστορικά γεγονότα σε αυτή την περιοχή όπως επισημαίνονται και στο βιβλίο της Πινελόπης Δέλτα στο βιβλίο “Τα μυστικά του Βάλτου”. Στη λίμνη των Γιαννιτσών κατέφυγαν πολλοί κομιτατζήδες που είχαν σκοπό να τρομοκρατούν τα ελληνικά χωριά της περιοχής με σκοπό την αλλαγή της εθνικής τους ταυτότητας. Η λίμνη έδινε καταφύγιο αλλά και θέσεις μάχης στους ντόπιους για να αντιμετωπίσουν τους πολυάριθμους επιδρομείς. Οι ντόπιοι της περιοχής σε συνεργασία με γνωστούς αξιωματικούς κατάφεραν να απομακρύνουν τους Βούλγαρους που βρίσκονταν στη μέση της λίμνης. Στις 17 Οκτωβρίου 1912 ο ελληνικός στρατός πέρασε το Λουδία και έδιωξε τους Τούρκους από την περιοχή.

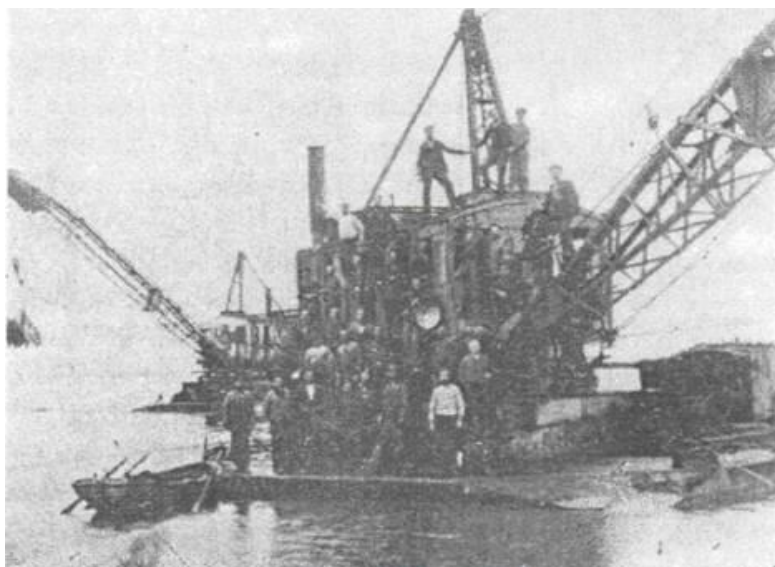
Εικόνα 1.7) Χάρτης Λίμνης Γιαννιτσών με τα ελληνικά και βουλγαρικά οχυρώματα.

Αποξήρανση της λίμνης

Εικόνα 1.8) Αποξήρανση λίμνης

Το 1931 άρχισαν τα έργα για την αποξήρανση της λίμνης από την αμερικάνικη εταιρία Foundation company, όπου τα νερά αποκρύνθηκαν και ακολούθησε η αποστράγγιση και αποχέρσωση της λίμνης. Η αποξήρανση ολοκληρώθηκε το 1936-37.

Εικόνα 1.9) Μηχανήματα που χρησιμοποιήθηκαν στην αποξήρανση.

Μια βόλτα στην Κρύα Βρύση

Αυτά που μπορείς να δεις όταν πας στην Κρύα Βρύση είναι ο μεγάλος πεζόδρομος όπου υπάρχουν εμπορικά καταστήματα και χώροι διασκέδασης αλλά και το πάρκο. Επίσης κάτι που πρέπει οπωσδήποτε να επισκεφτείς όταν έρθεις στην Κρύα Βρύση είναι το Οικολογικό Πάρκο. Είναι μια καθαρά αγροτική περιοχή με προϊόντα παραγωγής το καλαμπόκι και τα σπαράγγια.

Πραγματοποιούνται πολλές εκδηλώσεις όπως το γνωστό Καρναβάλι της Κρύας Βρύσης, η γεωργική-βιοτεχνική έκθεση Ν.Πέλλας μαζί με τον πολιτιστικό Σεπτέμβρη αλλά και τα διάφορα πανηγύρια των γύρω χωριών.

Οικολογικό πάρκο

Εικόνα 1.10) Οικολογικό πάρκο Κρύας Βρύσης

Το οικολογικό πάρκο καλύπτει επιφάνεια 100 στρεμμάτων στο ΝΑ τμήμα της πόλης και περιλαμβάνει ένα κέντρο πολλαπλών δραστηριοτήτων. Ξεκίνησε την υλοποίησή του το 1994. Η Ε.Ε. έκανε στροφή προς τα προϊόντα που καλλιεργούνται με οικολογικό τρόπο. Έτσι ο Δήμος Κρύας Βρύσης δημιούργησε το Οικολογικό πάρκο με στόχο να ενημερώσει τους αγρότες όσον αφορά την οικολογική καλλιέργεια. Την περίοδο αυτή καλλιεργείται οικολογικό σιτάρι.

Εξωκλήσι του Αγίου Νικόλα

Είναι κτισμένο πάνω σε μια χωμάτινη τούμπα 2 στρ. περίπου και ύψος γύρω στα 2 μέτρα, στην καρδιά του έφορου κάμπου της Κρύας Βρύσης, βρίσκεται 2,5 χλμ περίπου νότια της πόλης της Κρύας Βρύσης. Πριν από τη δημιουργία του κάμπου, στην θέση του υπήρχε η λίμνη Λουδία, ο ιστορικός Βάλτος με τη σημερινή τούμπα πιθανότατα να αποτελούσε μια μικρή ξέρα μέσα στη λίμνη έχοντας στο κέντρο της σύμφωνα με μαρτυρίες γηγενών κατοίκων ένα μικρό, φτωχό

προσκυνητάρι, αφιερωμένο στον Άγιο Νικόλαο, τον Άγιο των υδάτων εξ' ου και η αφιέρωση του εξωκλησιού σε αυτό τον Άγιο.

Πολιτιστικοί Σύλλογοι

Στην περιοχή μας δραστηριοποιούνται αρκετοί σύλλογοι. Πιο συγκεκριμένα στην Κρύα Βρύση λειτουργούν ο Σύλλογος “Μακεδόνες⁴” που ιδρύθηκε το 2009 από ντόπιους κατοίκους της περιοχής. Ο Σύλλογος Ηπειρωτών “Ο Πύρρος⁵” που ιδρύθηκε το 1981 και ο Σύλλογος Ποντίων “Αλέξανδρος Υψηλάντης⁶” που ιδρύθηκε το 1970.

Εικόνα 1.11) Σύλλογος Ηπειρωτών “Ο Πύρρος”.

Εικόνα 1.12) Σύλλογος Μακεδόνων.

Εικόνα 1.13) Ο Σύλλογος Ποντίων “Αλέξανδρος Υψηλάντης” στην καλοκαιρινή εκδήλωση που διοργάνωσαν.

⁴ <http://users.sch.gr/elenipap/ourland/makedones.htm>.

⁵ <http://users.sch.gr/elenipap/ourland/ipirottes.htm>

⁶ <http://users.sch.gr/elenipap/ourland/podioi.htm>

Κεφάλαιο 2ο: Ντόπιοι- Μακεδόνες

Εικόνα 2.1) Χάρτης Μακεδονίας

2.1.1) Εισαγωγή

Με την ορολογία ντόπιος αναφερόμαστε κατά κύριο λόγο στους σλαβόφωνους κατοίκους της Μακεδονίας. Υπάρχει και η μερίδα των ανθρώπων που ανήκουν στους ελληνόφωνους της Μακεδονίας από παλιά και ονομάζονται και αυτοί ντόπιοι. Όσον αφορά την γεωγραφική κατανομή των Μακεδόνων, θα τους ορίζαμε ως τους κατοίκους του δυτικού γεωγραφικού διαμερίσματος της βόρειας ηπειρωτικής Ελλάδας της Μακεδονίας. Πολλά εδάφη που ανήκαν στην Μακεδονία μετά την Τουρκοκρατία, τώρα ανήκουν στην Βουλγαρία και Π.Γ.Δ.Μ, τις γειτονικές μας χώρες, για τα οποία έχουν γίνει και πολλές επιδρομές από την πλευρά τους. Και ο κυριότερος λόγος των επιθέσεων αυτών εκτός από την επεκτατική πολιτική της κάθε χώρας ήταν και η ύπαρξη της γλωσσικής μειονοτικής ομάδας των σλαβόφωνων.

2.1.2) Καταγωγή Σλάβων

Οι Σλάβοι που καλύπτουν σήμερα το μεγαλύτερο μέρος της ανατολικής και νοτιοανατολικής Ευρώπης και το βόρειο τμήμα της Ασίας, χωρίζονται στους Ανατολικούς Σλάβους, τους Δυτικούς Σλάβους και τους Νότιους Σλάβους⁷. Εμφανίζονται ξαφνικά τον 6ο αιώνα σύμφωνα με τις πρώτες γραπτές πηγές. Δεν υπάρχουν μαρτυρίες για την ακριβή καταγωγή τους. Οι πηγές μας παρουσιάζουν τους Σλάβους εγκατεστημένους στα Β και ΒΑ του Δούναβη. Έχει αποδειχθεί ότι οι Σλάβοι είναι ινδοευρωπαϊκός λαός και ανήκουν στην ινδοευρωπαϊκή γλωσσική οικογένεια. Η αρχική τους τοποθέτηση βρίσκεται σε μια εκτεταμένη περιοχή ανάμεσα στους ποταμούς Όντερ και Βιστούλα δυτικά και τον άνω ρου του Δνειπέρου ανατολικά⁸.

2.1.3) Όνομα και γλώσσα

Το όνομα Σλάβοι αναφέρεται σε όλη την σλαβική οικογένεια. Στις βυζαντινές πηγές οι Σλάβοι ονομάζονται Σκλαβήνοι- Σκλάβοι- Σθλαβήνοι- Σθλάβοι. Η γλώσσα των Σλάβων ανήκει στον ανατολικό κλάδο των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών. Η πρώτη γλώσσα ονομάζεται παλαιοσλαβική και ήταν κοινή για όλους τους Σλάβους μέχρι τον 7ο-8ο αι. μ.Χ.

2.1.4) Μακεδονία και κάθοδος Σλάβων

Πρώτος ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Μακεδόνες είναι απόγονοι των Δωριέων. Η Μακεδονία από τον 4ο μέχρι τις αρχές του 15ου αι. βρισκόταν υπό την κυριαρχία του Βυζαντίου εκτός από κάποια διαλείμματα άλλοτε υπό την κατάκτηση των Βουλγάρων και άλλοτε υπό την κατάκτηση των Σέρβων. Μέχρι τον 7ο αι. ο πληθυσμός της Μακεδονίας δεν παρουσίασε σημαντικές αλλαγές. Στο πρώτο μισό του 7ου αι. εγκαταστάθηκαν Σλάβοι σε ελληνικά εδάφη και σχημάτισαν τις Σκλαβηνίες υπό την άδεια των βυζαντινών αρχών. Αυτοί οι Σλάβοι δεν διέθεταν δική τους εθνική συνείδηση δεδομένου ότι δεν προσχώρησαν ούτε στη Βουλγαρία ούτε στη Σερβία. Είχαν όμως όλοι κάτι κοινό, την ορθοδοξία καθώς το Βυζάντιο τους είχε εκχριστιανίσει. Η συμβίωση μεταξύ ελληνόφωνων- σλαβόφωνων ήταν ειρηνική.

2.1.5) Εθνολογική σύνθεση Μακεδονίας

Ο Βακαλόπουλος έκανε μια γενική κατανομή των περιοχών των χριστιανικών πληθυσμών της Μακεδονίας στα μέσα του 19ου αι. σε 3 γεωγραφικές ζώνες⁹: τη βόρεια όπου σε αυτή την ζώνη

⁷ Μαρία Νυσταζοπούλου- Πελεκίδου, *Οι Βαλκανικοί λαοί κατά τους μέσους χρόνους*, Θεσσαλονίκη (1982), σελ. 29.

⁸ Μαρία Νυσταζοπούλου- Πελεκίδου, *Οι Βαλκανικοί λαοί κατά τους μέσους χρόνους*, Θεσσαλονίκη (1982), σελ. 30.

⁹ Γεώργιος Α. Ρούκαλης, *Ρίζες Ελλήνων: Μακεδόνες*, σελ.60-62.

κατοικούσαν σλαβόφωνοι, οι οποίοι ταυτίστηκαν με την βουλγαρική εθνική ιδέα και προσχώρησαν στα 1870, στην Εξαρχία. Οι κάτοικοι μιλούσαν ένα τοπικό ιδίωμα που συγγένευε σημαντικά με την Βουλγαρική, την κεντρική όπου οι κάτοικοι της ζώνης αυτής υπήρξαν κυρίως σλαβόφωνοι, ελληνόφωνοι, βλαχόφωνοι και αλβανόφωνοι και στη μεγαλύτερη πλειοψηφία τους και μετά το 1870 διατήρησαν την ελληνική συνείδησή τους και την νότια που περιλάμβανε ελληνόφωνους με ελληνική εθνική συνείδηση.

2.1.6) Βουλγαρία και Σερβία: Ο κίνδυνος των δύο γειτονικών χωρών

Η περιοχή της Μακεδονίας έχει δεχθεί πολλές επιθέσεις από τις δύο γειτονικές χώρες Βουλγαρία και Σερβία. Σημαντικό σημείο για την εθνολογική και γεωγραφική σύνθεση της Μακεδονίας αποτέλεσε η απομάκρυνση της βουλγαρικής εξαρχίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο κατά το σουλτανικό φερμάνι (1870). Όσοι από τους σλαβόφωνους προσχώρησαν στην Εξαρχία ονομάστηκαν εξαρχικοί και θεωρήθηκε ένδειξη βουλγαρικής εθνικής συνείδησης ενώ όσοι προσχώρησαν στο Πατριαρχείο θεωρήθηκαν πατριαρχικοί με ελληνική εθνική συνείδηση. Με την συνθήκη του Αγίου Στεφάνου το 1878 η Βουλγαρία έλαβε το μεγαλύτερο τμήμα των εδαφών καθώς και τη Θράκη. Με την συνθήκη του Βερολίνου και με την διαίρεση του βουλγαρικού λαού, οι Βούλγαροι θεωρούσαν ότι οι Μακεδόνες ήταν Βούλγαροι. Η Γιουγκοσλαβία και η Βουλγαρία υποστήριζαν και ευνοούσαν την ύπαρξη ανεξάρτητης Μακεδονίας και έβλεπαν το διακριτό εθνικό χαρακτήρα του πληθυσμού¹⁰. Ακολούθησε η Εξέγερση του Ίλιντεν (1903) που απώτερος σκοπός ήταν η προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.

Εν όψει του Α΄ Βαλκανικού πολέμου οι γειτονικές χώρες συνασπίστηκαν στις αρχές του 1912 εναντίον της Τουρκίας. Έτσι μετά το τέλος του Α΄ Βαλκανικού πολέμου υπογράφηκε η συνθήκη του Λονδίνου (30 Μαΐου 1913) όπου η Βουλγαρία με την δικαιολογία των περισσότερων απωλειών ζητούσε από την Ελλάδα και την Γιουγκοσλαβία την ανακατανομή των εδαφών. Η Ελλάδα με την Σερβία σύναψαν συμφωνία βλέποντας τον βουλγαρικό κίνδυνο να καταφτάνει. Μετά την έκρηξη του Β΄ Βαλκανικού πολέμου περίπου 15.000 Βούλγαροι κυρίως από την ανατολική Μακεδονία ακολούθησαν τον υποχωρούντα βουλγαρικό στρατό. Η Βουλγαρία βγήκε ηττημένη από τον Β΄ Βαλκανικό πόλεμο και υπογράφηκε η συνθήκη του Βουκουρεστίου (10 Αυγούστου 1913) όπου καθορίστηκαν σύνορα Ελλάδας- Βουλγαρίας ενώ νωρίτερα μεταξύ Ελλάδας- Σερβίας. Σύμφωνα με τη συνθήκη η Θεσσαλονίκη, η Χαλκιδική, το λιμάνι της Καβάλας και ολόκληρη σχεδόν η ενδοχώρα καθώς και η νότια ήπειρος πέρασαν στην κατοχή της Ελλάδας και περίπου 10.000 Έλληνες ήρθαν στην Μακεδονία. Μεταξύ 1913-18 περισσότεροι από 70.000

---

¹⁰ Barbara Jelavich, *Ιστορία των Βαλκανίων || 20ος αιώνας*, Πολύτροπον (2006), σελ. 484-85.

Βούλγαρους εγκατέλειψαν την ελληνική Μακεδονία. Μετά το τέλος αυτών περίπου 100.000 σλαβόφωνοι ενσωματώθηκαν στην Ελλάδα.

Στο διάστημα της κατοχής των εδαφών της ελληνικής Μακεδονίας, οι βουλγαρικές αρχές σε στενή συνεργασία με τους Βουλγαρομακεδόνες της ΕΜΕΟ (ομάδα που είχε ως σκοπό την δημιουργία ανεξάρτητης Μακεδονίας και επιτελούσε τους σκοπούς της Βουλγαρίας) είχαν επιδοθεί σε συστηματική εξόντωση του ελληνικού στοιχείου. Σκοπός ήταν η εμφύσηση βουλγαρικής συνείδησης στους σλαβόφωνους πληθυσμούς με απώτερο σκοπό πάντα την προσάρτηση της περιοχής στη Βουλγαρία. Η συμπεριφορά των Βουλγάρων δημιούργησε αγεφύρωτα μίση. Έτσι το σύνολο σχεδόν των βουλγαρομακεδόνων από τον Νέστο μέχρι τον Αξιό διέφυγε στη Βουλγαρία ενώ στην Ελλάδα έμειναν οι σλαβομακεδόνες της δυτικής Μακεδονίας.

2.1.7) Περίοδος Μεσοπολέμου

Συνθήκη Νεϊγύ (1919)¹¹: Η Βουλγαρία δεν διεκδικούσε πλέον τίποτα από την Ελλάδα ενώ με τη συνθήκη των Σεβρών (1920) η Ελλάδα αναλάμβανε την υποχρέωση να αναγνωρίσει τους κατοίκους των περιοχών που είχε αποκτήσει μετά το 1914, την προστασία των μειονοτήτων στις οποίες περιλαμβάνονταν και οι σλαβόφωνοι της ελληνικής Μακεδονίας, ισότητα δικαιωμάτων ανεξαρτήτως φυλής ή θρησκείας και να υποσχεθεί διοίκηση σύμφωνα με τις αρχές της ελευθερίας και της δικαιοσύνης.

Παρ' όλο τις συνθήκες που υπογράφηκαν στα χρόνια του μεσοπολέμου, η Μακεδονία παρέμεινε πεδίο έντονης διαμάχης. Τη δεκαετία του 1920 η Σερβία υιοθέτησε μια θέση ουσιαστικά βουλγαρική: την ίδρυση αυτόνομης Μακεδονίας που θα περιλάμβανε τις περιφέρειες του Βαρδάρη, του Πιρίν και του Αιγαίου. Οι προσπάθειες των ελληνικών κυβερνήσεων σε όλη την διάρκεια του

Εικόνα 2.2) Ο μακεδονικός χώρος σύμφωνα με Σλαβομακεδόνες εθνικιστές. Η Μακεδονία του Αιγαίου ενωμένη με τη Μακεδονία του Πιρίν και του Βαρδάρη.

¹¹ Γεώργιος Ν. Νικολούδης, Οι Έλληνες Σλαβόφωνοι στη Μακεδονία: Η ιστορία και το πρόβλημα της ταυτότητάς τους, Ηρόδοτος (2002), σελ.37.

μεσοπολέμου στον εκπαιδευτικό τομέα ενίσχυσαν την αποστροφή των μελών της μειονότητας προς την ελληνική γλώσσα. Ένα άλλο πρόβλημα που δημιούργησε δυσαρέσκεια στους σλαβομακεδόνες ήταν η αντιπαράθεσή τους με τους πρόσφυγες σχετικά με τη διανομή και την εκμετάλλευση των πρώην μουσουλμανικών γαιών.

Οι σχέσεις επιδεινώθηκαν με το πρωτόκολλο Πολίτη- Καλφώφ (Σεπτέμβριος 1924) καθώς οι Σλαβόφωνη μειονότητα της Μακεδονίας αναγνωριζόταν ως βουλγαρική και δημιουργήθηκε ειδικό αλφαβητάριο για τους σλαβόφωνους (Abecedar). Το 1925 μέρος των σλαβόφωνων μετανάστευσαν στην Γιουγκοσλαβία μετά από μυστική συμφωνία με την Ελλάδα.

Μέχρι το 1936 οι σλαβόφωνοι είχαν ανεχθεί την ελληνική πολιτική διοίκηση χωρίς να σημαίνει ότι είχαν αποκτήσει ελληνικό φρόνημα. Το καθεστώς όμως της 4ης Αυγούστου επέβαλε στους σλαβόφωνους την εκμάθηση της ελληνικής και απαγόρευσε τη χρήση γλώσσας των σλαβόφωνων με αποτέλεσμα πολλοί Έλληνες σλαβόφωνοι να στραφούν προς τους κατακτητές Βούλγαρους.

2.1.8) Τα γεγονότα μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο

Στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο οι Βούλγαροι για άλλη μια φορά διεκδικούσαν ολόκληρη τη Μακεδονία αλλά η έκβαση του πολέμου δεν τους βοήθησε ιδιαίτερα να πραγματοποιήσουν τους στόχους τους. Στο τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου η Γιουγκοσλαβία, το πιο ισχυρό βαλκανικό έθνος, σκόπευε να επιδιώξει την ένωση των τμημάτων του Πιρίν (Βουλγαρία) και του Αιγαίου (Ελλάδα) στη κυβέρνηση των Σκοπίων¹². Τις φιλοδοξίες για την επέκταση της Γιουγκοσλαβίας ανέπτυξε ο Τίτο ο οποίος αποφάσισε να την επεκτείνει μέχρι το Αιγαίο συμπεριλαμβάνοντας στα σύνορά της το ανύπαρκτο μέχρι τότε έθνος των “Μακεδόνων” (είναι γεγονός ότι υπάρχει σλαβική ομάδα τα μέλη της οποίας αυτοαποκαλούνται Μακεδόνες και επιθυμούν να έχουν το δικό τους κράτος. Η επιθυμία τους αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμά τους και κανείς δεν μπορεί να το αρνηθεί. Δεν έχουν όμως κανένα δικαίωμα στην αποκλειστική χρήση του ονόματος Μακεδονία και στην οικειοποίηση κάθε τι μακεδονικού γιατί πίσω από αυτές τις απαιτήσεις υποβόσκει ο εθνικισμός και αλτρωτισμός που είναι κακοί σύμβουλοι για την ίδια την ύπαρξη τους).

Το 1947 ο Τίτο και Δημητρόφ υπέγραψαν συνθήκη φιλίας. Και τα δύο κράτη συμμετείχαν στον εμφύλιο. Τόσο η Βουλγαρία όσο και η Γιουγκοσλαβία υποστήριζαν την τελική εκχώρηση της Μακεδονίας του Αιγαίου και την ενοποίηση της με τις άλλες δύο περιφέρειες.

Η εμμονή της Γιουγκοσλαβίας στην αξίωσή να αναγνωρίσει η Ελλάδα τους σλαβόφωνους που έμειναν στην ελληνική Μακεδονία ως “Μακεδονική μειονότητα” καθυστέρησε την ομαλοποίηση των σχέσεων έως το 1959.

---

¹² Barbara Jelavich, *Ιστορία των Βαλκανίων* || 20ος αιώνας, Πολύτροπον (2006), σελ.480

Με την ίδρυση των Σκοπίων (1992) τέθηκαν κάποιοι όροι: δέσμευση του νέου κράτους ότι δεν θα διεκδικεί εδάφη γειτονικών χωρών, δεν θα δημιουργεί αστήριχτα μειονοτικά ζητήματα εις βάρος της Ελλάδας και δεν θα οικειοποιείται την ελληνική κληρονομία στον ελληνικό χώρο.

2.1.9) Τρακατρούκες

Διαφορετική είναι η περίπτωση των Τρακατρούκηδων, σλαβόφωνων ορθόδοξων πληθυσμών της Μικράς Ασίας, τους οποίους συμπεριέλαβαν στις ανταλλαγές πληθυσμών με την Τουρκία. Κατοικούν σε μερικά χωριά στη Β. Ελλάδα και γενικά μιλούν τη γλώσσα τους (Μπαλτσιώτης Λάμπρος, Αθήνα 2007).

2.1.10) Ήθη και έθιμα

Οι Ντόπιοι- Μακεδόνες παρά τις πιέσεις που έχουν δεχθεί και αυτοί με τη σειρά τους κατά καιρούς ωστόσο έχουν διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό τη γλώσσα αλλά και κάποια ήθη και έθιμά τους. Τα πιο γνωστά από τα έθιμά τους που συντηρούνται ακόμα και σήμερα είναι: τα Αναστενάρια, οι “Φωτιές” στη Φλώρινα ή “Κόλιντα Μπάμπω” όπως αποκαλείται σε πολλές περιοχές της Μακεδονίας, οι “Φανοί” της Κοζάνης, “Γενίτσαροι” και “Μπούλες” στη Νάουσα κ.τ.λ.

Εικόνα 2.3) Γυναικεία Μακεδονική φορεσιά.

Εικόνα 2.4) Ανδρική μακεδονική φορεσιά.

Εικόνα 2.5) Έθιμο “Κόλιντα Μπάμπω” στην Αλμοπία.

Πόντιοι

Εικόνα 2.6) Χάρτης Ελληνικού Πόντου

2.2.1) Εισαγωγή

Στον ποντιακό λαό αμφισβητήθηκε το δικαίωμα στην ύπαρξη, το δικαίωμα στο σεβασμό της εθνικής και πολιτιστικής του ταυτότητας, το δικαίωμα να διατηρεί την ειρηνική κατοχή του εδάφους του. Υπεύθυνο για το έγκλημα γενοκτονίας του ποντιακού λαού είναι το οθωμανικό και κεμαλικό τουρκικό κράτος (ΚΕΠΟΜΕ 1991). Πόντος¹³, κατά τον Ηρόδοτο, τον Ξενοφώντα κ.α. ονομάζεται η παραλιακή περιοχή του Εύξεινου Πόντου ανάμεσα στο Φάση ποταμό, κοντά στον οποίο βρίσκεται η σημερινή πόλη Βατούμ της Γεωργίας, και την Ηρακλεία την Ποντική. Οι Έλληνες του Πόντου¹⁴ πήραν την ονομασία τους από τον πατρογονικό τους χώρο που βρίσκεται στο βορειανατολικό μέρος της σημερινής Τουρκίας, στην ακτή της Μαύρης Θάλασσας (Michel Bruneau). Κατ' επέκταση ο όρος αυτός αποδίδεται στους ελληνικούς πληθυσμούς που εγκατέλειψαν την περιοχή, για να εγκατασταθούν στην ευρύτερη περιοχή του Καυκάσου. Οι

¹³ Κωνσταντίνος Φωτιάδης, *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου*, Αθήνα (2004), σελ.19.

¹⁴ Michel Bruneau (διεύθυνση), *Η διασπορά του ποντιακού Ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη (2000), σελ.27-28.

Έλληνες του Πόντου σήμερα είναι 2.000.000 σε όλο τον κόσμο όπου το μεγαλύτερο μέρος βρίσκεται στην Ελλάδα και στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

2.2.2) Τα πρώτα ελληνικά στοιχεία στη Μικρασιατική χερσόνησο

Γύρω στο 1.000 π.Χ. πραγματοποιήθηκαν τα πρώτα ταξίδια σε αυτή την περιοχή κυρίως για το χρυσό αλλά και για άλλα μεταλλεύματα. Οι Έλληνες τηρούσαν τα έθιμα και τις παραδόσεις και ιδιαίτερα κατά τη βασιλεία των Μιθιδρατών όπου καθιερώθηκε η ελληνική γλώσσα ως επίσημη του βασιλείου. Ο χριστιανισμός διαδόθηκε από τους Απόστολους Ανδρέα και Παύλου για τους οποίους έχουν χτιστεί και ναούς προς τιμήν τους. Ήδη από τον 5ο αι. ολόκληρη η μικρασιατική χερσόνησος με πληθυσμό 22.000.000 ήταν εντελώς χριστιανική με επίσημη γλώσσα την ελληνική. Οι Τούρκοι τον 11ο αι. ήταν πολύ λίγοι. Όμως με διάφορα σχέδια και συνομοσίες κατάφεραν τη γλωσσική και θρησκευτική αφομοίωση του μικρασιατικού πληθυσμού (Κων/ντίνος Φωτιάδης, 1991).

2.2.3) Διασπορά του ποντιακού Ελληνισμού

Επίσημα η νεοελληνική διασπορά αρχίζει την ιστορική της πορεία το 1453 αλλά και με την κατάληψη της Τραπεζούντας (1461). Η επόμενη γνωστή έξοδος Ελλήνων της Μικράς Ασίας προς τη Γεωργία έγινε το 1490. Η προσάρτηση της Κριμαίας το 1768 αύξησε το μεταναστευτικό κύμα των Ελλήνων. Το 1804-10 πολλοί Πόντιοι εξαιτίας του θρησκευτικού φανατισμού και της σκληρής συμπεριφοράς των Τερεμπέηδων εγκατέλειψαν τον Πόντο.

Επίσης με την ελληνική επανάσταση (1821) και τον ρωσοτουρκικό πόλεμο (1828-29) ένας μεγάλος αριθμός πήρε πάλι το δρόμο της προσφυγιάς. Με τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 τα εμπορικά προνόμια των Ελλήνων του Πόντου μειώθηκαν. Τα εθνικά κινήματα στα μακεδονικά εδάφη προκάλεσαν την αντίδραση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας η οποία είχε σκοπό να μην υποστεί άλλες εδαφικές απώλειες και με τη συμβολή του κινήματος των Νεοτούρκων το 1908 διεκδίκησαν τη δημιουργία ενός εθνικού τουρκικού κράτους χωρίς μειονότητες που να απειλούν την εδαφική τους ακεραιότητα. Έτσι, από το 1908 μέχρι το 1923 παρατηρούνται συνεχιζόμενοι διωγμοί εναντίον των χριστιανών Ελλήνων του Πόντου. Ο Ναζίμ μπέης πρωτεργάτης του Νεοτουρκικού κινήματος από τη Σμύρνη είπε: “Το ελληνικό αίσθημα πρέπει να μειωθεί όχι μονάχα στο σχολείο αλλά και οπουδήποτε εκδηλώνεται αυτό για τη σωτηρία της Τουρκίας”. Οι διωγμοί κράτησαν μέχρι το 1923 με την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης και την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών. Οι διωγμοί των Νεότουρκων αλλά και του Κεμάλ Ατατούρκ μέχρι την εξόντωση του ποντιακού στοιχείου ήταν πάρα πολλοί και κάθε φορά και χειρότεροι με αποτέλεσμα πολλοί Πόντιοι να μεταναστεύουν στις πρώην σοβιετικές χώρες και το μεγαλύτερο μέρος στην

Ελλάδα αλλά και προς τη Βόρεια και Λατινική Αμερική, Μέση Ανατολή, Ευρώπη. Κατά την απογραφή του 1928 υπήρχαν 240.695 πρόσφυγες του Πόντου στη Μακεδονία και Θράκη σε ένα σύνολο 1.221.849 προσφύγων της Μικράς Ασίας.

Από την έναρξη των ρωσοοθωμανικών συγκρούσεων το 1914, ο Ανατολικός Πόντος και ο Καύκασος αποτέλεσαν πεδίο συγκρούσεων με θύματα τους ελληνικούς πληθυσμούς. Κατά την επίθεση των τουρκικών στρατευμάτων στον Ανατολικό Καύκασο πολλά ελληνικά χωριά λεηλατήθηκαν ή καταστράφηκαν, ενώ περίπου 20.000 Έλληνες αναζήτησαν καταφύγιο βορειότερα. Το Πατριαρχείο σε ένδειξη πένθους αναγκάστηκε να κλείσει στις 15 Μαΐου 1914 όλες τις εκκλησίες και τα σχολεία. Στις 20 Ιουλίου 1914 κήρυξαν γενική επιστράτευση¹⁵ από 19 έως 45 ετών κλήθηκαν στον πόλεμο. Όσοι δεν παρουσιάζονταν σε 11 μέρες κρίνονταν λιποτάκτες και καταδικάζονταν σε θάνατο. Επίσης η προέλαση των Ρώσων στον Ανατολικό Πόντο το 1916 προκάλεσαν βίαιη αντίδραση των οθωμανικών αρχών που εξαπέλυαν ανελέητους διωγμούς το 1916-17 εναντίον του ελληνικού στοιχείου του Δυτικού Πόντου. Στα 1916 πάνω από 250.000 πόντιοι έφυγαν προς τον Καύκασο. Σήμερα οι πόντιοι στη Σοβιετική Ένωση φτάνουν τις 400.000. Από τους 697.000 Πόντιους που ζούσαν το 1913 στον Πόντο, περισσότεροι από 353.000, δηλαδή ποσοστό μεγαλύτερο από το 50%, θανατώθηκαν μέχρι το 1923 από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς στις πόλεις και τα χωριά, στις εξορίες και τις φυλακές, καθώς και στα τάγματα εργασίας, τα λεγόμενα “αμελέ ταμπουρού”.

Η άρνηση του Κεμάλ να δεχτεί τη συνθήκη των Σεβρών και το σύμφωνο φιλίας μεταξύ Κεμάλ-μπολσεβίκων μετά την επικράτησή τους στον εμφύλιο αλλά και η αλλαγή στρατοπέδου των Μεγάλων Δυνάμεων ενίσχυσαν τον Κεμάλ και η ανεδαφική απόφαση της νέας ελληνικής κυβέρνησης να χτυπήσει την έδρα των Κεμαλικών, την Άγκυρα οδήγησαν σιγά σιγά στην εξόντωση και στην ολική απομάκρυνση του ελληνικού στοιχείου από τη Μικρά Ασία. Μετά την άτακτη υποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων ο τουρκικός στρατός εισέβαλε στη Σμύρνη. Μέσα σε διάστημα 5 εβδομάδων είχαν μεταφερθεί από το λιμάνι της Σμύρνης και τις γύρω περιοχές στην Ελλάδα 262.587 άτομα. Ως τις 15 Δεκεμβρίου 1922, 890.000 άτομα από την Ανατολία, τη Θράκη και τον Πόντο είχαν αποβιβαστεί στα μεγάλα λιμάνια της ηπειρωτικής Ελλάδας και τα νησιά.

Ήταν αναμενόμενο η διασπορά των Ποντίων μετά τον ξεριζωμό από την πατρίδα να έχει ως αποτέλεσμα τη γλωσσική αφομοίωσή τους από τη γλώσσα της χώρα που τους υποδέχθηκε. Πολύ περισσότερο αν δεχθούμε ότι τα ποντιακά είναι μια διάλεκτος- παραλλαγή, διακριτικό γνώρισμα διαφόρων ομάδων με κοινή εθνοτική καταγωγή. Η ποντιακή διάλεκτος¹⁶ άρχισε να χρησιμοποιείται από τις αρχές του 8ου αι. π.Χ.

¹⁵ ΥΠΕΠΘ, *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Διοφαντός, σελ.139

¹⁶ Βερονίκη Δαλακούρα, *Ρίζες Ελλήνων: Πόντιοι*, σελ.100.

2.2.4) Ήθη και έθιμα

Ο πληθυσμός των Ποντίων παρά τη μη αναγνώριση από τη πλευρά του τουρκικού κράτους της γενοκτονίας και τις προσπάθειες του για την παραδοχή από την πλευρά των Τούρκων συνεχίζει να διατηρεί τα ήθη και έθιμα και να κρατά τις παραδόσεις και τη μνήμη ζωντανή ακόμα και στις νεότερες γενιές. Πολύ μεγάλο ρόλο έχουν παίξει και τα ποντιακά σωματεία ήδη από πολύ παλιά. Το κύριο όργανο της ποντιακής μουσικής είναι η λύρα ενώ στον Δυτικό Πόντο χρησιμοποιείται επίσης το βιολί, το κλαρίνο, το νταούλι και ο ζουρνάς. Υπάρχουν επίσης και πολλά έθιμα¹⁷ που τηρούν μέχρι σήμερα οι Πόντιοι όπως το έθιμο του “Καλαντοκούρ”, ο “Χοτλαχός”, “Γαμπρολαλιά”, το “Νυφοσκεπάσμα” κ.τ.λ.

Εικόνα 2.7) Γυναικεία Ποντιακή φορεσιά

Εικόνα 2.8) Ανδρική Ποντιακή φορεσιά

¹⁷ Βερονίκη Δαλακούρα, *Ρίζες Ελλήνων: Πόντιοι*, σελ.108-110-112-114-116-118.

2.3.1 Βλάχοι: Ονομασία και προέλευσή

Η αρχική ερμηνεία του όρου Βλάχου αποδιδόταν στον λατινόφωνο, τον υπήκοο του Ρωμαϊκού κράτους που χρησιμοποιούσε τη λατινική γλώσσα και στη συνέχεια τον δίγλωσσο Έλληνα της Θεσσαλίας, Ηπείρου, Μακεδονίας και της διασποράς. Αντίθετα σήμερα στον όρο Βλάχο δίνονται διάφορες σημασίες όπως του κτηνοτρόφου, του βοσκού, του απαίδευτη, χωριάτη αλλά και του

Εικόνα 2.9) Οικογένεια Βλάχων (Βέροια 1910)

(Σύλλογος Βλάχων Βέροια)

αγροίκου. Για την ετυμολογία της ονομασίας έχουν προταθεί διάφορες θεωρίες¹⁸. Υπάρχουν όμως δύο απόψεις¹⁹ κατά τις οποίες ο όρος Βλάχος προέρχεται είτε από τη γερμανική λέξη Welch και Walash, με την οποία οι Γερμανοί αποκαλούσαν τους λατινόφωνους είτε από τη λέξη vlah, vlassi στην παλαιοσλαβική γλώσσα που σημαίνει αλλότριος-αλλόφυλος που φαίνεται να είναι και η πειστικότερη άποψη σύμφωνα με τον Στέφανο Ν. Σωτηρίου. Ωστόσο η πλειοψηφία των Βλάχων και εντός και εκτός των ελληνικών συνόρων αυτοαποκαλούνται στη γλώσσα τους με τους όρους “Αρμούνου- Αρμούνι-Αρμάνοι²⁰” όπου είναι συνώνυμοι του Ρωμίου, Ρωμαίος δηλαδή, πολίτης της

¹⁸ Μάριος Θεοδορακάκης, *Ρίζες Ελλήνων: Βλάχοι*, σελ.24-25.

¹⁹ Στέφανος Ν. Σωτηρίου, *Οι Βλαχόφωνοι του Ευρωπαϊκού και Βαλκανικού χώρου*, Πελασγός, (1998), σελ.19-20.

²⁰ Στέφανος Ν. Σωτηρίου, *Οι Βλαχόφωνοι του Ευρωπαϊκού και Βαλκανικού χώρου*, Πελασγός, (1998), σελ.23, 24,25,26.

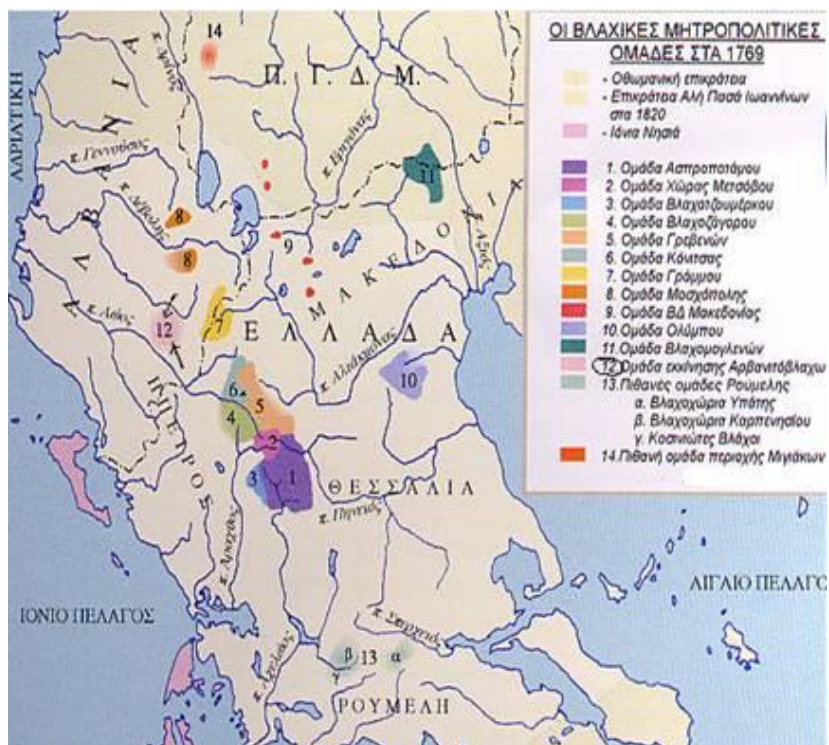
ανατολικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Υπάρχουν πολλές απόψεις όσον αφορά την καταγωγή και ταυτότητα των Βλάχων²¹ οι πιο γνωστές και γενικότερα αποδεκτές από τις οποίες είναι:

- Οι Βλάχοι κατάγονται από Ρωμαίους κτηνοτρόφους και στρατιωτικούς αποίκους.
- Οι Βλάχοι είναι διακορουμανικό παρακλάδι.
- Είναι απόγονοι του αρχαίου θρακικού λαού των Βησσηνών ή ιλλυρικό φύλο.
- Είναι αυτόχθονες Έλληνες που εκλατινίστηκαν γλωσσικά από τους Ρωμαίους²².

Είναι γεγονός η επικράτηση της τελευταίας άποψης από την πλειοψηφία των ιστορικών.

2.3.2) Διασπορά των Βλάχων και μητροπολιτικές εγκαταστάσεις

Εικόνα 2.10) Μητροπολιτικές εγκαταστάσεις Βλάχων το 1769. Χάρτης του Αστέριου Κουκούδη.

Η μεγάλη διασπορά των Βλάχων συνδέεται με το μεγάλο πλήγμα που δέχθηκε ο βλάχικος κόσμος γύρω στα 1770, όταν μεγάλες βλάχικες πόλεις, όπως η Μοσχόπολη, η Νικολίτσα, το Αινοτόπι, η Γράμμουστα και άλλες, καταστράφηκαν ολοσχερώς. Πάνω από 150.000 βλάχοι διασκορπίστηκαν

²¹ Ρίζες Ελλήνων, το ίδιο, βλ. Σελ. 30-32.

²² Σωτηρίου, το ίδιο, βλ. Σελ. 29-30.

σ' όλες τις κατευθύνσεις: Βιέννη, Βουδαπέστη, Βελιγράδι, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Νάουσα, Σέρρες, Φιλιππούπολη, Κωνσταντινούπολη, όπου ίδρυσαν ευημερούσες παροικίες

Ο σημαντικότερος όγκος βλάχικων οικισμών εντάχθηκε στην ελληνική επικράτεια με τους Βαλκανικούς Πολέμους το 1912-13. Το 1912-13, από τους περίπου 60.000 Βλάχους που ο G. Weigand υπολόγισε πως ζούσαν στα Βαλκάνια στα τέλη του 19ου αι., οι 102.330 βρέθηκαν στην Ελλάδα, οι 30.830 στη σημερινή Π.Γ.Δ.Μ, οι 13.465 στην Αλβανία και περίπου 10.000 στη Βουλγαρία, τη Σερβία, το Κόσοβο και τη Βοσνία. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως από τους μεσαιωνικούς, τουλάχιστον, χρόνους και μέχρι λίγο μετά τα μέσα του 18ου αιώνα, οι ορεινοί όγκοι της Πίνδου και των προεκτάσεών²³ της συγκέντρωσαν τις βλάχικες μητροπολιτικές εστίες.

Οι μητροπολιτικοί οικισμοί των Βλάχων είναι οι ακόλουθοι: **1)** οι Βλάχοι της Νότιας Πίνδου (Βλαχοχώρια Ασπροποτάμου και Μαλακασίας (“χώρα Μετσόβου” και Βλαχοτζουμέρκα)), **2)** της Βόρειας Πίνδου (βλαχοχώρια Γεβενών), **3)** του Ζαγοριού και της Κόνιτσας, **4)** οι Βλάχοι από τον Γράμμο, **4)** της Μοσχόπολης και της γύρω περιοχής, **5)** οι Αρβανιτόβλαχοι, **6)** του Ολύμπου, **7)** της Βορειοδυτικής Μακεδονίας και **8)** της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Ένας τρόπος λοιπόν διαφοροποίησης των Βλάχων μεταξύ τους είναι η εσωτερική τους ταξινόμηση βάσει της προέλευσής τους. Η γλώσσα βεβαίως υπήρξε ένα ακόμα, αλλά βασικό κριτήριο διαφοροποίησης. Η διαφοροποίηση αυτή μπορούσε να καταλήξει μέχρι και στην έκφραση διαφορετικού αυτοπροσδιορισμού, μεταξύ των Armanj (ελλ.: Βλάχοι) και Rrmanaj (ελλ.: Αρβανιτόβλαχοι). Το μεγαλύτερο μέρος του λεξιλογίου των Βλάχων προέρχεται από τα λατινικά και ελληνικά. Ένας άλλος τρόπος διαφοροποίησης των βλάχικων οικισμών είναι ο τύπος εγκατάστασης. Στα μέσα του 20ου αιώνα, οι Βλάχοι εντοπίζονται στην Ελλάδα με τρεις διαφορετικούς τύπους εγκατάστασης: το μόνιμο (αστικό και ημιαστικό), τον ημιμόνιμο και το νομαδικό.

Στις αρχές του 20ου αι. και σύμφωνα με την οικονομία τους, τα βλαχοχώρια μπορούν να χωριστούν σε δύο βασικές αλλά όχι σαφώς διακριτές κατηγορίες: **1.** οικισμοί που επικρατούσε η κτηνοτροφική οικονομία και **2.** οικισμοί που επικρατούσε η εμποροβιοτεχνική οικονομία.

2.3.3) Κουτσοβλαχικό ζήτημα

Η βασική όμως διάκριση των Βλάχων, κατά την περίοδο 1924-1940, ήταν ανάμεσα σε ελληνόφρονες και ρουμανίζοντες Βλάχους. Η διάκριση αυτή προϋπήρχε διότι αρχικά ήταν αποτέλεσμα των εκδηλώσεων του ανταγωνισμού για τον προσεταιρισμό των Βλάχων μεταξύ του ρουμάνικου και του ελληνικού εθνικισμού εντός της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από τα μέσα του 19ου αιώνα (περίπου από το 1860) και εξής. Ο ανταγωνισμός αυτός ονομάστηκε Κουτσοβλαχικό

---

²³ Αστέριος Ι. Κουκούδης, Οι μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων, Θεσσαλονίκη (1999), σελ.23.

Ζήτημα²⁴. Ως πρωταρχική μετατόπιση θα πρέπει να θεωρήσουμε την άνοδό τους στα ορεινά την εποχή της άφιξης και της εγκατάστασης των Σλάβων.

2.3.4) Προσφορά Βλάχων

Αποδεδειγμένα είναι τεράστια η προσφορά των Βλάχων σ' όλους τους τομείς του Ελληνισμού: ως αρματολοί την περίοδο της επανάστασης, ως ευεργέτες του υπόδουλου ελληνισμού και ενισχυτές του αγώνα, ως πρωταγωνιστές στα οικονομικά και πολιτισμικά δρώμενα. Οι Βλάχοι, στο νεότερο ιστορικό προσκήνιο, έχουν να αναδείξουν μεγάλους δασκάλους και πολεμιστές του γένους στη Θεσσαλία, την Ήπειρο, τη Μακεδονία, αλλά και ένα μεγάλο πλήθος από εμποροβιοτέχνες που στελέχωσαν τις ελληνορθόδοξες κοινότητες των αστικών κέντρων σε ολόκληρη σχεδόν τη Βαλκανική.

2.3.5) Μογλενίτες Βλάχοι

Τα μεγλενίτικα: Η Ελλάδα και λιγότερο η ΠΓΔΜ είναι οι χώρες που «φιλοξενούν» τα μεγλενίτικα. Στον ορεινό όγκο του Πάικου έξι οικισμοί στον 20ό αιώνα μιλούν τα βλάχικα, ενώ κάποιοι άλλοι εκσλαβίστηκαν. Οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται νλαυ (νλασι πληθ.) και η γλώσσα τους νλασεστι. Η γλώσσα γενικά μιλιέται και από σχετικά νεότερες ηλικίες.

2.3.6) Ήθη και έθιμα

Οι Βλάχοι από τη μεριά τους είναι πολύ περήφανοι για την καταγωγή τους και με τα όσα έχουν προσφέρει στον Ελληνισμό για αυτό και δεν θέλουν να χαθεί η παράδοση αλλά και η γλώσσα τους. Αυτή η επιθυμία τους ενισχύεται μέσα από το έργο των πολιτιστικών συλλόγων αλλά και των ίδιων των ανθρώπων μέσα από τη συμμετοχή τους στους συλλόγους αλλά και μέσω των διοργανώσεων που λαμβάνουν χώρα. Η πιο γνωστή εκδήλωση που πραγματοποιούν και συνεργάζονται και ενώνονται όλοι οι Βλάχοι είναι το γνωστό “Αντάμωμα των Βλάχων” που πραγματοποιείται κάθε χρόνο και με μεγαλύτερη ανταπόκριση. Άρχισε σαν ιδέα από το 1983-84. Φέτος θα πραγματοποιηθεί στη Λάρισα στις 16-17-18 Ιουνίου.

---

²⁴ Χρήστου Π. Κωνσταντίνου, Αρωμόνιοι: Μελέτες για την καταγωγή και την ιστορία τους, Θεσσαλονίκη (1996), σελ. 69-76.

Εικόνα 2.11) 30ο Πανελλήνιο Αντάμωμα Βλάχων Μηλιά Μετσόβου, 29 Ιουνίου 2014.

Εικόνα 2.12) Βλάχικες φορεσιές Ανατολικού Βερμίου

Παράρτημα

3.1) Συνεντεύξεις Ποντίων

Συνέντευξη 1

Όνομα: Α. Λ.

Θέλω να μου πείτε ποια είναι η καταγωγή σας. Πότε ήρθαν εδώ πέρα;

Η καταγωγή μου είναι από την Κρύα Βρύση Πέλλας. Εργάζομαι και δραστηριοποιούμαι εδώ. Η καταγωγή των παππούδων μου είναι από την Μικρά Ασία. Ο πατέρας του πατέρα μου είναι από την Προύσα Μικράς Ασίας. Η μητέρα του πατέρα μου είναι Έδεσσαία και από την πλευρά της μητέρας μου και η γιαγιά και ο παππούς είναι πρόσφυγες από την Τραπεζούντα. Οι προπαππούδες ήρθαν στην Ελλάδα το 1922 με την ανταλλαγή των πληθυσμών και την Μικρασιατική καταστροφή. Από κει και πέρα στη Κρύα Βρύση εγκαταστάθηκαν από την πλευρά του πατέρα μου το 1942 και από την πλευρά της μητέρας μου ήρθαν το 1936.

Γνωρίζετε τον λόγο της εγκατάστασής τους στην Κρύα Βρύση;

Οι γονείς της μητέρας μου ήρθαν στην Κρύα Βρύση λόγω του ότι με την αποξήρανση της λίμνης δόθηκαν εδώ χωράφια και δικαιώθηκαν κάποιους κλήρους. Οι γονείς του πατέρα μου, ο παππούς μου λόγω επαγγέλματος που ήταν σιδηρουργός κατέβηκε από την Έδεσσα το 1942 στην Κρύα Βρύση λόγω πιο πρόσφορου εδάφους πάνω στο επάγγελμά του.

Όταν ήρθαν οι παππούδες σας στο χωριό υπήρχαν οι γηγενείς και οι Βλάχοι;

Στην Κρύα Βρύση έχει έρθει κόσμος σε διάφορες χρονικές περιόδους. Τις χρονιές που αναφέραμε πριν όταν ήρθαν οι δικοί μου υπήρχαν κάποιοι Πόντιοι και κάποιοι Βλάχοι, βέβαια και μεταγενέστερα ήρθαν πολλοί περισσότεροι από το '42 και το '36 που αναφέραμε. Φυσικά υπήρχαν και οι γηγενείς κάτοικοι εδώ.

Γνωρίζετε τις άλλες καταγωγές που υπάρχουν εδώ;

Εδώ είναι 3 μεγάλες ας το πούμε ράτσες/φυλές. Είναι οι γηγενείς, οι Βλάχοι και οι Πόντιοι. Από

εκεί και πέρα υπάρχουν αν μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε ως παρακλάδια πόντιοι από διάφορα μέρη του Πόντου και παίρνουν το χαρακτηριστικό του τοπικού εκείνου προσωνυμίου. Το ίδιο και οι Βλάχοι. Υπάρχουν οι βλάχοι που κατάγονται από τη Φούρκα, από την Αετομηλίτσα, από τη Σαμαρίνα και από την Πραμυθιά. Οι γηγενείς είναι οι γηγενείς κάτοικοι εδώ. Είναι οι λιγότεροι πληθυσμιακά κάτοικοι στην Κρύα Βρύση ως αριθμός. Οι πόντιοι και αυτοί είναι από διάφορα μέρη του Πόντου: Τραπεζούντα, Σαμψούντα, οι λεγόμενοι τουρκόφωνοι πόντιοι, υπάρχουν οι Μικρασιάτες που είναι λιγότεροι στον αριθμό.

Όταν ήρθαν εδώ οι Πόντιοι πως τους αντιμετώπισαν οι υπόλοιποι κάτοικοι που έμεναν ήδη στην Κρύα Βρύση και πως επικοινωνούσαν μεταξύ τους;

Εγώ αν και λόγω ηλικίας δεν έχω άμεσα ερεθίσματα ή βιώματα αλλά από τα ακούσματα των παππούδων στα πρώτα χρόνια από ότι με έχουν πει υπήρχε μια επιφυλακτικότητα μεταξύ τους όμως χρόνο με το χρόνο, μέρα με τη μέρα η συναναστροφή επαγγελματική και κοινωνική βελτιωνόταν και συμβίωναν μέχρι να φτάσουμε στα χρόνια τα δικά μας που πλέον δεν υπάρχει μεταξύ των φυλών κάποια αντιπαλότητα ή κάποια προβλήματα. Έχουν γίνει πλέον και μικτοί γάμοι και πλέον όταν ρωτάνε την καταγωγή μας λέμε Κρυαβρυσιώτες.

Εσείς χρησιμοποιείτε την Ποντιακή διάλεκτο;

Τα ποντιακά που είναι η μητρική γλώσσα των παππούδων μου δεν μπορώ να τα μιλήσω αλλά τα καταλαβαίνω. Καταλαβαίνω πάρα πολλές λέξεις αλλά δεν μπορώ να την μιλήσω γιατί λόγω ηλικίας δεν την μιλούσανε οι γονείς μέσα στο σπίτι. Οι γονείς μου μπορούσανε να τη μιλήσουνε γιατί την μιλούσαν οι γονείς τους μέσα στο σπίτι.

Μπορούσανε να μιλάνε ελεύθερα τη γλώσσα τους; Δεν τους είχε απαγορευτεί από το ελληνικό κράτος να εκφράζονται ελεύθερα;

Νομίζω και τώρα ακόμα αυτή την ιδιομορφία της γλώσσας τη μιλάνε σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας ελεύθερα. Δεν υπάρχει κάποια απαγόρευση και νομίζω και παλιότερα δεν υπήρχε άλλωστε πολλοί κάτοικοι πρόσφυγες που ήρθαν τα πρώτα χρόνια όχι μόνο ποντιακά δεν ήξεραν μιλούσαν μόνο τούρκικα. Οι γυναίκες από ότι ακούμε που δεν είχαν τόση μεγάλη πρόσβαση στην εκπαίδευση γνώριζαν όπως ήρθαν από τη Μικρά Ασία μόνο τα τούρκικα. Με την πάροδο των χρόνων βελτιώθηκαν οι συνθήκες στο κομμάτι αυτό.

Είπατε προηγουμένως ότι δεν μιλάτε, πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί η γλώσσα;

Ναι αυτό είναι θέμα που σίγουρα είναι καλό να μη χαθούν αυτά τα γλωσσικά ιδιώματα αλλά τώρα γίνονται κάποιες προσπάθειες μέσω των πολιτιστικών συλλόγων να διατηρηθούν. Να κάνουν κάτι σαν ασχολία για να μάθουνε τη γλώσσα αλλά νομίζω ότι όταν δεν μιλάς κάτι σε καθημερινή βάση είναι πολύ δύσκολο να διατηρηθεί σε βάθος χρόνου και για τις επόμενες γενιές.

Συνέντευξη 2

Πόντιος

Όνομα: Τ. Β, 62 ετών

Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Βλάχοι στην Κρύα Βρύση;

Έχω γεννηθεί και έχω μεγαλώσει στη Κρύα Βρύση και κατοικώ και στη Κρύα Βρύση τώρα πλέον. Οι γονείς μου είναι ποντιακής καταγωγής και από τα σίγουρα στοιχεία τα οποία έχω είναι ότι ο παππούς μου, ο Σάββας ο Τσουφλίδης καταγόταν μεν από τον κεντρικό Πόντο αλλά ήρθε ως πρόσφυγας στο χωριό κιβωτός Γρεβενών και από εκεί ο παππούς ήρθε στην Κρύα Βρύση το 1929, όχι μόνος του αλλά μαζί με άλλους συγγενείς του, οι οποίοι βρίσκονται εδώ στη γειτονιά μας χονδρικά. Όταν ήρθαν το 1929 ο παππούς ο Σάββας μαζί με τους άλλους συγγενείς του βρήκαν ήδη εδώ εγκατεστημένους άλλους πρόσφυγες πόντιους στην καταγωγή Ορδουλούδες κατά την ιδιαίτερη καταγωγή τους από την Ορντού του Πόντου, ήταν αυτοί οι οποίοι ήρθαν στη Κρύα Βρύση το 1926. Οι δύο χρονολογίες που λέω 1926 και 1929 μιλάμε για εποχή κατά την οποία η λίμνη ακόμα δεν είχε αποξηραθεί. Ήταν λίμνη, βάλτος ακόμα. Οι Ορδουλούδες ήρθαν από το χωριό Άι Γιώργης Γρεβενών δηλαδή με τον παππού μου ήταν κοντοχωριανοί και στήριζαν οι μεν τους δε γιατί ήταν φτωχά χρόνια τότε, υπήρχε ανέχεια δεν ήταν όπως είναι τώρα τα πράγματα. Αυτοί οι Ορδουλούδες που έχουν στην Κρύα Βρύση τα ονόματα Σαρηγιαννίδης, Ελευθερίου, Ραφαηλίδης αυτά είναι χονδρικά τα ονόματα είναι αυτοί που έκαναν για πρώτη φορά εκκλησία στην Κρύα Βρύση το 1926 με ό,τι πρόσφορο υλικό βρήκαν: ξύλο, καλάμια λάσπη κ.τ.λ. και κατόπιν το 1948-49 ξεκίνησε και έγινε αυτή η μεγάλη εκκλησία η καινούρια του Σωτήρος. Σταδιακά μετά το 1929 ερχότανε και άλλοι Πόντιοι. Πριν από τους Πόντιους στην Κρύα Βρύση ερχόντουσαν οι συμπατριώτες μας οι Βλάχοι με τα πρόβατά τους καθώς ήταν κτηνοτρόφοι και εκείνη την εποχή οι κτηνοτρόφοι δεν

έμεναν σε έναν τόπο σταθερό, ήταν περιφερόμενοι. Σχεδόν από το 1900 έρχονταν οι Βλάχοι αλλά έφερναν τα πρόβατά τους και βοσκούσαν φεύγανε σε άλλα βοσκοτόπια. Τώρα δεν ξέρω πότε ήρθαν οι πρώτες οικογένειες Βλάχων, είναι κάτι που δεν έχω ερευνήσει. Μετά το 1929 ήρθαν και άλλοι Πόντιοι σταδιακά. Η λίμνη αποξηράνθηκε το 1936 και δόθηκε όλη αυτή η τεράστια περιοχή που ξεκινάει από το Ζερβοχώρι και φτάνει μέχρι τη Χαλάστρα στη Θεσσαλονίκη. Έγινε κατάτμηση της γης και δόθηκαν χωράφια στους πρόσφυγες και στους γηγενείς αλλά και στους Βλάχους. Το 1936 μετά την αποξήρανση της λίμνης ήρθαν και άλλοι Πόντιοι. Το 1945 μέσα στον εμφύλιο ήρθαν Οφλίδες Πόντιοι που έχουν την ιδιαίτερη καταγωγή τους από τον Όφι της Τραπεζούντας. Είναι αυτοί που έχουν τα επώνυμα Γιανταμίδης, Πουλικίδης, Αντωνιάδης κ.α. Ξέρω ότι λίγο πριν το 1940 πριν την έναρξη του δεύτερου παγκοσμίου, του ελληνοϊταλικού πολέμου ήταν στην περιοχή Πόντιοι που είχαν την ιδιαίτερη καταγωγή τους από το Ακ νταγ ματέν (ορυχεία του Λευκού όρους). Ήταν μεταλλορύχοι αυτοί στον Πόντο και έχουμε πάρα πολλές οικογένειες στην Κρύα Βρύση που είναι Πόντιοι στη καταγωγή με αυτή την ιδιαίτερη καταγωγή, μιλάμε για τα βάθη της Τουρκίας. Άλλοι πόντιοι είναι οι λεγόμενοι τουρκόφωνοι από τη Ρωσία. Αυτοί έχουν την ιδιαίτερη καταγωγή τους από την περιοχή Σαμψούντας του Πόντου αλλά ήρθαν μέσω Ρωσίας στην Ελλάδα και από εκεί σε διάφορα σημεία εγκαταστάθηκαν στη συνέχεια στην Κρύα Βρύση. Είναι αυτοί οι οποίοι έχουν το επώνυμο Τσανακτσίδης, Πεχλιβανίδης τα οποία είναι πολύ γνωστά στην Κρύα Βρύση. Επίσης ένα μεγάλο κομμάτι Ποντίων που εγκαταστάθηκε εδώ περίπου το 1931-32 και το ξέρω από τη μητέρα μου γιατί ο μπαμπάς της, ο παππούς ο Ιωάννης Μωυσιάδης κατά την ιδιαίτερη καταγωγή του ήταν από την Οινόη του Πόντου, μάλιστα από τα ορεινά της Οινόης, ήρθε και εγκαταστάθηκε στο χωριό Κοκκινιά Γρεβενών και ύστερα στην Κρύα Βρύση το 1932-33 περίπου και χτίσανε καλύβες με καλάμια και λάσπη ώστε να φέρουν και τις οικογένειές τους. Αυτοί οι ομογενείς συμπατριώτες μας είναι πάρα πολλοί στην Κρύα Βρύση και έχουν τα ονόματα Μωυσιάδης όπου στο χωριό έμεινε μόνο ένας, Τραπεζαλίδης, Αποστολίδης. Άλλο όνομα είναι το Κωστουλίδης που έχουν φύγει από την Κρύα Βρύση και μένουν Νάουσα, Θεσσαλονίκη, Γερμανία. Από τις πληροφορίες μέσω συζητήσεων με συμπατριώτες μας είναι ότι στην Κρύα Βρύση πριν από τους Πόντιους υπήρχαν οι γηγενείς, οι Ντόπιοι οι οποίοι δεν ζούσαν με τις οικογένειές τους και ήταν πολύ λίγοι. Υπήρχαν λίγες καλύβες εκεί που ζουν τώρα οι Ντόπιοι αλλά αυτοί ήταν ψαράδες δεν ζούσαν εδώ με τις οικογένειές τους. Όταν δοθήκαν χωράφια και σε αυτούς έφεραν και τις οικογένειές τους. Ένα σημαντικό στοιχείο που ξέρω με σιγουριά είναι για την οικογένεια Δημαρέλη, οι οποίοι είναι Βλάχοι κατά την ιδιαίτερη ταυτότητά τους. Εγώ θα έλεγα ότι λένε ότι είναι Βλάχοι. Η απώτερη καταγωγή τους είναι από τη Μυτιλήνη, εξ' ου και το όνομα Δημαρέλης. Τα επώνυμα που έχουν κατάληξη -έλης είναι χαρακτηριστικά των Μυτιληνίων. Αυτή η οικογένεια Δημαρέλη που λένε ότι είναι Βλάχοι, η απώτερη καταγωγή τους είναι από τη Μυτιλήνη, φύγανε διωγμένοι από εκεί, εγκαταστάθηκαν με την πάροδο του χρόνου στα χωριά της Ηπείρου και από εκεί μαζί με τους

υπόλοιπους Βλάχους συμπατριώτες μας ήρθαν στη Κρύα Βρύση και σήμερα θεωρούμε ότι είναι Βλάχοι.

Όταν ήρθαν οι Πόντιοι η συμβίωση και οι σχέσεις που είχαν με τους γηγενείς πως ήταν και πως επικοινωνούσαν;

Από τα στοιχεία τα οποία έχω επικοινωνούσαν μια χαρά. Οι Πόντιοι με τους Ντόπιους εδώ δεν είχαν κανένα απολύτως πρόβλημα. Οι σχέσεις ήταν αρμονικότερες γιατί από ότι ξέρω οι Ντόπιοι δούλευαν στα χωράφια των Πόντιων, είχαν δηλαδή μια σχέση εξάρτησης. Οι δεύτεροι παρείχαν εργασία και οι πρώτοι επαιρναν το μεροκάματό τους. Αυτό που ξέρω επίσης είναι ότι υπήρχε οξυμένη σχέση Ποντίων και Βλάχων γιατί οι Βλάχοι οι συμπατριώτες μας που τους αγαπάμε και ζούμε τώρα μαζί ήταν κτηνοτρόφοι και οι Πόντιοι γεωργοί οπότε τα πρόβατά τους είτε επίτηδες ή χωρίς να το θέλουν μπαίνανε στα χωράφια των Ποντίων και τρώγανε διάφορα σπαρτά.(σιτάρι, καλαμπόκι) και αυτό δημιούργησε πρόβλημα στις σχέσεις πράγμα το οποίο δεν υπάρχει τώρα γιατί και οι μεν και οι δε είναι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι έχουν τα πρόβατά τους σε συγκεκριμένο τόπο (μαντριά).

Σήμερα δηλαδή δεν υπάρχουν στερεότυπα;

Όχι δεν υπάρχουν στερεότυπα. Εκείνη την εποχή υπήρχε πρόβλημα σχέσεων δηλαδή παραδείγματος χάρη ένα τραγικό γεγονός ήταν ότι αν μια κοπέλα ερωτευόταν και αγαπούσε ένα παιδί που ήταν Πόντιος υπήρχε πρόβλημα να τον παντρευτεί και δεν τον έπαιρνε. Σήμερα βλέπουμε ότι οι σχέσεις έχουν ομαλοποιηθεί, έχουν γλυκάνει οι σχέσεις των ανθρώπων και οι άνθρωποι εδώ μεταξύ τους γινόμαστε συμπέθεροι, κουμπάροι, είμαστε γείτονες.

Μιλούσαν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα; Τους απαγορεύτηκε ποτέ να τη μιλάνε από το ελληνικό κράτος;

Ξέρω ότι υπήρχε πρόβλημα με τους Μακεδόνες που κατά την δική μου γνώμη είναι κάτι λανθασμένο. Εγώ σαν πρόσωπο στέκομαι με απόλυτο σεβασμό στη γλώσσα της μάνας. Όταν μία μάνα μιλάει στο παιδί της βλάχικα ή ντόπικα ή ποντιακά στεκόμαστε με άπειρο σεβασμό στο πρόσωπο που λέγεται μάνα. Άρα δεν μπορώ να απαγορεύσω στο παιδί να μιλάει τη γλώσσα της μάνας. Είναι λάθος. Άλλο το θέμα της εκπαίδευσης δηλαδή τα παιδιά που είναι κατά την ιδιοπροσωπία τους βλάχοι, ντόπιοι, πόντιοι. Αυτά τα παιδιά πηγαίνουν όλα σε ένα σχολείο και

μαθαίνουν την ελληνική γλώσσα αλλά δεν μπορείς να απαγορέψεις κάποιον να μιλήσει κατά το ιδιαίτερο ιδίωμά του. Είναι λανθασμένο και επιστημονικά και συναισθηματικά. Δεν μπορείς να πεις σε μια μάνα πόντια να μην πει στο παιδί της λελέβωσε (να σε χαρώ) ή στα ντόπικα “ολελε” που είναι μια όμορφη έκφραση.

Εσείς μιλάτε ποντιακά; Τα παιδιά σας; Εσείς πως μάθατε να μιλάτε; Και ο γιος σας;

Ναι. Ο γιος μου τραγουδάει ποντιακά, δεν μπορώ να πω ότι τα μιλάει πολύ καλά. Είναι νέος. Εγώ τα έμαθα γιατί μεγάλωσα με τους παππούδες μου, τους έζησα μέχρι 13 χρονών, άρα εξαιτίας αυτών έμαθα. Σπίτι μου δεν μιλάμε ποντιακά. Η γυναίκα μου είναι Βλάχα. Αλλά ο γιος μου ακούγοντας τραγούδια ποντιακά που του αρέσουν πάρα πολύ και ασχολείται με τη ποντιακή μουσική, κάθεται και μαθαίνει μόνος του.

Υπάρχει το φαινόμενο έλλειψης της γνώσης αυτών των ιδιωμάτων στις νέες γενιές. Που πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό και σε πόσα χρόνια θα εξαφανιστούν τελείως τα ιδιώματα.

Εγώ πιστεύω ότι τα ιδιώματα σβήνουν αλλά βλέπω αντίθετα ότι η ποντιακή διάλεκτος έχει μια τρομερή δυναμική. Παραδείγματος χάρη αυτή τη στιγμή η ποντιακή διάλεκτος είναι διδασκόμενη στα πανεπιστήμια. Στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας υπάρχει τμήμα εκμάθησης της ποντιακής διαλέκτου και υπάρχει πληθώρα μαθητών οι οποίοι δεν είναι όλοι Πόντιοι και αυτό το τμήμα δίνει χαρτί πιστοποίησης γνώσης της ποντιακής διαλέκτου. Στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, το ίδρυμα Ιβάν Σαββίδη (ομοιογενής Έλληνας πόντιος εκ Ρωσίας) χρηματοδοτεί τη λειτουργία ενός τμήματος που έχει σχέση με ποντιακές σπουδές. Δηλαδή βλέπω ότι οι Πόντιοι αντιστέκονται στην αλλαγή των πραγμάτων. Η ποντιακή διάλεκτος είναι ελληνική διάλεκτος.

Συνέντευξη 3

1) Όνομα: Π. Κ, 61 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Πόντιοι στην Κρύα Βρύση;

Η καταγωγή μου από πλευράς του πατέρα μου είναι από τον Πόντο από τη περιοχή της Σαμψούντας από κάποιο ορεινό χωριό. Ο παππούς μου όμως σε ηλικία 17 ετών έχει φύγει με τα

γνωστά γεγονότα εκεί της στρατολόγησης των νεαρών Ελλήνων. Έφυγε στον Καύκασο της Ρωσίας. Εκεί γνωρίστηκε με τη γιαγιά μου απέκτησε 4 παιδιά και το 1939 ήρθαν από τη Ρωσία στην Ελλάδα. Από το 1922 με τη Μικρασιατική καταστροφή το πρώτο κύμα των Ποντίων έχει έρθει και στη Κρύα Βρύση υπ' όψιν όμως ότι και η Κρύα Βρύση ήταν λίμνη. Υπήρχαν 2 οικισμοί της Πλάσνας περίπου στο ύψος που είναι το 1ο Δημοτικό Σχολείο και της Πρίσνας που είναι στα ανατολικά του χωριού στη περιοχή που τώρα είναι χωράφια. Το 1926 πρέπει να ήρθαν οι πρώτοι Πόντιοι πρόσφυγες εδώ αλλά υπήρχε το πρόβλημα της ελονοσίας λόγω της λίμνης οπότε κάποιιοι έρχονταν και ξαναέφευγαν. Σίγουρα όμως μετά το 1935 που ολοκληρώθηκε η αποξήρανση της λίμνης, το 1936 έγινε η διανομή των αγροτεμαχίων. Οπότε ήταν τότε που ήρθαν πολλές οικογένειες και από άλλα μέρη του νομού Πέλλας αλλά και από χωριά της Θεσσαλονίκης που ήρθαν εδώ επειδή 1ον) ήταν γόνιμο το έδαφος και 2ον) γιατί είχαν κάποια συγγενικά πρόσωπα οπότε ξένοι μέσα στους ξένους ήρθαν γιατί υπήρχε γνωστό περιβάλλον. Αργότερα ήρθε η οικογένεια η δική μου το 1941-42 γιατί μέχρι τότε ήταν στη περιοχή της Λάρισας, στο Λιτόχωρο και μετά από το Λιτόχωρο εδώ. Εδώ ήρθαν γιατί ο παππούς μου είχε έναν ξάδερφο και εκείνος λόγω της ελονοσίας έφυγε Νάουσα αλλά επειδή ο παππούς μου ήταν από μια αγροτική περιοχή και επειδή έβλεπε τη κατάσταση ότι εδώ ήταν πολύ όμορφα κάθισαν εδώ. Φυσικά δεν είχαν τη τύχη που είχαν οι άλλοι που πήραν κλήρο των 30 στρεμμάτων. Αργότερα έμεινε λίγη έκταση για επιπλέον αναδιανομή και από ότι ξέρω ο παππούς μου πήρε 12 στρέμματα που δικαιώθηκε σαν ζευγάρι με τη γιαγιά μου και ένα γιο που είχε και οι υπόλοιποι ο πατέρας μου είχε πάρει 6 στρέμματα. Όταν ήρθε η δική μου οικογένεια στη Κρύα Βρύση δεν ήρθε άλλη οικογένεια Ποντίων. Ερχόμενη από τη Ρωσία τους βάλανε σε καραντίνα γιατί υπήρχε η περίπτωση με τις ασθένειες που είχαν το φόβο μη δημιουργηθεί μεταδοτική ασθένεια. Ήταν στο Πειραιά για 1,5-2 μήνες. Από εκεί μετακινήθηκαν στη Λάρισα. Επειδή η περιοχή που έμεναν ήταν σε εμπόλεμη κατάσταση μετακινήθηκαν από εκεί στον Όλυμπο, στο Λιτόχωρο συγκεκριμένα. Και από εκεί ήρθαν μόνοι τους σαν οικογένεια εδώ πέρα. Εδώ σίγουρα συνάντησαν Πόντιους τους οποίους ήξεραν αλλά και πατριώτες. Είχαν και κάποιους άλλους συγγενείς.

3) Όλοι οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Όχι. Έχουν έρθει Πόντιοι καθαρά από τον Πόντο και έχουν έρθει και Πόντιοι από τη Ρωσία. Αν ξεκινήσουμε από τη περίπτωση του Πόντου έχουμε από Σαμψούντα, από Κερασούντα, από το Ακνταγ Μαντέν. Πέρα από αυτό έχουμε τους Πόντιους που έχουν έρθει από τη Ρωσία γνωστοί ως ρωσοπρόσφυγες και αργότερα ήρθαν και κάποιιοι άλλοι πρόσφυγες γύρω στο '80 με μια μετακίνηση που είχε γίνει και ήρθαν πάλι από τη Ρωσία 4-5 οικογένειες και κάθονται στη περιοχή του Κέντρου

Υγείας.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Η Κρύα Βρύση είναι ένα μείγμα φυλών. Αυτό που υπερτερεί τουλάχιστον είναι οι Πόντιοι. Σε δεύτερη μοίρα έρχονται οι Βλάχοι. Λίγο λιγότεροι είναι οι Ντόπιοι. Υπάρχουν οι Σαρακατσαναίοι και έχει και 2 οικογένειες Κρητικοί. Έχει και κάποιους Θρακιώτες. Οι γηγενείς ήταν εδώ. Η Κρύα Βρύση σαν κοινότητα δημιουργήθηκε το 1928. Οι γηγενείς ήταν εδώ και ασχολούνταν με το ψάρεμα. Ήταν στη περιοχή που είναι ο Άγιος Νικόλαος. Ήταν ένας όρμος που εκεί δένανε τις βαρκούλες τους και ξεκουράζονταν λίγο. Μέχρι το 1928 ήταν κομμάτι της κοινότητας των Βάλτων. Οπότε οι πρώτοι κάτοικοι στη Κρύα Βρύση ήταν οι γηγενείς. Αργότερα κατοίκησαν οι Πόντιοι αλλά περιοδικά επειδή σαν ομάδες μετακινούνταν οι Βλάχοι κατέβαιναν δηλαδή με τα κοπάδια τους εδώ και ξανανέβαιναν προς την περιοχή της Φλώρινας. Αργότερα μόλις είδαν ότι μπορούν να μείνουν εδώ πέρα κάθισαν και αυτοί. Άρα έχουμε τους γηγενείς, τους Πόντιους και περίπου την ίδια εποχή με τους Βλάχους και τους Σαρακατσαναίους και τους υπόλοιπους.

5) Όταν οι Πόντιοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Εδώ είναι το μεγάλο πρόβλημα που υπάρχει στην επικοινωνία τους. Το αν τους καταλάβαιναν ή και το πως τους δέχτηκαν. Είναι γεγονός και αυτό είναι το μεγάλο παράπονο τουλάχιστον για εκείνη την εποχή και μέχρι στα χρόνια τα δικά μου, εννοώντας τα νεανικά υπήρχε ένα πρόβλημα έντονο στο να μην υπάρξει επιμειξία μεταξύ των φυλών. Με τίποτα οι Βλάχοι δεν δέχονταν να πάρουν Πόντια νύφη ή Πόντιοι να πάρουν Βλάχα νύφη. Αργότερα όμως αντιλήφθηκαν ότι είχαν να κάνουν, και δεν το λέω επειδή είμαι πόντιος είναι μια διαπίστωση και από ανθρώπους άλλων φυλών, ότι εργατικός λαός οι Πόντιοι δεν είχαν να χάσουν κάτι με το να επικοινωνούν μαζί τους οπότε άρχισε να επικρατεί μια πιο ήρεμη κατάσταση γιατί παλιά υπήρχαν και οι φιλονικίες μεταξύ τους είτε ήταν για τα χωράφια που ήταν πιο έντονα τότε είτε τα πρόβατα ότι θα μπαίνανε στα χωράφια και θα κάνανε κάποια ζημιά αλλά τουλάχιστον και στην τωρινή κατάσταση δείχνουν ότι υπάρχει μία σύμπνοια μεταξύ των φυλών και συνεργασία και πέρα από αυτά το Βλάχος και το Πόντιος έμεινε σαν ένα διακοσμητικό στοιχείο χωρίς να είναι κάτι που μπορεί να τους χωρίσει. Σίγουρα όμως υπήρχε το πρόβλημα της επικοινωνίας από πλευράς διαλέκτου. Γιατί κάποιοι από τους Πόντιους που ήρθαν εδώ πέρα ήξεραν μόνο ποντιακά να μιλάνε, κάποιοι άλλοι ήξεραν τουρκικά όπως ο παππούς μου γιατί σαν νέος στο χωριό του στη Σαμψούντα είχαν Πόντιους και Τούρκους οπότε ήταν σε επαφή με εκείνους. Αργότερα πηγαίνοντας στη Ρωσία είχε μάθει και ρωσικά. Τα ελληνικά

του ήταν σκοτωμένα. Δεν μπορούσαμε να αντιληφθούμε το τι έλεγε. Η γιαγιά μου όμως ποντιακά μιλούσε μαζί μας. Μεταξύ τους όμως μιλούσαν τουρκικά.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη ποντιακή διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Ναι. Είχα ακούσματα από τη παιδική ηλικία. Τα δούλεψα περισσότερο όταν τέλειωσα το γυμνάσιο, πηγαίνοντας στη Φλώρινα στη Παιδαγωγική Ακαδημία. Μετά την εγγραφή μου στην ακαδημία η δεύτερη κίνηση που έκανα ήταν να δω που είναι η λέσχη των Ποντίων και η τρίτη ήταν να βρω σπίτι για να μείνω. Εγώ σαν δάσκαλος μιλούσα πολλές φορές στα παιδιά ποντιακά στη τάξη μέσα. Σίγουρα και με τα παιδιά μου. Χωρίς να σημαίνει ότι τους μιλάω ποντιακά. Έχουν ακούσματα ή θα με ακούσουν να μιλάω με τη μάνα μου και με τον πατέρα μου ποντιακά οπότε έχουν ακούσματα. Σίγουρα όμως επειδή η επικοινωνία είναι διαφορετική μιλάμε ελληνικά. Κάποιες λέξεις και εκφράσεις τις ξέρει ο γιος μου. Όταν ακούει συζητήσεις τις καταλαβαίνει αλλά να μιλήσει είναι δύσκολο.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Όχι ποτέ. Εκείνο μόνο που τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια που προσπαθούσαν οι δάσκαλοι να κάνουν ήταν στο να μην υπάρχει αυτή η διγλωσσία που λέμε, αν και δεν είναι γλώσσα η ποντιακή είναι διάλεκτος, να μιλάνε ελληνικά αλλά τα παιδιά στο σπίτι μιλούσαν ποντιακά πηγαίνανε στο σχολείο και υπήρχε ένα μπέρδεμα με τα ελληνικά τουλάχιστον για τις ηλικίες που μπορεί να είναι 75άρηδες. Αυτής της ηλικίας οι άντρες και γυναίκες είχαν έντονο το πρόβλημα.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Πολύ νωρίτερα για μια 18ετία γιατί ήμουν πρόεδρος στο ποντιακό σύλλογο θα πω ότι μπορεί για κάποιο διάστημα να άρχιζε και φθίνει η κατάσταση, βλέπω όμως τώρα τελευταία πολλά νέα άτομα να βρίσκονται μέσα στο ποντιακό σύλλογο. Βλέπω πολλούς νέους καλλιτέχνες είτε σε επίπεδο λύρας είτε σε επίπεδο τραγουδιού οπότε θεωρώ ότι δεν θα υπάρχει διακοπή της ποντιακής διαλέκτου και παράδοσης.

9)Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης)

Πιθανόν όχι όλες. Κρατάνε κάποιες χαρακτηριστικές. Ίσως γιατί θέλουν να δείξουν ότι έχουν αλλάξει, ότι έχουν προχωρήσει λίγο πιο πάνω. Σίγουρα όμως είναι ότι καλύτερο το να κρατάμε τις παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα γιατί υπάρχει αυτή η συνέχεια της φυλής. Και όταν δεν ξέρουμε από που ήρθαμε, που βρισκόμαστε δεν μπορούμε να καθορίσουμε και τη πορεία μας για το μέλλον. Πάντοτε σε επίπεδο φυλής. Δεν μιλάμε για ελληνισμό. Τώρα τελευταία από ότι έχω προσέξει έχει αναβιώσει ένα ταφικό έθιμο που παλιότερα ήταν στο Πόντο και μάλιστα σε κάποιες περιοχές το είχανε την εβδομάδα της Κυριακής του Θωμά ή τη δεύτερη μέρα του Πάσχα: έστρωναν τραπέζι πάνω στο τάφο του νεκρού τους και τρώγανε εκεί με το σκεπτικό ότι συντρώνε με τους νεκρούς τους και ότι είναι κοντά τους επειδή η εκκλησία πιστεύει από το Πάσχα μέχρι την Πεντηκοστή που είναι και το τελευταίο Ψυχοσάββατο οι ψυχές των νεκρών είναι όλοι μαζί. Με αυτό το σκεπτικό συνυπήρχε το φαγοπότι αυτό με το ταφικό έθιμο. Πέρα από εκείνο υπάρχουν πολλές τουλάχιστον από τις ηλικίες τις μεγάλες οι οποίες συνηθίζουν τα ποντιακά φαγητά ή αναπαραστάσεις και αναβιώσεις ποντιακών γάμων και των χορών.

Συνέντευξη 4

1) Όνομα: Τ. Δ, 43 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας;

Η καταγωγή μου είναι από την Κρύα Βρύση Πέλλας. Η παλιά καταγωγή μου είναι από τη Φάλτσατσα της περιοχής Μεσουδιάς κοντά στη περιοχή Ορντού στον Εύξεινο Πόντο.

3)Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Πόντιοι στην Κρύα Βρύση;

Μετά τη Φάλτατσα οι γονείς μου πήγαν για πρώτη φορά στη Ζάκυνθο και από εκεί μετακομίσανε στο χωριό Κιβωτό των Γρεβενών. Απ' ότι καταλαβαίνω πήγαν εκεί γιατί αυτός ο χώρος έμοιαζε με το χώρο τον οποίο είχαν φύγει από τον Εύξεινο Πόντο. Μετά τη Κιβωτό ήρθαν περίπου το '36 με '38 στη Κρύα Βρύση. Υπήρχαν σταδιακά περιπτώσεις Ποντίων οι οποίοι ήρθαν στη Κρύα Βρύση.

4) Όλοι οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Όχι δεν προέρχονται όλοι από το ίδιο μέρος. Έχει από διαφορετικά σημεία. Και όχι μόνο του Ευξείνου Πόντου από τον οποίο ήρθαν οι περισσότεροι. Γιατί έχουμε από τη περιοχή της Ορντού, της Τραπεζούντας αλλά ακόμη και όταν ήρθαν από τη Τουρκία ή από τον Πόντο στην Ελλάδα ακόμα και μετά δεν ήρθαν κατευθείαν στη Κρύα Βρύση. Στη Κρύα Βρύση ήρθαν γιατί έγινε το '36-'37 περίπου η μεγάλη αποξήρανση της λίμνης και το ελληνικό κράτος έδινε γη οπότε αυτό τους έκανε αυτόματα να έρθουν εδώ στη Κρύα Βρύση διάφορες φυλές (Πόντιοι, Βλάχοι).

5) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Καταρχήν ήταν οι Ντόπιοι οι γηγενείς εδώ πέρα οι οποίοι ήταν συνήθως ψαράδες. Έχουν έρθει πολλοί Βλάχοι από τη Βόρεια Ήπειρο, την Αετομηλίτσα και τη Φούρκα, οι Πόντιοι που ήρθαν από διάφορα μέρη της Ελλάδας αλλά κατ' επέκταση και του Πόντου. Αυτοί είναι κυρίως που έχουν έρθει. Δεν υπάρχουν άλλες φυλές. Πρώτα ήταν οι γηγενείς ντόπιοι. Πρέπει να ήταν εδώ και κάποιοι Βλάχοι. Δηλαδή απ' ότι ακούω είχανε πάει στη περιοχή της Πρίσνας (της Βραστής) η οποία είναι στο ανατολικό περίπου τμήμα της Κρύας Βρύσης, εκεί είχαν κάνει τη πρώτη εγκατάσταση. Ήτανε λίγοι στην αρχή, όχι πάνω από 10-12 οικογένειες γι' αυτό και ο συνοικισμός της Πρίσνας διαλύθηκε και εγκατασταθήκανε μετά στη Κρύα Βρύση. Αρκετά αργότερα ήρθαν οι οικογένειες των Ποντίων . Η Κρύα Βρύση έχει ιστορία από το 1927, αν σκεφτούμε ότι τότε ιδρύθηκε ο οικισμός. Η πρώτη κοινότητα που ιδρύθηκε ήταν της Ακρολίμνης και μέσα σε αυτήν είχαν έρθει οι οικισμοί των Εσωβάλτων, των Εξωβάλτων, της Πλάσνας, της Πρίσνας και του Αγίου Λουκά.

6) Όταν οι Πόντιοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Το ιδίωμα των Ποντίων είναι αρχαία ελληνική γλώσσα. Μπορούσαν να μιλήσουν και την ελληνική γλώσσα και την αρχαϊζουσα που είναι τα ποντιακά. Υπήρχαν βέβαια κάποιοι, τους οποίους τους λένε Τουρκόφωνους, οι οποίοι δε θέλησαν να αλλάξουν τη θρησκεία τους αλλά τη φωνή τους. Εγώ έχω εδώ πέρα συγγενείς οι οποίοι μιλούσαν τα τούρκικα αλλά γνώριζαν και τα ελληνικά. Η συμβίωση ήταν δύσκολη γιατί ο καθένας έβλεπε με μισό μάτι τους άλλους, υπήρχαν πολλές εντάσεις κυρίως μεταξύ των Ποντίων και των Βλάχων, ήταν και η ράτσα των Τουρκόφωνων οι οποίοι δεν ήταν Πόντιοι. Τα χρόνια ήταν δύσκολα. Ο καθένας κοιτούσε την επιβίωσή του και να

πάρει χωράφια όσα περισσότερα μπορούσε. Για παράδειγμα λένε για του Ντόπιους ότι τους κερνούσαν ένα τσίπουρο και τους έπαιρναν 10 στρέμματα χωράφια. Κάπως έτσι λένε χαριτολογώντας. Μην ξεχνάς ότι οι περισσότεροι δεν ήταν γραμματιζόμενοι, ήταν τσομπάνηδες κτλ. Όταν έγινε και το γυμνάσιο του Κοτσιρού μετά τη δεκαετία του '50 σταδιακά όσο περνούσε ο καιρός γίναμε μια ομογενοποιημένη περιοχή και όταν μας ρωτάνε την καταγωγή μας λέμε Κρυαβρυσιώτες και όχι Πόντιος, Βλάχος, Ντόπιος.

7) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη ποντιακή διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Εγώ πουλόπομ καλατσέβω τα ποντιακά αλλά και ξέρω πολλά πράγματα. Καταλαβαίνω ποντιακά γιατί τα ποντιακά στην ουσία είναι αρχαία ελληνικά, κάποιες εκφράσεις βέβαια δεν τις καταλαβαίνω, μπορώ να μιλήσω λίγο αλλά δεν είναι ότι καθίσανε οι γονείς μας να μας μάθουν ποντιακά. Εγώ την έμαθα γιατί συναναστρεφόμουν με Πόντιους και ενδιαφερόμουν να τη μάθω. Μέσα στο σπίτι μιλούσαν ελληνικά απλά η μητέρα μου μιλούσε ποντιακά όταν βρισκόταν με Πόντιους. Τα παιδιά μου δεν μπορούν να μιλήσουν την ποντιακή διάλεκτο, μιλάνε μόνο ελληνικά.

8) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Είναι ένα ευαίσθητο θέμα αυτό που θίγεις γιατί έχει γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης από πολλές απόψεις. Είναι γνωστό ένα περιστατικό που λένε όλοι ότι προσπαθούσαν τους ντόπιους να τους μάθουν ελληνικά και λέγανε γ και α γα ,τ και α τα όλο μαζί μάτσκα. Αλλά επειδή δεν είμαστε εκεί για να μάθουμε τι ακριβώς έγινε και με ποιον τρόπο έγινε αν έγινε με βίαιο τρόπο ή όχι, εγώ προσωπικά δεν το ξέρω. Υπάρχουν όμως πλευρές από τη πλευρά των Σκοπίων οι οποίοι μπορεί να θέλουν να εκμεταλλευτούν το γεγονός και θα πουν ότι το έκαναν βίαια. Εγώ σου λέω το εξής. Αυτοί οι πρόσφυγες που έρχονται στην Ελλάδα και θα μείνουν στην Ελλάδα δεν θα τους μάθεις ελληνικά; Θα τους το κάνεις με βίαιο τρόπο; Άρα τι ήθελαν να πετύχουν με αυτό; Για να μπορέσουν κάποιοι να γίνουν ένα κομμάτι της κοινωνίας θα πρέπει να μάθουν τη γλώσσα αυτή η οποία ομιλείται στο ελληνικό κράτος. Μην ξεχνάς ότι όταν έγινε το ελληνικό κράτος και έγινε και η απελευθέρωση της Μακεδονίας το 1912 και θεωρείται ότι είσαι στην ελληνική επικράτεια μιλάς την ελληνική γλώσσα όχι μόνο για να συνεννοείσαι αλλά για να μη γκετοποιηθείς και γίνεις ένα πράγμα στην άκρη. Υπάρχουν Ντόπιοι που μιλάνε το ιδίωμα. Δεν τους το απαγόρευσε κανείς ή και οι Βλάχοι σε μεγαλύτερο βαθμό και τώρα οι μικρές ηλικίες ξέρουν να μιλάνε βλάχικα. Τα Χριστούγεννα εγώ έγραφα για το σύλλογο των Ηπειρωτών που ψάλλανε τα κάλαντα στα βλάχικα.

Δεν σε απαγορεύει κάποιος να εκφραστείς. Αλλά δεν είμαστε παρόντες για να γνωρίζουμε αν έγινε με βίαιο τρόπο. Είναι με το τι ακούσματα έχουμε. Θεωρώ ότι οι Πόντιοι, Βλάχοι δεν είχαν τέτοια ζητήματα. Το μοναδικό πρόβλημα που εντοπίζω ήταν για τους Ντόπιους που μπορεί να αγγίζει και τα όρια του μύθου.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Στον τομέα της παγκοσμιοποίησης όπου υπάρχουν τόσες προσμίξεις ανθρώπων είναι δύσκολο να κρατήσεις την παράδοσή σου. Στο εξωτερικό βέβαια το βλέπουμε λίγο παραπάνω γιατί έχουν τον νόστο προς την πατρίδα να γυρίσουν πίσω και κρατάνε λίγο περισσότερο τις παραδόσεις εκεί όμως χάνεται η γλώσσα. Όταν θα παντρευτεί κάποιος με έναν αλλοδαπό είναι δύσκολο να τηρήσεις τα έθιμα και τις παραδόσεις είτε γιατί μπορεί να έρθεις σε σύγκρουση με τον/την σύζυγο είτε για πολλούς άλλους λόγους. Δυστυχώς τα παιδιά μας θα μάθουνε για τις παραδόσεις από το διαδίκτυο και αυτό είναι το χειρότερο γιατί δεν μαθαίνουν τα παιδιά μας να διαβάζουν. Δεν έχουν ανοίξει βιβλία τα οποία έχουν γραφτεί για τις παραδόσεις και μάλιστα οι καινούργιοι δεν γράφουνε βιβλία για τις παραδόσεις. Υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι φεύγουνε από τη ζωή σιγά σιγά. Θεωρώ ότι με τα χρόνια η παράδοση θα χαθεί.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης)

Οι άνθρωποι στη Κρύα Βρύση κρατάνε τις παραδόσεις. Υπάρχουν τρεις πολιτιστικοί σύλλογοι ο σύλλογος Ηπειρωτών “Πύρρος”, ο σύλλογος Ποντίων “Αλέξανδρος Υψηλάντης” και ο σύλλογος των γηγενών “Μακεδόνων” που ιδρύθηκε και τελευταία και είναι ο πιο σύγχρονος σύλλογος. Κατά καιρούς κάνουν διάφορες εκδηλώσεις με χορευτικά. Οι πόντιοι κάνουν παρακάθ. Τώρα οι πόντιοι για παράδειγμα θα αναγείρουν το μνημείο του ποντιακού ελληνισμού που σημαίνει ότι δεν ξεχνάνε τη μητέρα πατρίδα. Στο 1ο Δημοτικό Σχολείο η δασκάλα μάζεψε παλιά αντικείμενα από διάφορες φυλές και έκαναν μια πολύ ωραία έκθεση. Είμαστε μια περιοχή η οποία τηρεί τις παραδόσεις και στο παρελθόν όταν ήταν ο Δήμος Κρύας Βρύσης φτιάχνανε ηπειρώτικο αντάμωμα, ποντιακές εκδηλώσεις. Τώρα ίσως και με την οικονομική κρίση και την αλλαγή του Δήμου δεν γίνονται τέτοια αλλά οι κάτοικοι προσπαθούν να τα τηρήσουν. Ένα έθιμο των Ποντίων είναι ότι όταν φεύγει η νύφη από το σπίτι σπάνε πάνω από το κεφάλι της ένα ψωμί όπου το ένα κομμάτι φεύγει μπροστά και το άλλο πίσω για να δείξει ότι θα έχει καλό δρόμο η νύφη.

Συνέντευξη 5

1) Όνομα: Σ. Μ, 92

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Πόντιοι στην Κρύα Βρύση;

Γεννήθηκα στον Άη Γιώργη Γρεβενών. Ήμουν ενός έτους όταν ήρθαμε στη Κρύα Βρύση. Οι γονείς μου ήρθαν από την Όρντου του Πόντου στην Τουρκία. Στην Ελλάδα ήρθαν το '22-'23 από το Χαλέπι της Συρίας με ένα γαλλικό πλοίο. Αποβιβαστήκαμε στο Πειραιά και από εκεί στη Καλαμαριά και μετά στον Άη Γιώργη Γρεβενών. Καθίσαμε 1-2 χρόνια εκεί και ύστερα ήρθαμε στη Κρύα Βρύση. Το 1926 ήρθαν εδώ ερευνητικά από τον Άη Γιώργη για να δούνε το μέρος πως είναι. Είδαν ότι δεν υπήρχε κανένας παρά μόνο οι γηγενείς οι οποίοι ήταν ψαράδες, δεν είχαν σπίτια και είχαν καλύβες και ψάρευαν πάπιες τη νύχτα με τα κουδούνια και φως. Πήγα και εγώ καμιά δυο φορές μαζί τους. Ήταν εδώ ο μπέης ο Τούρκος που έχουν τώρα οι Δεμερτζέοι αυτό το κτήμα. Τα 20 σπίτια που υπήρχαν των γηγενών ήταν τούρκικα, δεν υπήρχαν άλλοι οι οποίοι δούλευαν στον μπέη. Οι γηγενείς ήταν εκτός οικισμού. Ερχόταν από τον Άη Γιώργη, τη Νάουσα, την Έδεσσα, Ζερβοχώρι εδώ και ψάρευαν άλλα έφευγαν και το καλοκαίρι είχαν και καλύβες για να προστατευθούν από το καυτό ήλιο. Για κάποιο λόγο η Τουρκία, εμείς απελευθερωθήκαμε το '12, το 1909 τους πήρε από εδώ βίαια και τους πήγε στη Θράκη όσον αφορά τον οικισμό των Τούρκων που ήταν εδώ. Τα σπίτια έμειναν κενά. Ο Τούρκος είχε ανάγκη από εργάτες γιατί δεν υπήρχαν τότε τρακτέρ ήταν με τα ζώα. Ο μπέης είχε υπό την προστασία του τα σπίτια και έβαλε τους Ντόπιους τους γηγενείς μέσα σε αυτά τα σπίτια για να έχει εργατικά χέρια. Οι Πόντιοι ήρθαν διαδοχικά. Τότε ήρθαμε εμείς. Ήμασταν αυτόφουοι από ένα μέρος την Όρντου 40 οικογένειες και εγκατασταθήκαμε εδώ. Μαζί μας ήταν 4 οικογένειες βλάχων οι Ταχέοι, οι Χαλέοι και οι Γιανκέοι. Αυτοί ερχόντουσαν ίσως πιο μπροστά από εμάς σαν τσομπαναραίοι από το χωριό Γράμμουστα. Έρχόνταν δύο τσελιγκάδες, ο Πισιώτας και ο Τσαγκάλης οι οποίοι είχαν πολλά πρόβατα και είχαν πειστικούς αυτούς. Για κάποιο λόγο δεν ήθελαν αυτοί να είμαστε μαζί γιατί αυτό το μέρος ήταν άδειο και βοσκούσαν τα πρόβατά τους και δεν ήθελαν να εγκατασταθούμε εδώ. Εμείς ήμασταν φτωχοί με τρύπια παντελόνια δεν είχαμε τίποτα αλλά δεν είχαμε και που να πάμε. Επαναστάτησαν αυτοί με τα όπλα και οι δικοί μας με τα τσεκούρια τους κυνήγησαν. Αυτοί όμως που ήταν τσομπαναραίοι είχαν από 20 προβατάκια σε εκείνο το κοπάδι του τσέλιγκα. Έφυγε ο τσέλιγκας αλλά αυτοί έμειναν εδώ πέρα και έτσι εγκαταστάθηκαν εδώ οι Βλάχοι περίπου συγχρόνως μαζί με εμάς.

3) Όλοι οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Όχι. Ο Πόντος έχει μεγάλη έκταση. Χιλιάδες χωριά ήταν. Οι πόλεις όλες ήταν στη παραλία και εμείς ήμασταν κοντά εκεί και οι άλλοι ήρθαν να μιν στην Ελλάδα αλλά όχι στη Κρύα Βρύση. Ήταν σκόρπιοι αλλού. Στην αρχή εδώ ήμασταν εμείς οι 40 ήταν δε οι γηγενείς που τους έβαλε ο Τούρκος οι οποίοι ήταν 18 οικογένειες αλλά δεν υπήρχε τίποτα ούτε σχολείο ούτε εκκλησία. Οι δικοί μας έκαναν μια εκκλησία. Το δάσος ξεκινούσε από τη λαϊκή αγορά και έφτανε μέχρι τους Γαλατάδες. Μετά από τρία χρόνια από εμάς ήρθαν οι Τουρκόφωνοι, οι οποίοι ήταν Πόντιοι αλλά επειδή στο Πόντο υπερίσχυε το ισλαμικό στοιχείο δεν τους άφηναν να μιλάνε τη γλώσσα ή να πάνε στα σχολεία και έτσι αναγκαστικά μιλούσαν τούρκικα για αυτό και λέγονται Τουρκόφωνοι αλλά είναι Πόντιοι.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Κατερινιώτες, Αψαλιώτες, Νεαζιώτες που ήρθαν το '36-'38 και είναι Πόντιοι, Βλάχοι, Ντόπιοι, Σαρακατσαναίοι και Θρακιώτες.

5) Όταν οι Πόντιοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Επειδή εδώ δεν είχε τίποτα και εκκλησία και σχολείο τα έκαναν οι δικοί μας με προσωπική εργασία τα θεμέλια του 1ο δημοτικού σχολείου κουβαλώντας πέτρες από το Πάϊκο είχε ένα δωμάτιο το υπόλοιπο έγινε πολύ αργότερα , την εκκλησία την κάναμε εξ' ολοκλήρου εμείς τον Άη Γιώργη. Και φέρανε παπά και δασκάλους γιατί τότε δεν υπήρχε τίποτα. Αυτοί οι ντόπιοι ένα μεγάλο μέρος μιλούσαν ελληνικά και οι δικοί μας ξέρανε και τα ποντιακά και τα ελληνικά γιατί πολύ τέλειωσαν το δημοτικό και οι Βλάχοι οι περισσότεροι ξέραν ελληνικά και συνεννοούμασταν αλλά δεν είχαμε επαφές στενές να συγγενέσουμε, να κάνουμε γάμους αυτό ήταν απαγορευτικό Βλάχος και να έδινε σε Πόντιο. Εδώ οι γηγενείς ήταν λίγο αγράμματοι αφού δεν είχε σχολείο ήταν όμως θρήσκοι. Είχε στο βάθος της λίμνης τον Άγιο Νικόλα, αυτό ήταν σαν υψωματάκι και είχε το στέκι του ο Καπετάν Άγρας. Στην Ακρολίμνη πιο βαθιά ζούσαν οι Σλάβοι που ήταν Βούλγαροι. Υπήρχαν διαπληκτισμοί σίγουρα. Μετέπειτα δεν συμφωνούσαν οι βλάχοι με τους Κατερινιώτες, Αψαλιώτες, Νεαζιώτες που ήρθαν σαν αραιωταί στη Κρύα Βρύση από άλλα χωριά. Είχαν χωράφια στις περιοχές τους τα οποία όμως τα παράτησαν γιατί η πατρίδα τους έδωσε κλήρο και ήρθαν εδώ. Αυτό έγινε το '38-'39-'40 ήρθαν οι αραιωταί και πήραν κλήρους. Εμείς σαν φυλή οι Ορδουλούδες ποτέ δεν τόλμησαν γιατί αμέσως οι Αρχές έγιναν δικές μας. Δεν υπήρχε κοινότητα εδώ ήταν στα Εσώβαλτα (Βλαχ).

Τέλειωσα το σχολείο με κοινότητα τα Εσώβαλτα εκεί πηγαίναμε γυμναστικές επιδείξεις και όλες τις γιορτές. Ο πρόεδρος και αντιπρόεδρος ήταν όλοι Ορδουλούδες και οι Βλάχοι δεν τολμούσαν να τα βάλουν μαζί μας πρώτον ..... και δεύτερον γιατί ήταν υποχρεωμένοι γιατί δικός μας ήταν ο πρόεδρος δεν μπορούσαν να κάνουν διαφορετικά. Σήμερα δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα. Ήταν μέχρι το '60 πάνθηρες, τίγρεις τέτοιοι ήταν οι Βλάχοι τώρα έχουν γίνει μικτοί γάμοι.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη ποντιακή διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Ναι βέβαια. Η κόρη μου μιλάει. Ο εγγονός μου ψευτομιλάει δηλαδή τα καταλαβαίνει αλλά δεν έχει την ευλωτία να μπορεί να συζητήσει. Μεσ στο σπίτι μιλούσαν ποντιακά και τούρκικα. Όταν θέλανε να πουν κάτι ιδιαίτερο οι γονείς τότε μιλούσαν τούρκικα. Στο σπίτι μέσα μιλούσαν ποντιακά και έξω ελληνικά.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Δεν υπήρχε κάποια απαγόρευση να μην μιλάμε ποντιακά. Υπήρχε αυτοί που μιλούσαν τούρκικα και κάποιοι Μικρασιάτες που μιλούσαν μια ιδιότυπη γλώσσα που είχε μέσα σλάβικα, ελληνικά και τούρκικα. Ερχόταν από τη Γιάντιτσα εδώ χωροφύλακες και μόλις μιλούσαν είχαν ρετσινόλαδο μαζί τους και στους Μακεδόνες τα ίδια έκαναν αλλά δεν τους έκαναν πολύ. Ίσως ξέραν ότι δεν γνώριζαν άλλη γλώσσα οι άνθρωποι. Δεν θυμάμαι κανέναν Ντόπιο να τον έδωσαν ρετσινόλαδο όπως τους Μικρασιάτες που μιλούσαν μια σλάβικη γλώσσα και μπορούσαν να συνεννοηθούν με το γηγενές στοιχείο ενώ εμείς όχι.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Επειδή βλέπω ότι υπάρχουν πολλοί σύλλογοι και το κυνηγάνε θα διατηρηθεί. Δεν μπορεί βέβαια να πάει αιώνια, θα χαθούν όλες οι διάλεκτοι. Δεν πιστεύω ότι μπορούν να κρατηθούν. Πρώτα ήταν ατόφιο το στοιχείο τώρα μπαίνουν και άλλες φυλές μέσα με τους γάμους.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης)

Όχι όπως παλιά αλλά μέσω των πολιτιστικών συλλόγων υπάρχει.

Συνέντευξη 6

1) Όνομα: Τ. Γ, 72 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Πόντιοι στην Κρύα Βρύση;

Είμαι Πόντιος. Ο παππούς μου γεννήθηκε στη Σαμψούντα και τον πήραν τα αδέρφια του και πήγαν στη Ρωσία. Και από εκεί ήρθαν στην Ελλάδα. Η μητέρα μου έχει καταγωγή από την Μπάφρα. Ο πατέρας μου και η μητέρα μου γεννήθηκαν στη Ρωσία. Οι γονείς μου ήρθαν στη Κρύα Βρύση το '36. Οι περισσότεροι εδώ στη γειτονιά ήρθαν τότε γιατί είναι οι περισσότεροι Ρωσοπρόσφυγες και ήρθαν μαζί τότε. Εδώ είχαν τον παππού και επειδή τον ήξεραν ήρθαν και άλλοι. Πρώτα ο παππούς μου πήγε στις Σέρρες και ήρθαν εδώ γιατί τότε είχε αποξηραθεί η λίμνη και δίνανε χωράφια. Όλος ο κάμπος ήταν ανεκμετάλλευτος.

3) Όλοι οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Όχι. Από όλο τον Πόντο έχουν έρθει. Δηλαδή αν αρχίσουμε από δυτικά είναι η Σινώπη, Σαμψούντα, Μπάφρα, Κερασούντα, Τραπεζούντα. Αυτές είναι οι κυριότερες πόλεις.

.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Πόντιοι, Βλάχοι, ντόπιοι, ρωσοπρόσφυγες, τουρκόφωνοι.

5) Όταν οι Πόντιοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Ορισμένοι που ήξεραν ελληνικά μιλούσαν. Άλλοι που δεν ήξεραν μιλούσαν τούρκικα, ποντιακά.

Με τα ποντιακά μπορούσαμε να συνεννοηθούμε. Εκείνα τα χρόνια ούτε παίρνανε ούτε δίνανε. Ούτε αγόρι ούτε κορίτσι. Αλλά τώρα τα ξεπεράσαμε αυτά. Τα χωράφια τα καλλιεργούσαμε με τα ζώα. Τα μηχανήματα μετά το '48-'50 άρχισαν να υπάρχουν. Υπήρχε φτώχεια, πείνα. Ειδικά οι πρόσφυγες δεν είχαν ούτε ένα στρέμμα.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη ποντιακή διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Ναι αφού μιλούσαμε ποντιακά. Τα παιδιά μου γνωρίζουν ελάχιστα πράγματα. Οι παλιοί μιλούσαν πολλές φορές μεταξύ τους τούρκικα. Και εμάς οι γονείς μας για να μην καταλάβουμε μιλούσαν τούρκικα.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Δεν υπήρχε ποτέ απαγόρευση. Ούτε επί Μεταξά. Τα τούρκικα απαγορεύονταν, όχι τα ποντιακά. Αυτοί που ήταν στη Μπάφρα, Σαμψούντα ή ξεραν τούρκικα γιατί τους υποχρέωσαν οι Τούρκοι.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Όχι δυστυχώς δεν πιστεύω ότι θα διατηρηθεί και είναι γλώσσα καθαρά ελληνική.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης)

Ναι όσο μπορούνε. Στους γάμους, στους συλλόγους, στις γιορτές, στα φαγητά. Ένα έθιμο που άρχισαν να το κάνουν τώρα είναι το ταφικό έθιμο που πρόκειται να πάνε στα νεκροταφεία σαν συνεύρεση με τους νεκρούς. Τρώνε και πίνουν.

3.2) Συνεντεύξεις Βλάχων

Συνέντευξη 1

1) Όνομα: Τ. Γ, ετών 31

2) Ποια είναι η καταγωγή σας;

Είμαι Βλάχος στην καταγωγή, από γονείς Βλάχους οι οποίοι κατάγονται από τις Πρέσπες και από τη Νέα Ζωή Σκύδρας αντίστοιχα.

3) Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Βλάχοι στην Κρύα Βρύση;

Οι παππούδες μου ήρθαν στην Κρύα Βρύση από τις Πρέσπες και, συγκεκριμένα, από το χωριό Άγιος Γερμανός. Οι πρόγονοί μας είχαν καταγωγή από Θεσπρωτία και το χωριό Μορφάτι. Οι δικοί μου εγκαταστάθηκαν στην Κρύα Βρύση τη δεκαετία του 1960, ενώ, με μικρή χρονολογική διαφορά δηλαδή δεκαετίες '40, '50, '60 ήρθαν οι Βλάχοι στην Κρύα Βρύση, προσεγγιστικά πάντα.

4) Όλοι οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Οι Βλάχοι στην Κρύα Βρύση δεν προέρχονται όλοι από το ίδιο μέρος. Υπάρχουν οι Βλάχοι με καταγωγή από την Ήπειρο, οι Βλάχοι από τη Σαμαρίνα και την Αετομηλίτσα, οι Βλάχοι από τα Μεγάλα Λιβάδια Πάϊκου, οι Βλάχοι από τις Πρέσπες και οι Βλάχοι από τη Φούρκα.

5) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Στην Κρύα Βρύση υπάρχει ένα μείγμα ανθρώπων με διαφορετική καταγωγή, οι οποίοι, όλοι τους, ανεξάρτητα από την ιδιαίτερη καταγωγή τους διαβιούν στον τόπο μας, δραστηριοποιούνται επαγγελματικά και νοιάζονται γι' αυτόν. Υπάρχουν Πόντιοι, οι οποίοι αποτελούν την πλειοψηφία των περίπου 5.500 χιλιάδων κατοίκων της Κρύας Βρύσης. Οι Έλληνες του Πόντου ήρθαν στην περιοχή μας από τα 1930 περίπου και έπειτα. Επίσης, υπάρχουν οι ντόπιοι κάτοικοι της Κρύας Βρύσης οι οποίοι ήταν αυτόχθονες κάτοικοι στην ευρύτερη περιοχή του Κάμπου. Ακόμη, υπάρχουν οι Σαρακατσάνοι αλλά και πολλοί συμπολίτες μας με προσφυγική καταγωγή από την Μικρά Ασία. Θα πρότεινα να

απευθυνθείς στους αντίστοιχους συλλόγους Ποντίων και Ντόπιων για περισσότερες πληροφορίες, όπως και να πάρεις συνέντευξη από κάποιον Σαρακατσάνο (παππού ή γιαγιά) για να σου δώσει ακριβείς πληροφορίες.

6)Όταν οι Βλάχοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Από μαρτυρίες παππούδων και γιαγιάδων, τα πρώτα χρόνια μιλούσαν τη Βλάχικη διάλεκτο και οπωσδήποτε υπήρχε κάποια δυσκολία στη γενικότερη επικοινωνία. Με το πέρασμα του χρόνου, όλοι οι κάτοικοι της Κρύας Βρύσης αφομοιώθηκαν στα χαρακτηριστικά της περιοχής και συνεννοούνταν στα ελληνικά. Θεωρώ ότι η συμβίωσή τους ήταν καλή σε γενικές γραμμές από τις αρχές της κοινής διαβίωσης, διότι όλοι είχαν να αντιμετωπίσουν οικονομικές δυσκολίες που ήταν χαρακτηριστικό της εποχής. Βέβαια, κάτι που το αντιμετωπίσαμε και εμείς, η γενιά του '80, όλοι οι κάτοικοι επαίρονταν για την καταγωγή τους και συχνά ο ενθουσιασμός δημιουργούσε λογομαχίες και διαξιφισμούς. Σήμερα, όμως, οι νέοι άνθρωποι, με ανοιχτούς ορίζοντες και ευρύ πνεύμα συνεργασίας, έχουμε πολύ καλή συνεργασία και η συντριπτική πλειοψηφία αγνοεί τυχόν 'κολλημένες' αντιλήψεις και συμπεριφορές. Ο σεβασμός στην καταγωγή και στην παράδοση του καθενός από εμάς είναι αυτό που πρέπει να επικρατεί σε μια κοινωνία.

7)Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη βλάχικη διάλεκτο και τα παιδιά σας;

Είχα την τύχη να μεγαλώσω με παππού και γιαγιά, οπότε, ναι, ομιλώ τη Βλάχικη διάλεκτο. Θα προσπαθήσω να μεταλαμπαδεύσω τις γνώσεις μου στο θέμα αυτό και στα παιδιά μου όταν αποκτήσω.

8)Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η διάλεκτος;

Πιστεύω ακράδαντα ότι θα διατηρηθεί η διάλεκτος των Βλάχων, διότι, η νεολαία έχει έρθει πολύ κοντά στην παράδοση και στους Συλλόγους που καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια διατήρησης των ηθών και εθίμων. Προσωπικά από τη θέση του Προέδρου του Συλλόγου Ηπειρωτών Κρύας Βρύσης “Ο ΠΥΡΡΟΣ” αγωνίζομαι στην κατεύθυνση αυτή.

9)Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης)

Σαφώς και οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στην Κρύα Βρύση μέσα από την καθημερινότητά

τους και από τις διάφορες περιστάσεις της ζωής όπως γάμος, κηδεία κλπ. Οι Βλάχοι από την πλευρά μας, σε μεγάλο βαθμό. Ενδεικτικά αναφέρω το έθιμο παραδοσιακού φαγητού, το φημισμένο στιφάδο, δύο μέρες πριν από το γάμο. Στην ίδια περίπτωση της ζωής, ράβεται το φλάμπουρο, ένα κέντημα πάνω σε μια ξύλινη κατασκευή σαν σημαία με τρία μήλα στην κορυφή του.

10) Πείτε μου και κάποια πράγματα για τον πολιτιστικό σύλλογο (πότε ιδρύθηκε, αν αυξήθηκε η συμμετοχή των ατόμων στη διάρκεια των χρόνων και εκδηλώσεις που γίνονται).

Ο Σύλλογος Ηπειρωτών Κρύας Βρύσης “Ο ΠΥΡΡΟΣ” ιδρύθηκε το 1981 από μια ομάδα πενήντα (50) περίπου ανθρώπων στην Κρύα Βρύση. Καθιερώθηκε στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής της Κρύας Βρύσης και, όχι μόνο, επιτυγχάνοντας σημαντικά πράγματα. Η συνεχής παρουσία στις μεγάλες, πανελλήνιας εμβέλειας διοργανώσεις είναι ένα από αυτά. Όλοι σχεδόν οι 60άρηδες της σημερινής εποχής άφησαν τη δική τους ιστορία στο Σύλλογο. Σαφώς η συμμετοχή των μελών αυξήθηκε με την πάροδο των χρόνων (μέχρι και 500 μέλη) όπως και η συγκρότηση πολυπληθών χορευτικών τμημάτων. Υπήρχαν και οι δύσκολες περιόδους, θα χαρακτήριζα τις στιγμές αυτές “πέτρινα χρόνια” κατά τη διάρκεια των οποίων διαφάνηκε μια απραξία και μια απαξίωση του Συλλόγου και των δραστηριοτήτων που είχαν σχέση με αυτόν. Όμως, ο Σύλλογος έχει “γυρίσει σελίδα” εδώ και κάτι παραπάνω από ενάμιση χρόνο. Έχουμε εξυγιάνει οικονομικά το Σύλλογο, έχουμε δημιουργήσει τρία χορευτικά τμήματα και συμμετέχουμε σε όσες περισσότερες εκδηλώσεις μπορούμε, δεδομένης της κρίσης που επικρατεί στη Χώρα μας. Μου δίνεται η ευκαιρία να ανακοινώσω ότι στα μέσα Ιουνίου ο Σύλλογος θα συμμετέχει στο 33ο Πανελλήνιο Αντάμωμα Βλάχων το οποίο θα πραγματοποιηθεί στη Λάρισα, ενώ, στις 7 Ιουλίου, όλοι οι Βλάχοι και η Κρύα Βρύση τιμούμε την Μεγαλομάρτυρα Αγία Κυριακή και τον ομώνυμο Ιερό Ναό, διοργανώνοντας μεγάλη μουσικοχορευτική εκδήλωση εκείνη την ημέρα, που όπως πέρσι, έτσι και φέτος θα προσελκύσει χιλιάδες κόσμου στην περιοχή μας.

Συνέντευξη 2

1) Όνομα: X. X, 72 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Πόντιοι στην Κρύα Βρύση;

Η καταγωγή μου είναι από τη Φούρκα Ιωαννίνων. Οι γονείς μου πρέπει να ήρθαν το '45. Όλοι οι Βλάχοι δεν ήρθαν μαζί. Ερχόντουσαν λίγοι. Άρχισαν να έρχονται περίπου το '25, '27, '30 τότε αρχίσανε να έρχονται από παντού.

3) Όλοι οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Όχι. Οι πιο πολλοί έρχονταν από την Ήπειρο: από τη Κόνιτσα, Φούρκα, Σαμαρίνα, από τη Πρέσπα οι οποίοι φύγανε μετά από τη Κρύα Βρύση και πήγαν στη Φλώρινα. Οι παππούδες μου εδώ ήταν οι πρώτοι που εγκαταστάθηκαν στη Κρύα Βρύση το '18. Ήρθαν από τη Βοβούσα οι Χαλέοι. Άλλοι Βλάχοι είναι από την Αετομηλίτσα οι λεγόμενοι Ντενισκιώτες. Άλλοι Βλάχοι είναι από τα Μεγάλα Λιβάδια. Ήμασταν εμείς οι πρώτοι Βλάχοι που ήρθαμε. Έχει και Σαρακατσάνους. Εδώ ήταν βάλτος όταν ήρθαν δεν υπήρχε τίποτα. Κάθισαν στην άκρη του χωριού γιατί είχαν τα πρόβατα. Τους Βλάχους τους καταλαβαίνεις γιατί τα επίθετά τους είναι δισύλλαβα και τρισύλλαβα. Οι πιο πολλοί Βλάχοι εγκαταστάθηκαν εδώ το 1944 όταν ήταν ο πόλεμος. Εμείς οι Φουρκιώτες ήρθαμε γιατί σκοτώθηκαν στο πόλεμο οι παππούδες μας, κάψανε τα χωριά, τα σπίτια και τις περιουσίες και 5 χρόνια οι δικοί μας πήγαν στη Θεσσαλονίκη και από εκεί έμαθαν ότι υπάρχουν Βλάχοι στη Κρύα Βρύση και ήρθαν εδώ. Οι πιο πολλοί ήρθαν το '45 κάψανε τα χωριά οι κομμουνιστές, οι αντάρτες. Ο μπαμπάς μου πήγε στη Θεσσαλονίκη για να γλιτώσει, τους μάζεψαν οι Γερμανοί και στο νοσοκομείο τους σκότωσαν. Οι Βλάχοι στη Θεσσαλονίκη είχαν πιάσει σπίτια Εβραίων. Ήρθαν εδώ το '47- '48 οι δικοί μας.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Ήταν οι ντόπιοι που έμεναν εδώ. Μετά το '22 από τη Μικρά Ασία, οι Πόντιοι αλλά οι πρώτοι που εγκαταστάθηκαν εδώ ήταν οι Βλάχοι και οι ντόπιοι. Βλάχοι, ντόπιοι, Σαρακατσάνοι, Ντενισκιώτες που μιλάνε λίγο διαφορετικά από τους άλλους Βλάχους, Τουρκόφωνοι και Πόντιοι. Οι ντόπιοι ήταν εδώ, μετά ήρθαν οι Βλάχοι και μετά το '22 ήρθαν από τη Μικρά Ασία και οι Πόντιοι.

5) Όταν οι Βλάχοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Λίγο δύσκολα ήταν γιατί οι Βλάχοι πήρανε τη μία άκρη και οι Ντόπιοι και οι Πόντιοι πήραν την άλλη άκρη. Οι Βλάχοι είμαστε σε μια άκρη δεν είμαστε ανακατεμένοι στο χωριό μέσα γιατί όταν ήρθαν δεν μπορούσαμε να μιλήσουμε και ο καθένας έμενε στη δικιά του μεριά, δεν ξέρανε να μιλήσουν ελληνικά. Σιγά σιγά μπορούσαμε να επικοινωνήσουμε όλοι μαζί. Δεν υπήρχαν προβλήματα ως προς τη συμβίωση. Οι γέροι που ήρθαν στην αρχή δεν είχαν κανένα πρόβλημα και οι σχέσεις σήμερα είναι πάρα πολύ καλές όπως τότε. Δεν είχαν επικοινωνία μεταξύ τους. Οι δουλειές τότε ήταν η κτηνοτροφία και η γεωργία. Στην αρχή καμιά δεκαετία ήταν μόνο

κτηνοτροφία μετά ανοίχτηκαν κάνανε λίγα χωράφια. Οι δικοί μας αγόρασαν χωράφια γιατί είχε γίνει ήδη ο αναδασμός μετά την αποξήρανση της λίμνης. Αυτοί που ήρθαν πρώτοι πήρανε κλήρο και όταν ήρθαν οι υπόλοιποι τους λυπήθηκαν και τους έδωσαν 2 στρέμματα το κάθε παιδί. Ήταν η μεγαλύτερη φτώχεια.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη βλάχικη διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Ναι μπορώ όπως και τα παιδιά μου και τα εγγόνια μου λίγο, πιο πολύ καταλαβαίνουν γιατί δεν θέλει η νεολαία να μάθει άλλη γλώσσα.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Οι άνθρωποι μπορούσαν πάντα ελεύθερα να μιλάνε τη γλώσσα δεν είχαν ποτέ πρόβλημα.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Πρέπει να διατηρηθούν. Αν προσπαθήσει η νεολαία για να τα κρατήσει.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης)

Κρατάνε τις παραδόσεις όπως ήταν παλιά. Κάνουμε ακόμα παραδοσιακό γάμο. Κάνουμε στο σπίτι με τα κρέατα. Ακόμα δεν έχουμε ανοιχτεί να τα αφήσουμε αυτά. Κάνουμε τη σημαία που φτιάχναμε παλιά με τα τρία μήλα. Εγώ τώρα θα παντρέψω τον εγγονό μου, θα κάνουμε αυτά τα παραδοσιακά όπως τότε. Και τα καζάνια που βράζαμε τα κρέατα (στιφάδο). Η σημαία που κάνουμε στο γάμο συμβολίζει την ορθοδοξία. Τα τρία μήλα είναι ο καρπός του ζευγαριού και βάζουμε και την ελληνική σημαία την οποία δεν μπορούσαν επί τουρκοκρατίας και βάζανε μια μαντήλα που φορούσαν τότε οι γυναίκες αλλά το κανονικό είναι η ελληνική σημαία με τα τρία μήλα. Είναι παραδοσιακό να μαζευτούν όλες οι γυναίκες στο γάμο του γαμπρού μια βδομάδα πιο νωρίς όλο το σόι θα στρωθεί κάτω, θα ράψουν τη μαντήλα σε ένα ξύλο τραγουδώντας και τα βάζουμε στο σπίτι του γαμπρού.

Συνέντευξη 3

1) Όνομα: Κ. Σ, 62 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Βλάχοι στην Κρύα Βρύση;

Είμαι Βλάχος από την Ήπειρο. Ο παππούς μου ήρθε από την Παραμυθιά της Ηπείρου. Οι γονείς μου μεγάλωσαν εδώ. Ο παππούς μου ήρθε εδώ το '46. Μετά το '46 ήρθαν οι περισσότεροι βλάχοι μέχρι και το '80 ήρθαν μερικοί βλάχοι. Πρώτα ήταν εγκατεστημένοι εδώ οι γηγενείς, μετά ήρθαν μερικοί Βλάχοι και αργότερα ήρθαν οι Πόντιοι. Όταν ήρθε η δική μας οικογένεια εδώ ήταν 4-5 οικογένειες Βλάχων. Οι Βλάχοι σήμερα πρέπει να είναι πάνω από 700 οικογένειες. Οι Πόντιοι είναι λίγοι πιο πολλοί από τους Βλάχους.

3) Όλοι οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Ναι. Με τη διαφορά ότι υπάρχουν Ντενισκιώτες. Οι υπόλοιποι είναι από διάφορα μέρη της Ηπείρου. Από τη Παραμυθιά έτυχε να είναι το δικό μας το σόι.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Υπάρχουν οι Βλάχοι, Πόντιοι, Τουρκόφωνοι, Θρακιώτες, Σαρακατσάνοι και οι Ντόπιοι.

5) Όταν οι Βλάχοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Μιλούσαν ελληνικά αλλά καθένας μιλούσε και τη γλώσσα του. Οι Πόντιοι μιλούσαν ποντιακά και οι Ντόπιοι ντόπικα αλλά τώρα αυτό έχει εξαλείψει. Τα νέα παιδιά δεν μιλάνε πλέον. Στην αρχή η συμβίωση δεν ήταν πολύ καλή κυρίως με τους Πόντιους. Μετά σιγά σιγά όσο περνούσαν τα χρόνια εξοικειωθήκαμε ο ένας με τον άλλον, με τις παρέες μας, με τις γνωριμίες μας άλλαξε λίγο η νοοτροπία μετά. Μικτοί γάμοι δεν γινόντουσαν. Δύσκολα να δώσει Πόντιος σε Βλάχο. Βλάχοι δίνανε σε Πόντιο. Μιλάμε για μετά το '70. Σήμερα δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα απλά σε ορισμένες περιπτώσεις σπάνιο είναι βέβαια αυτό κάνουν ρατσισμό οι Πόντιοι στους Βλάχους.

Δηλαδή βλέπουν τον άλλον με διαφορετικό μάτι.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη βλάχικη διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Ναι μπορώ να μιλήσω αλλά με ποιον να μιλήσω. Αφού τα παιδιά μου δεν μιλάνε. Τα καταλαβαίνουν όμως. Εμένα τη μιλούσανε μέσα στο σπίτι και την έμαθα. Εγώ βέβαια δε θέλω να χαθεί η γλώσσα αλλά το 90% έχει χαθεί η γλώσσα. Δεν είναι καθόλου υπερβολή αυτό που λέω. Καλά είναι όμως να μιλάμε όλοι ελληνικά.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Δεν υπήρχε ποτέ κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος να σταματήσει ο κόσμος να μιλάει βλάχικα. Τα ντόπικα τους απαγόρευαν γιατί πήγαινε αλλού η ιστορία.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Όχι δεν νομίζω. Εγώ θέλω να διατηρηθεί αλλά δεν νομίζω. Και στεναχωριέμαι για αυτό το πράγμα.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης)

Ναι τις κρατάνε. Όλες τις παραδόσεις τις έχουν και στις χαρές και τους αρραβώνες και τους γάμους τους κάνουν όπως τους έκαναν παλιά. Παλιά όταν αρραβωνιάζαμε κάναμε γλέντι στο σπίτι. Τώρα είναι πολύ κλειστός ο αρραβώνας. Οι νέοι αποφεύγουν τις παραδόσεις. Στο γάμο κάνουμε και τώρα το έθιμο με το φλάμπουρο, κάνουμε στο σπίτι το κουτάρο που ήταν ένα μέρος σκεπασμένο και κάναμε το γλέντι εκεί.

Συνέντευξη 4

1) Όνομα: Κ. Β, 60 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Βλάχοι στην Κρύα Βρύση;

Τόπος καταγωγής είναι η Κρύα Βρύση. Οι καταβολές μας είναι από την Ήπειρο. Οι παππούδες μου ήρθαν από τα Δυτικά Ζαγόρια. Ο παππούς μου ήταν από τους πρώτους κατοίκους που ήρθαν στη Κρύα Βρύση ίσως και ο πρώτος γύρω στο 1890-1900. Η πλειοψηφία των Βλάχων ήρθε τις δεκαετίες '30-'40 και το '50.

3) Όλοι οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από περιοχές της Ηπείρου. Ανατολικά Ζαγόρια, Δυτικά Ζαγόρια, Γουμενίτσα, Βόρεια Ήπειρο και γενικά από περιοχές της Ηπείρου.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Εδώ υπάρχουν πρόσφυγες Μικρασιάτες, Πόντιοι οι οποίοι ήρθαν το '22 μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, οι Ντόπιοι γηγενείς ήταν πολύ λίγοι στη Κρύα Βρύση είχε περισσότερους στα Εσώβαλα. Εδώ υπήρχε ένας μπέης και είχε καμιά δυο γύφτους μαζί του οι οποίοι όταν έφυγε ο μπέης αυτοί έμειναν εδώ και εξελληνίστηκαν, μπορεί να ήταν και Έλληνες δεν γνωρίζουμε. Οι Ντόπιοι ήρθαν μετά το '50. Δεν υπήρχε γηγενής πληθυσμός εδώ. Μόνο μια οικογένεια ήταν οι Βοταραίοι.

5) Όταν οι Βλάχοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Μιλούσαν όλοι ελληνικά. Πρέπει να γνωρίζετε ότι το νέο ελληνικό κράτος έχει στηριχτεί οικονομικά και πνευματικά στο Βλάχικο στοιχείο. Πανεπιστήμια, ιδρύματα κοινωνικά, Ζάππειο μέγαρο, γεωπονική σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, σχολή Ευελπίδων όλα αυτά θέλουν γράμματα. Στήριξαν το πνεύμα, δεν στήριξαν την ύλη οι Βλάχοι. Νομίζω ήταν θέμα επιβίωσης τότε. Η συμβίωση ήταν φιλική. Οι Βλάχοι ήταν κυρίαρχοι εδώ στο τόπο και με όλους ήταν καλά δεν

υπήρχαν προστριβές όπως και σήμερα που δεν έχουν προβλήματα και είναι όλοι ένα σώμα.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη βλάχικη διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Ναι τη χρησιμοποιούμε και τη διατηρούμε ακόμα. Την ομιλούμε γιατί έχουμε τις γιαγιάδες στο σπίτι και είμαστε περήφανοι για αυτό που συντηρούμε αυτή τη διάλεκτο. Τα παιδιά μου τα καταλαβαίνουν και τα μιλάνε λίγο σπαστά.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Τη βλάχικη ναι. Ήταν ελεύθεροι και δεν τους ενόχλησε ποτέ κανένας. Νομίζω ότι έγινε μία επιλογή να μη μιλάνε τα σλαβομακεδονικά με εντολή γιατί το βουλγάρικο κράτος είχε ιδρύσει μια οργάνωση που πρόσβλεπε να κυριαρχήσει στη Μακεδονία και το ελληνικό κράτος απαγόρευσε για κάποιο διάστημα να μιλάει τη γλώσσα αλλά μετά νομίζω δεν υπήρχε πρόβλημα.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Ναι πιστεύω θα διατηρηθεί γιατί τα έθιμα τα διατηρούμε ακόμα και τη γλώσσα τη μιλάμε.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης)

Ναι τις κρατάνε τις παραδόσεις μέσω των πολιτιστικών συλλόγων. Έχουμε οργανωμένους συλλόγους. Έχουμε τον Ηπειρώτικο σύλλογο αλλά και ποντιακό σύλλογο και σύλλογο γηγενών Μακεδόνων. Νομίζω ότι είμαστε μια καλή κοινωνία. Ταυτισμένοι με όλους. Όλα τα έθιμα τα διατηρούμε. Όσον αφορά το γάμο δεν είναι εκείνος ο παραδοσιακός. Οι οικονομικές συγκυρίες και ο πολιτισμός έφερε άλλα πράγματα. Προσπαθούμε να διατηρήσουμε κάποιες σταθερές ακόμα αλλά είναι δύσκολα. Σιγά σιγά αυτός ο παραδοσιακός ο γάμος χάνεται.

Συνέντευξη 5

1) Όνομα: Δ. Δ, 67 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Βλάχοι στην Κρύα Βρύση;

Είμαι βλάχος από την Ήπειρο. Οι γονείς μου ήρθαν από τη Κόνιτσα. Ήρθαν από εκεί το 1950. Από όσο ξέρω οι υπόλοιποι Βλάχοι εγκαταστάθηκαν εδώ από πολύ παλιά από το '30-'35 με τη λίμνη που υπήρχε ακόμα άλλοι ερχόντουσαν και φεύγανε και άλλοι μένανε.

3) Όλοι οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Περίπου ναι. Ηγουμενίτσα και Κόνιτσα. Υπάρχουν πάρα πολλοί Βλάχοι εδώ γύρω στις 2.000. Όταν ήρθε η οικογένειά μου ήρθαν πάρα πολύ Βλάχοι εδώ.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Πρώτα ήρθαν οι Ντόπιοι και μετά ανά διαστήματα Πόντιοι και περίπου το ίδιο διάστημα και Βλάχοι.

5) Όταν οι Βλάχοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Είχαν τη βλάχικη αλλά μιλούσαν και ελληνικά. Δύσκολα ήταν τότε. Οι Βλάχοι που ήταν εδώ ήταν κτηνοτρόφοι και ασχολούνταν με τα πρόβατα. Σίγουρα υπήρχαν προβλήματα με τις άλλες φυλές. Παντού υπάρχουν. Σήμερα όμως δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα. Τότε υπήρχαν προβλήματα γιατί ήταν και οι συνθήκες ζωής δύσκολες.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη βλάχικη διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Βέβαια μπορώ. Όλοι μιλούσαν βλάχικα και στο σπίτι. Τα παιδιά μου καταλαβαίνουν τα βλάχικα πάρα πολύ καλά και μιλάνε πάρα πολύ λίγα γιατί πεθάναν οι γιαγιάδες και δεν μιλούσαμε πολύ

μετά.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Οι βλάχοι μιλούσαν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Έτσι πιστεύω θα διατηρηθεί για ένα διάστημα ακόμα. Η νεολαία πλέον δεν τη μιλάει. Έχουν ενσωματωθεί όλες οι φυλές και μιλάνε τα ελληνικά. Όποιο σπίτι υπάρχουν γιαγιάδες ακόμα και μιλάνε τα βλάχικα, τα παίρνουν τα παιδιά και τα κρατάνε αλλά όχι όπως εμείς μιλάμε τη βλάχικη. Όσο πάει δηλαδή σιγά σιγά χάνεται και είναι κακό αυτό που θα χαθεί.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης)

Ναι τις κρατάνε όπως παλιά. Ειδικά εμείς οι Βλάχοι εδώ στη Κρύα Βρύση κρατάμε τις παραδόσεις πάρα πολύ καλά. Ότι γινόταν παλιά αλλά και με το πολιτιστικό σύλλογο υπάρχουν παιδιά που θέλουν να μάθουν τους χορούς τους δικούς μας, τα τραγούδια μας, τα παιδιά γενικά τα αγαπάνε. Ένα έθιμο που το κάναμε και τότε είναι ότι μαζευόμαστε όλοι χορεύουμε, τραγουδάμε και ρίχνουμε πολλά λεφτά.

Συνέντευξη 6

1) Όνομα: Τ. Γ, 75 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Βλάχοι στην Κρύα Βρύση;

Η καταγωγή μου είναι Βλάχος από τη Κόνιτσα Ιωαννίνων. Οι γονείς μου ήρθαν στη Κρύα Βρύση το '47. Οι υπόλοιποι Βλάχοι ήρθαν πιο νωρίς. Ήταν εδώ τουλάχιστον από το '42. Υπήρχαν και πιο νωρίς αλλά οι περισσότεροι τότε ήρθαν και μετά διασπάστηκαν και έφυγαν προς τις Πρέσπες γιατί το κράτος τους υποσχέθηκε πολλά πράγματα. Εδώ ήταν τότε η ζωή άσχημη, υπήρχε πολύ φτώχεια και υποσχέθηκαν ότι θα τους δώσουν σπίτια, χωράφια και ήταν εκεί καλά για κτηνοτροφία και οι Βλάχοι ήταν όλοι κτηνοτρόφοι και εκεί που έχει βουνά στη Φλώρινα ήταν καλύτερα για κτηνοτροφία. Όταν ήρθε η δική μου οικογένεια είχαν έρθει μαζί μας παραπάνω από 30 οικογένειες. Οι Φουρκιώτες ήμασταν καμιά 30αριά χώρια και από το Γραμματικό ήρθαν και άλλοι. Εμείς με τον ανταρτοπόλεμο φύγαμε και βρεθήκαμε στη Θεσσαλονίκη για 6-7 χρόνια και μετά ήρθαμε εδώ. Ήρθαμε εδώ γιατί είχαν μαζευτεί όλοι οι δικοί μας, οι συγγενείς στη Κρύα Βρύση.

3) Όλοι οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Όχι. Είναι οι Βλάχοι Ηπειρώτες, είναι οι άλλοι από το Ντένισκο. Έχει πολλές φυλές. Από την Ήπειρο είναι συνήθως από τη Κόνιτσα, Ιωάννινα, Φούρκα.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Υπάρχουν πολλοί Πόντιοι, Τουρκόφωνοι, Ντόπιοι. Περισσότερο αυτές οι φυλές είναι.

5) Όταν οι Βλάχοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Τότε στη Κρύα Βρύση υπήρχε μεγάλη φτώχεια. Δρόμους δεν είχε γιατί ήταν βάλτος. Είχε ελονοσία πολύ. Όλοι οι Βλάχοι μιλούσαν ελληνικά. Εγώ είμαι 75 χρονών και πήγα σχολείο εδώ στη Κρύα Βρύση. Με τις άλλες φυλές δεν υπήρχαν σχετικά προβλήματα αλλά και ούτε πολλές σχέσεις. Ατομικά ο ένας με τον άλλον μπορεί να είχαν καμία διαφορά. Τότε ήταν αυστηρά τα πράγματα.

Μικτοί γάμοι δεν γινόντουσαν. Ο καθένας έπρεπε να πάρει από τη φυλή του. Άρχισαν από τη δεκαετία του '60 να ανακατεύονται οι φυλές. Όσο άρχισαν στα σχολεία και πήγαιναν ξανοίχτηκαν. Τώρα δεν υπάρχουν προβλήματα μεταξύ των φυλών ούτε στερεότυπα.

6)Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη βλάχικη διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Ναι εμείς τα μιλάμε. Τα παιδιά τα καταλαβαίνουν όλα αλλά δεν τα μιλάνε επειδή συναναστρέφονται με Πόντιους, Ντόπιους. Και στα παιδιά τους τώρα μιλάνε ελληνικά. Μπορούν να μιλήσουν, δηλαδή αν βρεθούν 5 Βλάχοι μαζί μιλάνε βλάχικα αλλά συνήθως έξω μιλάνε ελληνικά.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Όχι τέτοιο πράγμα δεν είχαμε. Ούτε και οι άλλες φυλές. Για τους Ντόπιους πολύ παλιά πήγανε να κάνουν λόγω της Βουλγαρίας. Την βλάχικη γλώσσα δεν την απαγόρευσε κανείς γιατί όλοι οι μεγάλοι που ήταν στις κυβερνήσεις οι περισσότεροι ήταν Βλάχοι όπως ήταν ο Αβέρωφ, ο Τσιτσίκης, ο Σαμαράς και πολλοί άλλοι.

8)Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Σιγά σιγά από ότι βλέπουμε θα χαθεί γιατί οι νέοι δεν τα μιλάνε πολύ. Αυτοί που είναι τώρα 20άρηδες δεν μιλάνε μεταξύ τους.

9)Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Βλάχοι της Κρύας Βρύσης)

Και κρατάνε και δε κρατάνε. Έχουμε τους συλλόγους αλλά δεν έχουν τη δράση που είχαν στις αρχές. Έχει συμμετοχή αλλά πολύ λίγη. Ένα έθιμο που κρατάμε είναι στο γάμο με το φλάμπουρο. Πριν μια βδομάδα κάνουμε το φλάμπουρο. Όταν έρχονται να πάρουν τη νύφη ο γαμπρός έρχεται με χορούς και με το φλάμπουρο. Βάζουν το φλάμπουρο πάνω στο σπίτι και ο κουμπάρος άμα δεν πληρώσει δεν το παίρνει το φλάμπουρο. Άμα είναι Βλάχος ο γαμπρός θα το κάνει αυτό.

3.3) ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΝΤΟΠΙΩΝ

Συνέντευξη 1

1) Όνομα: Β. Κ, 81 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Ντόπιοι στην Κρύα Βρύση;

Είμαι ντόπιος. Γέννημα θρέμμα είμαστε Μακεδόνες. Η μαμά μου ήταν από τα Εσώβαλτα και ο μπαμπάς μου από τη Κρύα Βρύση. Ο μπαμπάς μου εδώ γεννήθηκε. Ήταν και άλλοι Ντόπιοι εδώ και μετά ήρθαν και άλλοι. Ο παππούς μου πρέπει να ήταν από εδώ ντόπιος καθαρός. Ήρθαν οι Βούλγαροι και πολεμούσαν με τους Έλληνες και είχαν καλύβες από τη μία οι Έλληνες και από την άλλη οι Βούλγαροι.

3) Όλοι οι Ντόπιοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Είναι από διάφορα μέρη. Από Κοπανό, Αγγελοχώρι ανακατωμένοι αλλά ντόπιοι από εδώ ήταν πολύ λίγοι.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Υπάρχουν πολλές φυλές όπως Πόντιοι, Βλάχοι, Τουρκόφωνοι. Αυτοί πρέπει να ήρθαν το '22 ο ένας πίσω από τον άλλον οι Πόντιοι. Οι Βλάχοι ήρθαν από την Ήπειρο και είναι Αρβανιτόβλαχοι.

5) Όταν οι Ντόπιοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Μιλούσαν ντόπικα αλλά τώρα σταματήσε αυτή η γενιά να τα μιλάει. Εμείς μείναμε οι τελευταίοι που μιλάμε. Οι Ντόπιοι μιλούσαν ντόπικα, οι Βλάχοι βλάχικα αλλά μπορούσαν να μιλήσουν και ελληνικά. Οι Τουρκόφωνοι ξέρανε τούρκικα και όχι ελληνικά. Οι Ντόπιοι και οι Βλάχοι είχαν προβλήματα με τους Τουρκόφωνους και τους Πόντιους. Το πρόβλημα ήταν ότι έλεγαν αυτός είναι Βλάχος αυτός είναι Βούλγαρος. Τους Ντόπιους τους έλεγαν Βούλγαρους. Τους είχαν σε χαμηλή τάξη οι Πόντιοι. Κοιτάζαμε τη δουλειά μας, δεν ήμασταν επαναστάτες ενώ οι Πόντιοι ήταν πιο

επαναστάτες. Ζούσαμε φτωχικά αλλά καλά. Είχαμε καλαμπόκι,κυνήγι,ψάρεμα,πάπιες,αγριόπαπιες. Ο παππούς μου ήταν Μακεδονομάχος με τον Μπόνα Γιώτα. Ήταν στα μυστικά του βάλτου με τον Παύλο Μελά και τον Καπετάν Άγρα. Δεν ήξερε πολύ τα ελληνικά και αυτός τους μιλούσε στα ντόπικα.

6)Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη ντόπικη διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Πως δεν μπορώ. Η μητρική μου γλώσσα είναι ντόπικα. Μετά από 8 χρόνια έμαθα εγώ τα ελληνικά. Εδώ μέχρι πρόπερσι ντόπικα μιλούσαν. Τα παιδιά και τα εγγόνια δεν τα μιλάνε γιατί δεν την έχουν ανάγκη.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Όχι. Προτού πολλά χρόνια μέχρι ρετσινόλαδο τους έδιναν στη Βέροια, Μακροχώρι, Σταυρός. Τους απαγόρεψαν τη γλώσσα και την έκοψαν. Το έκαναν αυτό γιατί λέγανε ότι είναι βουλγαρική γλώσσα, την υποτιμούσαν. Εδώ στη Κρύα Βρύση δεν δώσανε τέτοια πράγματα προς τη Βέροια έδωσαν.

8)Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Αν θα πεθάνουν οι γέροι δεν θα μιλάνε. Σταμάτησαν πλέον δεν μιλάει κανένας εδώ. Εγώ παραδέχομαι τους Βλάχους που δεν σταματάνε τη γλώσσα και καλά κάνουν.

9)Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Ντόπιοι της Κρύας Βρύσης)

Ναι όλα τα κρατάνε. Γίνονται χοροί μέσω των πολιτιστικών συλλόγων. Έχουν το “Κόλντε Μπάμπω” που το κάνουν εδώ και είναι ιερό και έρχονται και Πόντιοι.

Συνέντευξη 2

1) Όνομα: Κ. Α,83

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και πότε και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Ντόπιοι στην Κρύα Βρύση;

Είμαι γέννημα θρέμμα Ντόπιος από εδώ. Ο παππούς μου ήρθε από τον Άγιο Λουκά. Έκανε ένα σπίτι με τον μπάρμπα Δέλλιο. Ιδρυτές της Κρύας Βρύσης ήταν αυτοί οι δυο και μετά ήρθαν οι υπόλοιποι Τουτζαραίοι, Μποζιναίοι άλλοι ήρθαν από την Επισκοπή, άλλοι ήρθαν από το Μαυροβούνι αλλά ιδρυτής ήταν ο παππούς μου που είχε 20 στρέμματα οικόπεδο. Η μητέρα μου ήταν από τον Άη Γιώργη. Πήγα φαντάρος το '57 και ήρθε μια γυναίκα από την Τουρκία με δύο Τούρκους και μας είπε που είχε ο Μπόνα Γιώτας τη καλύβα. Είχε λίρες αλλά τις βγάλανε οι Βεροιώτες. Ο Μπόνα Γιώτας έπιανε τους πλούσιους και τους ζητούσε 2 κιλά λίρες και τα μοίραζε στους φτωχούς. Από εδώ μέχρι την Αλεξάνδρεια ήταν όλο λίμνη. Μόνο ο Άγιος Νικόλας ήταν στο ύψωμα. Εκεί χτυπούσε το νερό αλλά δεν έμπαινε μέσα στο εκκλησάκι. Και οι ψαράδες όλο εκεί αράζανε. Ήρθε πλημμύρα το '35 ένα μέτρο νερό. Οι Βλάχοι θα πνιγόντουσαν. Τους Βλάχους τους ρήμαξε το νερό. Είχαμε και ελονοσία τότε και πέθανε πολύς κόσμος. Η γυναίκα μου είναι από τα Καλύβια. Εγώ παντρεύτηκα το '61 και έχω ένα αγόρι 52 ετών και ένα κορίτσι 54. Εμείς με τα καπνά ασχοληθήκαμε μετά. Άφησε χωράφια ο παππούς όταν έφυγε αλλά δεν είχε μυαλό να πάρει το κτήμα 800 στρέμματα. Τους λέει ο Τούρκος πάρτε το και σιγά σιγά θα μου τα δίνετε τα λεφτά αλλά ο παππούς μου δεν ήθελε. Ήρθαν οι Δεμερτζαίοι από τη Ρωσία και το πήραν. Και η Τουρκάλα λέει στο παππού στα τούρκικα γιατί ο παππούς δεν ήξερε ελληνικά και ήξερε και ντόπικα. Φέρανε μετά μια φαγάνα με ένα μεγάλο φορτηγό για να αποξηράνουν τη λίμνη και αυτοί δεν το πίστευαν. Και ξεκινάνε και κάνουν το Λουδία από το Ζερβοχώρι και καταλήγει στη θάλασσα. Μέσα σε δυο χρόνια εξαφανίστηκε η λίμνη. Τότε το έμαθαν οι Κατερινιώτες και από την Άψαλο και ήρθαν εδώ γιατί υπήρχαν χωράφια. Είπαν τους λίγους γηγενείς πρώτα αν θέλουν από το αγρόκτημα ή από τον βάλτο χωράφια. Και ήρθαν οι Κατερινιώτες (Τελλίδης, Τελλιανίδης, Παπαδόπουλος) και πήραν ο καθένας από 50 στρέμματα. Αυτοί πήραν τα καλύτερα χωράφια. Ο παππούς έφυγε από τον Άγιο Λουκά και τα παιδιά του γεννήθηκαν το 1900. Ο παππούς πρέπει να ήρθε το 1885. Όταν ήρθε ο παππούς μου δεν υπήρχαν άλλοι εδώ. Ήταν ο ιδρυτής μαζί με τον μπάρμπα Δέλλιο. Αυτές οι δύο οικογένειες ήταν. Και μετά άρχισαν να έρχονται. Μετά ήρθαν οι Μποζιναίοι από Επισκοπή, οι Τουτζαραίοι από το Μαυροβούνι και μετά άρχισαν οι Βλάχοι σιγά σιγά από τη Πρέσπα αυτοί είδαν τσαϊρια μπόλικά προς τη Πρίσνα. Οι Κατζαραίοι πρέπει να ήρθαν το '30 ακόμα ήταν οι λίμνη. Για

αυτό και ο Κακαράτζας έχει πολλά χωράφια. Η ζωή ήταν πολύ φτωχική. Ξεχασμένοι από θεό και από λαό. Του πατέρα μου ο πατέρας ήρθε το '30 εδώ. Όταν ήρθε ο Πούλιος 28 ντόπιοι σκοτώθηκαν από τους Τουρκόφωνους.

3) Όλοι οι Ντόπιοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Ντόπιοι, Πόντιοι, Θρακιώτες, Βλάχοι, Σαρακατσάνοι, Κατερινιώτες, Αψαλιώτες. Πρώτα ήταν οι γηγενείς εδώ και μετά ήρθαν οι Βλάχοι οι οποίοι πρέπει να ήρθαν γύρω στο '30. Μετά έμαθαν οι Αψαλιώτες και οι Κατερινιώτες ότι αποξηράνθηκε η λίμνη και άρχισαν να έρχονται.

5) Όταν οι Ντόπιοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Όλοι μιλούσαν στη γλώσσα τους. Εδώ στη γειτονιά μας μένουν κάποιοι Αψαλιώτες και Κατερινιώτες και είναι καλοί άνθρωποι, περάσαμε καλά, γνωριστήκαμε μαζί τους και μιλούσαμε ελληνικά με τα παιδιά. Όταν βρισκόντουσαν μόνο Ντόπιοι μεταξύ τους μιλούσαν ντόπικα. Και όταν ήρθαν οι Πόντιοι ποντιακά μιλούσαν. Η ζωή ήταν πολύ δύσκολη. Όσοι είχαν αγελάδες, άλογα ζούσαν πολύ καλά. Υπήρχαν άνθρωποι που δεν είχαν να φάνε τίποτα. Αλλά ο παππούς ήταν τόσο καλός που τους έδινε να φάνε. Τότε δεν υπήρχαν προβλήματα μεταξύ των φυλών όπως και τώρα. Αλλά στη ζωή τότε ήταν καλύτερα. Τώρα δουλεύουμε και δεν μπορούμε να ζήσουμε. Αν ήμασταν οικονομικά καλά εγώ που είμαι 83 χρονών δεν θα δούλευα.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το ντόπικο ιδίωμα; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Εμείς μιλάμε ντόπικα όπως και τα παιδιά μου. Δεν μιλούσαμε μέσα στο σπίτι αλλά όσο να πεις τα μιλάνε. Πήγε το εγγόνι μου στη Βουλγαρία και μπορούσε να μιλήσει λίγο και να συνεννοηθεί.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Δεν υπήρχε ποτέ απαγόρευση να μιλάνε τη γλώσσα αλλά εκείνα τα χρόνια πολλά χρόνια πίσω μόνο

ένα παράπονο είχαμε. Όταν η αστυνομία ερχόταν και έλεγε ότι πρέπει να πάει στα γύφτικα αυτό μας κακοφαινότανε. Η λέξη γύφτικα εγώ ξέρω ότι είναι αυτοί που μένουν σε αντίσκοινα. Τον άλλον πως τον λες με χωράφια, με σπίτια, με ζώα και τον αποκαλείς και γύφτο αλλά τώρα ξανοίχτηκαν. Πριν 30-40 χρόνια αυτό υπήρχε. Τα λένε εντόπικα τώρα. Πάντως οι εντόπιοι πριν μερικά χρόνια υπέφεραν λιγάκι. Εγώ έχω παράπονο από τη Κυβέρνηση Καραμανλή. Ξεκίνησα στα 63 να πάω στη Γερμανία και μου λένε δεν μπορείς να πας γιατί ο πατέρας σου ήταν στα ανταρτικά ενώ μας είχε αφήσει από 5 χρονών. Και μετά με τον Παπανδρέου μπόρεσα να πάω.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Τα ντόπικα τα μιλάμε. Είναι η μητρική μας γλώσσα. Οι νέοι δεν τα μιλάνε. Μιλάνε ελληνικά. Ο γιος μου μπορεί να συνεννοηθεί και η κόρη μου αλλά βλέπω κάτι παιδιά 10-15 χρονών δεν ξέρουν ντόπικα. Η μητρική γλώσσα δεν πρέπει να ξεχνιέται.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Ντόπιοι της Κρύας Βρύσης)

Τις κρατάνε. Το Κόλντε το κρατάμε. Χορό, κόλντε, σούρβα. Αλλά είναι ότι τα μικρά παιδιά δεν γυρίζουν τώρα με τσατάλα να καρφώνει κρέας πάνω. Το Κόλντε το κάνουνε και τα μικρά παιδιά. Η σούρβα κοντεύει να σβήσει. Την σούρβα τη κάνουμε τη Πρωτοχρονιά. Ξημερώνει 23 του μηνός είναι το Κόλντε. Και στη σούρβα άλλοι ανάβουν φωτιές με τη διαφορά ότι εκεί έχεις μια τσατάλα και περνούσαμε κρέατα.

Συνέντευξη 3

1) Όνομα: Κ. Θ, 84 ετών.

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Ντόπιοι στην Κρύα Βρύση;

Είμαι ντόπιος. Η οικογένειά μου ήρθε από τον Αη Γιώργη Νομό Ημαθίας. Ήρθαν το '36-'37. Εγώ όταν ήρθαμε πήγαινα νήπια. Υπήρχαν και άλλες φυλές όταν ήρθαν οι δικοί μου. Ήταν οι Βλάχοι λίγες οικογένειες. Επειδή ερχόντουσαν από το βουνό και υπήρχε εδώ η ελονοσία σε μια βδομάδα-

δυο η καμπάνα χτυπούσε. Ήταν πολύ δύσκολο για τους Βλάχους αλλά εμείς είχαμε συνηθίσει εδώ στο κάμπο και δεν είχαμε ανάγκη. Μετά άρχισαν να έρχονται οι Πόντιοι το '22-'24 και οι Αψαλιώτες, οι Πεσαλίδες. Εδώ ήρθε η οικογένειά μου γιατί ήταν τρεις οικογένειες. Ο αδερφός μου ο μεγάλος ήρθε παντρεύτηκε εδώ. Και άρχισαν να έρχονται εδώ. Ο Δέλλιος ήταν ο πρώτος εδώ. Είχε 150 αγελάδια και 200 άλογα δεν ήξερε τι είχε.

3) Όλοι οι Ντόπιοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Άρχισαν να έρχονται μετά από την Επισκοπή, οι Μουζελέοι, από το Λιποχώρι, τη Πετριά, Ντόπιοι από διάφορα χωριά. Μετά τη δική μου οικογένεια ήρθαν όλοι οι Ντόπιοι.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Πολλές φυλές. Οι Αψαλιώτες, οι Κατερινιώτες, οι Νεαζωλήδες που πήρανε κλήρους, Βλάχοι, Πόντιοι, Τουρκόφωνοι, Τρακατρούκηδες,

5) Όταν οι Βλάχοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Όλες οι φυλές μιλούσαν ελληνικά και μπορούσαν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Η συμβίωση ήταν καλή. Πολύ ησυχία. Πηγαίναμε από σπίτι σε σπίτι. Καλά χρόνια. Τα περάσαμε καλά εμείς. Δεν υπήρχε κάποιο πρόβλημα μεταξύ των φυλών. Η ζωή ήταν φτωχική : σιτάρι, καλαμπόκι, φασόλια.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη ντόπικη διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Ναι αφού οι γονείς μου ήταν Ντόπιοι και μιλούσαν ντόπικα. Τα παιδιά μου μπορούν να μιλήσουν ντόπικα και τα εγγόνια μπορούν να μιλήσουν λίγο.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Δεν υπήρχε κάποια απαγόρευση από το κράτος να μην μιλάνε ντόπικα αλλά πιο πολύ μιλούσαν ελληνικά.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Πρέπει να διατηρηθούν αλλά είναι δύσκολο γιατί η νέα γενιά δεν μιλάει πλέον τη γλώσσα.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης)

Βεβαίως. Έχουμε κάνει το πολιτιστικό σύλλογο “Μακεδόνες”. Ένα έθιμο που κάνουμε είναι το “Κόλντε Μπάμπω” το οποίο το κάνουμε στις 23 Δεκεμβρίου. Τα έθιμα τα κρατάμε.

Συνέντευξη 4

1) Όνομα: Δ. Μ., 78 χρονών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Ντόπιοι στην Κρύα Βρύση;

Είμαι Ντόπια. Ο μπαμπάς μου ήταν Κρυαβρυσιώτης και η μαμά μου ήταν από τη Νάουσα. Ο μπαμπάς μου είχε πάει σόγαμπρος στη Νάουσα και εγώ μικρή ορφάνεψα ούτε μαμά ούτε μπαμπά γνώρισα. Ήμουν 3 χρονών όταν οι Αλβανοί σκότωσαν τον μπαμπά μου. Και εδώ στην Κρύα Βρύση με πήρε του μπαμπά μου ο αδερφός. Εδώ με μεγάλωσε αυτός και εδώ παντρεύτηκα.

3) Όλοι οι Ντόπιοι της Κρύας Βρύσης προέρχονται από το ίδιο μέρος;

Δεν ξέρω από που προέρχονται οι άλλοι.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Έχει από όλες τις φυλές. Έχει Βλάχους, πόντιους, ρωσοπόντιους, τουρκόφωνους, έχει από όλα. Τώρα ήρθαν και οι Αλβανοί. Όταν ήρθα εγώ ήταν και οι άλλες φυλές εδώ.

5) Όταν οι Βλάχοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Ο καθένας μιλούσε τη γλώσσα του. Μεταξύ τους όμως μιλούσαν ελληνικά. Όλοι μπορούσαν να μιλήσουν. Προβλήματα είχαμε με τους Αλβανούς όταν ήρθαν. Φοβόμασταν να πάμε στο κτήμα γιατί σκοτώνανε. Με τους Πόντιους μεγάλωσα και είναι πολύ καλοί άνθρωποι. Την αγάπη και στοργή που γνώρισα από τους Πόντιους δεν έχω γνωρίσει από κανέναν άλλον. Υπήρχε μεγάλη φτώχεια τότε. Όλοι δουλεύαμε στο κτήμα του Δεμερτζή και όταν άνοιξε η Γερμανία τους δρόμους όλοι τότε ξεσηκώθηκαν να πάνε στην Γερμανία.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη ντόπικη διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν).

Ναι τα έμαθα από το θείο μου γιατί μιλούσαμε ντόπικα. Τα παιδιά μου τα καταλαβαίνουν αλλά δεν τα μιλάνε γιατί τους μιλούσαμε ελληνικά και έτσι έμαθαν.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Πάντα μιλούσαν ελεύθερα τη γλώσσα. Δεν τους την απαγόρευσε κανείς.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Όχι. Αφού μόνο εμείς μιλάμε. Οι νέοι δεν μιλάνε αφού τους μιλούσαμε ελληνικά.

9) Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης)

Βέβαια τις κρατάμε. Έχουμε το “Κόλντε μπάμπω”.

Συνέντευξη 5

1) Όνομα: Β. Π, 49 ετών

2) Ποια είναι η καταγωγή σας; Από ποια περιοχή ήρθε η οικογένειά σας στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε εγκαταστάθηκαν γενικότερα οι Ντόπιοι στην Κρύα Βρύση;

Είμαι ντόπια. Στην Κρύα Βρύση ήρθα όταν παντρεύτηκα.

3) Όλοι οι Ντόπιοι της Κρύας Βρύσης ήταν εγκατεστημένοι πάντα εδώ ή ήρθαν και από άλλα μέρη;

Όχι. Έχει από διάφορα μέρη από τα γύρω χωριά. Εσώβαλτα, Επισκοπή, Ακρολίμνη κ.α. γιατί στην αρχή είχε τους γηγενείς ντόπιους εδώ αλλά οι περισσότεροι ντόπιοι ήρθαν αργότερα.

4) Τι άλλες φυλές υπάρχουν στη Κρύα Βρύση και αν γνωρίζετε πότε ήρθαν περίπου;

Οι Πόντιοι και οι Τουρκόφωνοι ήρθαν το '22. Οι Βλάχοι ήρθαν πριν από τον 2ο Παγκόσμιο πόλεμο και είναι Αρβανιτόβλαχοι.

5) Όταν οι Βλάχοι έμειναν στη Κρύα Βρύση πως επικοινωνούσαν με τις άλλες φυλές; (σε τι γλώσσα) και επίσης η συμβίωση με όλες τις φυλές ήταν καλή; Πώς ήταν τότε και πώς τώρα;

Όπως σε κάθε γλώσσα υπάρχουν δάνειες λέξεις από άλλη γλώσσα έτσι και σε κάθε διάλεκτο υπάρχουν λέξεις κοινές με άλλες διαλέκτους. Επομένως θα είχαν αρκετά κοινά στοιχεία- λέξεις για να συνεννοηθούν αν δεν γνώριζαν ελληνικά. Τη σημερινή εποχή η συμβίωση είναι αρμονική γιατί γίνονται και γάμοι ανάμεσα στις διάφορες φυλές. Στα παλιότερα χρόνια όμως η κάθε φυλή ήταν πιο απομονωμένη από τις άλλες. Πάντα προσπαθούσαν να παντρεύονται από τη φυλή τους. Πολύ σπάνια θα διάλεγαν το ταίρι τους από άλλη φυλή. Αυτό οφείλεται στο ότι οι ντόπιοι ήταν πιο βολικοί άνθρωποι και είχαν καλές σχέσεις και με τους πόντιους και με τους Βλάχους ενώ αυτοί οι δύο μεταξύ τους ήταν πιο άγριοι στις σχέσεις τους.

6) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη ντόπικη διάλεκτο; (και τα παιδιά σας, αν έχετε, αν τη γνωρίζουν)

Να μιλάω δεν ξέρω καλά αλλά όταν ακούω τα καταλαβαίνω. Γιατί εμείς τα παιδιά δεν ασχολούμασταν τόσο πολύ και έξω μιλούσαμε ελληνικά, στο σπίτι όμως οι μεγαλύτερες ηλικίες μιλούσαν ντόπικα. Τα παιδιά μου δεν ξέρουν να μιλάνε γιατί ο σύζυγός μου δεν είναι ντόπιος και εμείς δεν μιλάμε ούτε ντόπικα ούτε βλάχικα που ξέρει ο άντρας μου.

7) Μπορούσαν να μιλήσουν πάντα ελεύθερα τη γλώσσα ή υπήρχε κάποια απαγόρευση από το ελληνικό κράτος;

Αυτό το έχω ακούσει ότι είχαν απαγορέψει στους ντόπιους να μιλάνε τη γλώσσα γιατί είναι στα σύνορα με τη Βουλγαρία φοβόντουσαν μήπως υπάρχουν “επεισόδια” και το εκμεταλλευτούν οι Βούλγαροι εναντίον της Ελλάδας. Δεν ήταν σωστό αυτό που έκαναν γιατί όποιος έχει συνείδηση δεν τον καθοδηγεί η γλώσσα αλλά η συνείδησή του.

8) Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί αυτή η παράδοση και η διάλεκτος;

Δεν γνωρίζω αλλά από τη στιγμή που τα νεαρότερα παιδιά δεν ξέρουν τη γλώσσα εννοείται ότι θα

εξαφανιστεί. Το μόνο παρήγορο είναι ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτές οι γλώσσες για συνεννόηση με γειτονικούς λαούς οπότε μπορεί και να μην εξαφανιστεί τελείως.

9)Οι άνθρωποι κρατάνε τις παραδόσεις στη Κρύα Βρύση και πως; (αν μπορείτε πείτε και ένα έθιμο που διατηρούν οι Πόντιοι της Κρύας Βρύσης)

Ένα χαρακτηριστικό έθιμο που το έχουν όλοι οι ντόπιοι είναι το “Κόλιντα μπάμπω” που το κάνουν τα Χριστούγεννα. Ανάβουν τις φωτιές και μαζεύεται ο κόσμος εκεί και χορεύουν και τρώνε.

3.4) Συμπεράσματα συνεντεύξεων

Η Κρύα Βρύση αποτελείται από ένα μείγμα φυλών. Έχουν υπάρξει πολλά μεταναστευτικά κύματα σε διάφορες χρονικές περιόδους μέχρι να ομογενοποιηθεί η περιοχή και να καταλήξει στη μορφή που έχει σήμερα. Οι τρεις κυρίαρχες φυλές τις οποίες ερεύνησα και αποτελούν και τη πλειοψηφία του πληθυσμού της Κρύας Βρύσης είναι οι Πόντιοι, οι Βλάχοι και οι ντόπιοι. Βέβαια, το ποντιακό στοιχείο υπερισχύει σε σχέση με τις άλλες δύο φυλές αλλά όχι σε μεγάλο βαθμό από τους Βλάχους που είναι λίγο λιγότεροι από τους πόντιους αλλά και οι γηγενείς ντόπιοι που αποτελούν τη μικρότερη πληθυσμιακή ομάδα συγκριτικά με τις δύο πρώτες φυλές. Ωστόσο στη σύνθεση του πληθυσμού περιλαμβάνονται σε μικρότερη κλίμακα, εκτός από τις κυρίαρχες φυλές, οι Σαρακατσάνοι, οι Θρακιώτες, οι Μικρασιάτες, οι Τουρκόφωνοι, οι ρωσοπρόσφυγες, οι τρακατρούκηδες και λίγοι κρητικοί. Είναι γεγονός ότι όσον αφορά τις τρεις επικρατέστερες φυλές δεν προέρχονται όλοι από το ίδιο μέρος. Οι Βλάχοι στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι κυρίως Ηπειρώτες και πιο συγκεκριμένα από την περιοχή των Ιωαννίνων, Κόνιτσα, Φούρκα, Παραμυθιά, Σαμαρίνα, Βοβούσα, Δυτικά και Ανατολικά Ζαγόρια, Ηγουμενίτσα, Γραμματικό ενώ υπάρχουν και βλάχοι από τη Πρέσπα που οι περισσότεροι εγκατέλειψαν τη περιοχή και εγκαταστάθηκαν στη Φλώρινα γιατί τους υποσχέθηκαν χωράφια, σπίτια κ.τ.λ, την Αετομηλίτσα (Ντένισκο) αλλά και τα Μεγάλα Λιβάδια Πάϊκου. Οι πόντιοι προέρχονται από διάφορα μέρη του Πόντου όπως Τραπεζούντα, Κερασούντα, Οινόη, Όφι, Σαμψούντα, Ακ νταγ ματέν, Ορντού, Προύσα, Φάλτατσα, Μπάφρα, Σινώπη αλλά υπάρχουν και οι τουρκόφωνοι και πόντιοι ρωσοπρόσφυγες και μικρασιάτες. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών ήρθε στη Κρύα Βρύση από τον Άη Γιώργη Γρεβενών και την Κιβωτό Γρεβενών. Υπάρχουν όμως και λίγες οικογένειες προερχόμενες από το Λιτόχωρο, τις Σέρρες και βέβαια υπάρχουν οι Αψαλιώτες, οι Κατερινιώτες και οι Νεαζωλήδες. Στην περίπτωση των ντόπιων υπάρχουν ελάχιστοι που έχουν καθαρή καταγωγή από τη Κρύα Βρύση. Έχουν έρθει από τα γύρω χωριά τον Άγιο Λουκά, τα Εσώβαλα, Επισκοπή, Μαυροβούνι, Κοπανό, Αγγελοχώρι, Αη Γιώργη, Λιποχώρι και Πετριά.

Όπως προανέφερα υπήρχαν διάφορες μετακινήσεις ανά διαστήματα. Οι πρώτοι ντόπιοι γηγενείς προφανώς ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της Κρύας Βρύσης και φαίνεται ότι κατοίκησαν στη Κρύα Βρύση ήδη από το 1885 ενώ την ίδια περίοδο περίπου το 1890-1900 εγκαταστάθηκαν και οι πρώτοι Βλάχοι που κάποιοι από αυτούς ερχόντουσαν σαν τσομπαναράιοι και ξαναέφευγαν καθώς οι κτηνοτρόφοι δεν έμεναν στο ίδιο μέρος. Βλάχοι ήρθαν επίσης και το 1918. Σύμφωνα με μια άποψη στη Κρύα Βρύση βρισκόταν ο Αμπντούλ μπέης και υπήρχαν 20 σπίτια στα οποία έμεναν Τούρκοι

για να βοηθάνε τον μπέη στα χωράφια όμως το 1909 τους μετέφεραν στη Θράκη και τοποθέτησαν ντόπιους γηγενείς στη θέση τους, οι οποίοι ερχόντουσαν εδώ για ψάρεμα, γιατί ο μπέης χρειαζόταν εργατικά χέρια. Οπότε στην αρχή υπήρχαν 18 οικογένειες γηγενών. Πριν έρθουν οι πρώτοι πόντιοι λοιπόν ζούσαν στη Κρύα Βρύση οι οικογένειες γηγενών ντόπιων και όχι περισσότερες από 10-12 οικογένειες Βλάχων. Οι πρώτοι πόντιοι λοιπόν έφτασαν στη Κρύα Βρύση το 1926-27 και ο αριθμός τους ανερχόταν σε 40 οικογένειες από τον Άη Γιώργη Γρεβενών. Αυτοί οι πόντιοι ήταν Ορδουλούδες από την περιοχή της Ορντού. Μαζί τους έφτασαν και 4-5 οικογένειες Βλάχων. Ακολούθησαν και άλλες μετακινήσεις καθώς το 1929 ήρθαν πόντιοι και από τη Κιβωτό Γρεβενών. Το 1932-33 έχουμε και άλλη μετακίνηση ποντίων στη Κρύα Βρύση που έχουν την ιδιαίτερη καταγωγή τους από την Οινόη του Πόντου ενώ το 1936-38 κατέφθασε ένα μεγάλο κύμα από Νεαζωλήδες, Αψαλιώτες, Κατερινιώτες αλλά και Βλάχων και ντόπιων αφού τότε πραγματοποιήθηκε ο αναδασμός της γης μετά την αποξήρανση της λίμνης το '36. Στη συνέχεια ακολούθησε η άφιξη ποντίων από το Ακ νταγ ματέν το 1940 και μιας οικογένειας ρωσοπρόσφυγων το 1941-42 και τέλος το 1945 ήρθαν Οφλίδες Πόντιοι από την περιοχή του Όφι. Η πλειοψηφία των Βλάχων πλην κάποιων εξαιρέσεων που προανέφερα ήρθαν τις δεκαετίες 1930-40-50-60 αλλά και οι ντόπιοι το μεγαλύτερο μέρος τους ήρθε μετά το 1936-37. Το 1947 ήρθαν παραπάνω από 30 οικογένειες Βλάχων ενώ ακόμα και μέχρι το '80 ήρθαν 4-5 οικογένειες ρωσοπρόσφυγων αλλά και λίγοι Βλάχοι.

Οι λόγοι που όλες αυτές οι φυλές επέλεξαν τη Κρύα Βρύση για τη μόνιμη εγκατάστασή τους είναι πολλοί. Η κυριότερη αιτία όμως είναι εξαιτίας των αγροτεμαχίων μετά την αποξήρανση της λίμνης το 1936. Κάποιοι είχαν τους δικούς τους κλήρους εκεί στις δικές τους περιοχές αλλά παρ' όλα αυτά άφησαν τις περιουσίες τους και ήρθαν εδώ γιατί τα χωράφια ήταν εύφορα και τους δόθηκαν περισσότερα στρέμματα. Κάποιοι άλλοι ήρθαν γιατί είχαν συγγενικά πρόσωπα στη Κρύα Βρύση. Δηλαδή μες στους ξένους προτίμησαν ένα οικείο και γνωστό περιβάλλον όπου ζουν και πολλά άτομα της φυλής τους. Κάποιοι θεώρησαν κατάλληλο το έδαφος για το επάγγελμά τους και τους άρεσε η ατμόσφαιρα και το περιβάλλον που επικρατούσε στη Κρύα Βρύση. Το μεγαλύτερο όμως μέρος των σημερινών κατοίκων της Κρύας Βρύσης κατάλαβε ότι επωφελούνταν από τη διανομή των χωραφιών και έτσι ήρθε εδώ.

Η επιβίωση, η επικοινωνία αλλά και η συμβίωση εκείνη την εποχή ήταν δύσκολη από όλες τις απόψεις. Τότε επικρατούσε μεγάλη φτώχεια. Αυτά που διέθεταν όμως τους αρκούσαν για να περάσουν μια ωραία ζωή και χωρίς πολλά προβλήματα όπως σήμερα. Από πλευράς επικοινωνίας επίσης σε πολλές περιπτώσεις δεν είχε ιδιαίτερη επιτυχία. Σαφώς και το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων μπορούσε να χρησιμοποιήσει την ελληνική γλώσσα στις διάφορες συναναστροφές με τις άλλες φυλές οπωσδήποτε όμως η κάθε φυλή χρησιμοποιούσε τη δική της διάλεκτο στη

καθημερινότητά της. Όταν ήρθαν οι Βλάχοι εγκαταστάθηκαν στη μια άκρη του χωριού (ανατολικά) ενώ οι ντόπιοι και οι πόντιοι πήραν την άλλη άκρη του χωριού οπότε δεν υπήρχαν ιδιαίτερα στενές σχέσεις μεταξύ των φυλών για αυτό και δεν δημιουργούνταν κανένα πρόβλημα όσον αφορά την επικοινωνία τους. Στις λίγες επαφές όμως που είχαν τα πρώτα χρόνια υπήρχε μια δυσκολία γιατί υπήρχαν και μερικοί κάτοικοι οι οποίοι μιλούσαν μόνο κατά το ιδιαίτερο ιδίωμά τους. Και αναφέρομαι κυρίως στους τουρκόφωνους χωρίς να σημαίνει αυτό ότι όλα τα άτομα των φυλών μπορούσαν να μιλήσουν και ελληνικά εκτός από τη διάλεκτό τους. Η αναφορά στους τουρκόφωνους γίνεται γιατί μιλούσαν αποκλειστικά τούρκικα ή και λίγα ποντιακά. Με αυτούς η επικοινωνία ήταν αδύνατη και γινόταν μόνο μέσω τρίτων. Όσον αφορά τη συμβίωση τώρα δύο είναι οι απόψεις των ερωτηθέντων των συνεντεύξεων. Η πρώτη άποψη ισχυρίζεται ότι δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα και οι σχέσεις ήταν φιλικές ανάμεσα στις φυλές. Η συμβίωση ήταν ειρηνική. Υπάρχει και η άλλη άποψη η επικρατέστερη σύμφωνα με τα λεγόμενα των κατοίκων της περιοχής όπου είναι προφανές και ευκολονόητο ότι υπήρχαν συγκρούσεις, αντιπαλότητες, διαπληκτισμοί και φιλονικίες μεταξύ τους. Και αυτό γιατί εκείνες τις δύσκολες εποχές ο καθένας ενδιαφερόταν για την επιβίωσή του. Υπήρχε περισσότερο μια οξυτάτη σχέση μεταξύ Βλάχων και ποντίων. Οι Βλάχοι ήταν ως επί το πλείστον κτηνοτρόφοι τότε και επομένως είχαν και τα δικά τους πρόβατα. Οι πόντιοι αντίθετα ήταν γεωργοί. Πολλές φορές τα πρόβατα των Βλάχων χωρίς να το θέλουν έμπαιναν στα χωράφια των ποντίων και κατέστρεφαν τα σπαρτά και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία εντάσεων μεταξύ τους. Ο κυριότερος λόγος των αντιπαλοτήτων τους ήταν αυτός. Ένας άλλος εξίσου σημαντικός λόγος ήταν και τα χωράφια που δόθηκαν μετά την αποξήρανση. Οι Βλάχοι δηλαδή είχαν τεταμένες σχέσεις με τους Κατερινιώτες, τους Αψαλιώτες και τους Νεαζιώτες οι οποίοι πήραν τα καλύτερα χωράφια αλλά και με τους τουρκόφωνους εξαιτίας της γλώσσας τους αφού οι μνήμες υπό τον τουρκικό ζυγό ήταν ακόμα νωπές. Εκτός από αυτούς τους δύο λόγους που αναφέρω παραπάνω 1ον) για τα χωράφια και 2ον) για τις ζημιές των προβάτων των Βλάχων στα χωράφια των ποντίων υπήρχε και μια υποτίμηση σύμφωνα με μια άποψη από πλευράς των ποντίων προς τους Βλάχους και ιδιαίτερα τους ντόπιους τους οποίους αποκαλούσαν “Βούλγαρους” αλλά και “γύφτους” πολύ σπάνια. Υπήρχε ακόμα μια ιδιαίτερη αυστηρότητα στο θέμα του γάμου. Επιμειξίες δεν επιτρεπόντουσαν. Ούτε οι Βλάχοι έπαιρναν νύφη πόντια αλλά ούτε και οι πόντιοι έπαιρναν νύφη Βλάχα. Οι μικτοί γάμοι άρχισαν να συντελούνται μετά τη δεκαετία του 1960-70. Σιγά σιγά μέσα από την επαγγελματική και κοινωνική συναναστροφή και συνεργασία βελτιώθηκαν και γλύκαιναν οι σχέσεις μέχρι να φτάσουμε στη σημερινή εποχή που έχει ομογενοποιηθεί η περιοχή και δεν υπάρχει κανένα στερεότυπο ή φιλονικία μεταξύ τους αλλά υπάρχει μια σύμπνοια και το “Βλάχος”, “Πόντιος”, “Ντόπιος” έχει μείνει σαν διακοσμητικό στοιχείο χωρίς να είναι κάτι που μπορεί να τους χωρίσει και δεν υπάρχει καμία διάκριση πλέον και ιδιαίτερα στις νεότερες γενιές που κάνουν παρέα με άτομα από όλες τις φυλές και δεν τους αποτρέπει αυτό από το να

κάνουν παρέα με ένα άτομο και όταν πλέον ρωτάνε τι καταγωγή έχεις απαντάνε “Κρυαβρυσιώτης”.

Οι άνθρωποι μεγάλης ηλικίας είναι αυτονόητο ότι μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη διάλεκτο της φυλής τους καθώς στο σπίτι αλλά και στη καθημερινότητά τους επικοινωνούσαν είτε με τα ντόπικα, είτε με τα βλάχικα, είτε με τα ποντιακά κ.τ.λ. Κάποτε υπήρχε μια απαγόρευση από το κράτος να μην μιλάνε τα ντόπικα για να μην υπάρχει εκμετάλλευση από διάφορες πλευρές. Στη Κρύα Βρύση βέβαια δεν ήταν τόσο έντονη όσο στις γύρω περιοχές αλλά και όσο και στους τουρκόφωνους που τους έδιναν ρετσινόλαδο. Όλες τις φυλές προσπαθούσαν να τους μάθουν ελληνικά στο σχολείο για να εξαφανιστεί αυτή η διγλωσσία. Τα παιδιά τους μπορούν να μιλήσουν σύμφωνα με αυτό το ιδίωμα, τα περισσότερα τουλάχιστον, και ακόμη και να μην το μιλάνε το καταλαβαίνουν σε αντίθεση με τις μικρότερες ηλικίες που δεν μιλάνε σχεδόν καθόλου παρά μόνο ελληνικά αλλά πολλές φορές το καταλαβαίνουν. Όσο πάει χάνεται η παράδοση. Υπάρχουν κάποιοι που πιστεύουν ότι η παράδοση θα συνεχίσει να υπάρχει για πολλά χρόνια ακόμα καθώς υπάρχει κάποια δραστηριοποίηση και των παιδιών νεαρότερης ηλικίας και συγκεκριμένα μέσω των πολιτιστικών συλλόγων που υπάρχει συμμετοχή και ενδιαφέρον από τη πλευρά των νέων. Οι άνθρωποι στη Κρύα Βρύση κρατάνε τις παραδόσεις αναφορικά με τους πολιτιστικούς συλλόγους περισσότερο αλλά και με έθιμα γάμου και κηδείας που ακολουθούν ακόμα και με παραδοσιακά φαγητά και με διάφορα άλλα έθιμα. Για παράδειγμα οι ντόπιοι έχουν το γνωστό έθιμο “Κόλντε μπάμπω” που πραγματοποιείται στις 23 Δεκεμβρίου και συμμετέχουν άτομα από όλες τις φυλές όχι μόνο ντόπιοι αλλά και το έθιμο της “Σούρβας” που γινόταν τη Πρωτοχρονιά και είναι παρόμοιο έθιμο με το “Κόλντε μπάμπω”. Δηλαδή πολλοί ανάβουν φωτιές αλλά εδώ υπάρχει και η τσατάλα που καρφώνουν κρέατα. Το έθιμο αυτό κοντεύει να χαθεί. Οι πόντιοι τώρα έχουν το παρακάθ και φέτος ανήγειραν ένα ταφικό έθιμο όπου στρώνουν τραπέζι επάνω στο τάφο του νεκρού για να νιώσουν ότι συντρώνε μαζί με τους νεκρούς τους. Τέλος οι Βλάχοι έχουν το γνωστό έθιμο με το φλάμπουρο όπου μια βδομάδα πριν ράβεται το φλάμπουρο, ένα κέντημα πάνω σε μια ξύλινη κατασκευή σαν σημαία με τρία μήλα στην κορυφή του. Επίσης έχουν και το στιφάδο που κάνουν δύο μέρες πριν το γάμο. Γίνονται διάφορες χορευτικές εκδηλώσεις μέσω των πολιτιστικών συλλόγων και υπάρχει εντυπωσιακό ενδιαφέρον και συμμετοχή από όλα τα άτομα.

Βιβλιογραφία

1. Αμιτζόγλου Γ. Λ., *Δήμος Κρύας Βρύσης*, Θεσσαλονίκη 2009.
2. Βαϊνά Μ., *Θεωρητικό πλαίσιο Διδακτικής της Τοπικής Ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, Gutenberg, Αθήνα 1997.
3. Δαλακούρα Β., *Ρίζες Ελλήνων: Πόντιοι*, 2009.
4. Θεοδωρακάκης Μ., *Ρίζες Ελλήνων: Βλάχοι*, 2009.
5. ΚΕΜΟ, *Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2001.
6. Κολιαδήμου Α., Διατριβή: *Πρόσφυγες στο Νομό Πέλλας: 1912-1967*, ΑΠΘ 2014.
7. Κορναράκης Γεώργιος, Διατριβή: *Ο ρόλος της διδασκαλίας της τοπικής ιστορίας στην καλλιέργεια δημιουργικής σκέψης: εμπειρική ψυχολογική έρευνα σε μαθητές Γ' Γυμνασίου*, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2005.
8. Κουκούδης Α., *Οι μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων*, Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων και Μελετών, Θεσσαλονίκη 1999.
9. Κουκούδης Α., *Μελέτες για τους Βλάχους: Η Θεσσαλονίκη και οι Βλάχοι*, τόμος 1ος, εκδόσεις Ζητρός, Θεσσαλονίκη 2001.
10. Μιχαηλίδης Δ. Ιάκωβος, *Μετακινήσεις σλαβόφωνων πληθυσμών (1912-1930), ο πόλεμος των στατιστικών*, Κριτική 2003.
11. Μπαλτσιώτης Λ., *Κλειδιά και Αντικλειδιά: Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα*, ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2007.
12. Γεώργιος Ν. Νικολούδης, *Οι Έλληνες Σλαβόφωνοι στη Μακεδονία: Η ιστορία και το πρόβλημα της ταυτότητάς τους*, Ηρόδοτος 2002.
13. Δρούκα Ε. και Μπέζα Σ., Διατριβή: *Μελέτη σχετικά με την ιστορία και τον πολιτισμό των Βλάχων*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2004.
14. Νόττας Β. Και Σταθακόπουλος Π., *Κρύα Βρύση: Μαρτυρίες*, 1998.

15. Νυσταζοπούλου- Πελεκίδου Μ., *Οι Βαλκανικοί λαοί κατά τους μέσους χρόνους*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1992.
16. Γεώργιος Α. Ρουκάλης, *Ρίζες Ελλήνων: Μακεδόνες*, 2009.
17. Σωτηρίου Ν. Σ., *Οι Βλαχόφωνοι του Ευρωπαϊκού και Βαλκανικού χώρου*, Εκδόσεις: Πελασγός, Αθήνα 1998.
18. Φωτιάδης Κ., *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου*, Αθήνα (2004).
19. Χαραλαμπίδης Μ. Και Φωτιάδης Κ., *Πόντιοι: Δικαίωμα στη μνήμη*, γ' έκδοση, Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη (1991).
20. Χρήστου Π. Κ., *Αρωμούνοι: Μελέτες για την καταγωγή και την ιστορία τους*, Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 1996.

Ξένη Βιβλιογραφία

21. Michel B. (διεύθυνση), μετάφραση από γαλλικά: Λουκανίδου Ο. Και Τσιρκινίδης Δ., φιλολογική επιμέλεια: Βαμβακίδου Ι., *Η διασπορά του Ποντιακού Ελληνισμού*, Ηρόδοτος, 2000.
22. Jelavich B., μετάφραση Γιαννοπούλου Σ., επιμέλεια Τσοκόπουλος Β., *Ιστορία των Βαλκανίων || 20ος αιώνας*, Πολύτροπον 2006.
23. Kahl T., μετάφραση: Στέφανος Μπουλασίκης, *Για την ταυτότητα των Βλάχων*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009.
24. Weigand G., μετάφραση: Thede Kahl, επιμέλεια σειράς: Θεόδωρος Α. Νημάς, *Οι Αρωμούνοι (Βλάχοι)*, Τόμος | Ο χώρος και οι άνθρωποι, Κυριακίδη, 2001.

Ιστοριογραφία

1. <http://www.vlahoi.net/bookreviews/ti-eipe-o-keramopoulos.html>, (Πηγή: "Τι είναι οι Κουτσόβλαχοι", Αντωνίου Δ. Κεραμόπουλλου, εκδ. University Studio Press, Θεσ/νίκη 2000, προλεγόμενα Χ. Παπαστάθης, Ν. Κατσάνης). Του Γιάννη Τσιαμήτρου- Τοαπάνθισμα αυτό από το βιβλίο του Α. Κεραμόπουλλου δημοσιεύεται σε συνέχειες στην εφημερίδα "Ημερήσια" της Βέροια

2. <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/makedonika/article/viewFile/6384/6119>, Ίωνος Στεφάνου Δραγούμη, 'Η Μονή τοῦ Προδρόμου καί τό χωριό Λάκκος τῶν Σερρών.'Απάντηση τοῦ "1.Στ. Δρ. (1878-1920), γραμμένη γαλλικά τον Ὀκτώβριο τοῦ 1903 ἀπό τᾶς Σέρρες, σέ γράμμα "Ἐλληνα φίλου του ἀπό τό Παρίσι. Μετάφραση Φιλίππου Στεφάνου Δραγούμη. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Δ' τόμου τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν». Ἀθήναι 1961. 8ον σ.27.
3. <http://www.vlachs.gr/el/various-articles/sigxroni-vlahiki-taftotita-kai-pragmatikotita-stin-ellada>, Bridgeport 5th of July 2003, «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΒΛΑΧΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», Αστέρης Κουκούδης. Εορταστικές εκδηλώσεις της Society Farcarotul
4. <https://ojs.lib.uom.gr/index.php/ValkanikaSymmeikta/article/viewFile/400/407>, Ελισάβετ Κοντογιώργη, Σλαβόφωνοι και πρόσφυγες. Κοινωνικές, δημογραφικές και εθνολογικές πλευρές του Μακεδονικού ζητήματος κατά τη μεσοπολεμική περίοδο, Η πρώτη μορφή του παρόντος κειμένου ανακοινώθηκε στο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο (Θεσσαλονίκη,25-27 Νοεμβρίου 1994)/
5. <http://users.sch.gr/elenipap/ourland/simera.htm>, ιστοσελίδα της Κρύας Βρύσης.